

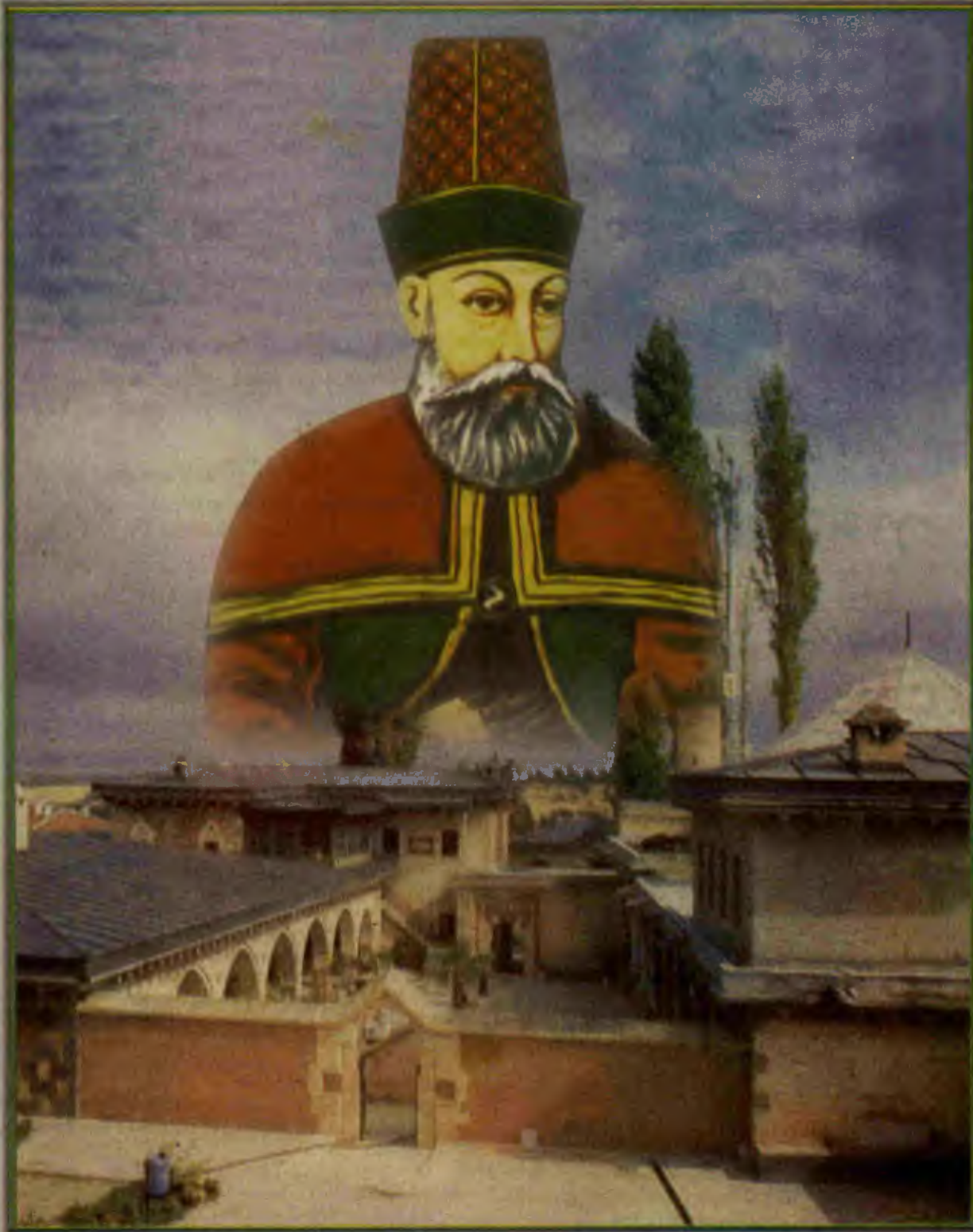
AĞUSTOS 1998-SAYI 69

200.000 TL (KDV DAHİL)

KERVAN

DÜNDEN GÜNE GÜNDEN YARINA

HACI BEKTAŞI VELİ'Yİ ANLAMAK...

Özciyan: Tam Demokratik Sistem Oturtulmalıdır

Bay Bozkurt'un Dayanılmaz Hafifliği
Diyanet'ten "Yanıt", Diyanet'e Yanıt

Ozan KIZILGÜL (Sabri YÜCEL)

PİR SULTAN'A ŞİKAYET

Yol düşkünü "çağdaş" Hızır Paşalar.
Hak yolundan çark ettiler PİR DEDEM!
İkrarından cayan hayın maşalar,
Erkanını terk ettiler PİR DEDEM!

Yalnız çağ değişti zulüm sürüyor,
Yine düzenbazın hükmü yürüyor,
Kızılbaştan karabaşlar türüyor,
Ak yüzünü kirlettiler PİR DEDEM!

Çıkar için renkten renge girenler,
Üç beş pula yanıp sönüp duranlar,
Adını kullanıp vurgun vuranlar,
Süregini Kaybettiller PİR DEDEM!

Döneğe hiç bir söz kâretmez oldu,
Varıp şeriatın yoluna daldı.
Sapkın bir yobazdan ödülleri aldı,
Gerçekleri çarpıttılar PİR DEDEM!

Görseydin öldürdün tekrar kahrından.
Böylesi acıdır akrep zehrinden,
Cümle canlar tiksiniyor sihrinden,
Meclislerden tart ettiler PİR DEDEM!

KIZILGÜL'üm dur demeli dü'küne.
Dur demeli ikiyüzlü şaşkına,
Gitti kapılandı Yezit Köşküne,
Canlar cemden reddettiler PİR DEDEM!

Âşık Ali Divani

SENİ GİDİ SENİ

Seni gidi seni kendirdim bizi,
Soyu güzel, huyu çirkin NİKSARLI...
Kanımıza kadar dondurdun bizi.
Soyu güzel, huyu çirkin NİKSARLI ...

Döneklerin, yobazların hayranı.
Südü tertemiz de bozuk ayranı.
Es geçti Ali'yi seçti Mervan'ı.
Soyu güzel, huyu çirkin NİKSARLI...

Bıraktı sevgili saygılı yolu,
Sekiz takla attı görünce pulu,
Siyaset-ticaret-tarikat kulu.
Soyu güzel, huyu çirkin NİKSARLI

Çift yüzlüye gönül kattın düşkünsün.
İkrarsıza biat ettin düşkünsün.
Özdeğerlerini sattın düşkünsün
Soyu güzel, huyu çirkin NİKSARLI ...

DİVANİ sana der yüzler karası,
Petek asalağı eşek arısı,
Pir Hacı Bektaş'ın inkar "Sarı" sı,
Soyu güzel, huyu çirkin NİKSARLI ...

Âşık Kul Tahir

YÜRÜYÜN OZANLAR

Zalımlardan hakkımızı almaya
Yürüyün ozanlar bende geliyom
Sazlarımızı özgürce çalmaya
Yürüyün ozanlar bende geliyom

Ankara'da Çankaya'ya varalım
Zalımlardan hesabını soralım
Yeniden güzel bir dünya kuralım
Yürüyün ozanlar bende geliyom

Pir Sultan'a yağlı urgan takıldı
Akarsu, Çimen Sivas'da yakıldı
Onlar yanarken seyredip bakıldı
Yürüyün ozanlar bende geliyom

KUL TAHİR'im pîre bağlı özümüz
Gerçekleri görür gönül gözümüz
Silahtır sazımız mermi sözümüz
Yürüyün ozanlar bende geliyom

Türkiye'nin Gündemi Nedir?

Av. H.İbrahim TÜRKİYILMAZ

Gündemi belki de, en kaypak zeminde bulunan ülkelerden birisi Türkiye. Günlük, haftalık, onbeş günlük ve aylık gündemlerimizin yanında, dönemlik ve yıllık gündemlerimiz de var.

Günlük gündemler içinde, o gün içinde meydana gelmiş trafik kazaları, Reha Muhtar'ın akşamki haberi sunuşu, Başbakan'ın ya da Bakanlardan birinin bilmem neredeki bilmem ne açılışı..., hemen sayılabileceklerimiz.

Haftalık gündemlerimiz içinde ise, futbol maçları, sayısal loto, spor toto ve at yarışları başı çekiyor. Bu sırada Ortaköy'deki kadınlara tecavüz(!) olayı, bilmem hangi mafya babasının yakalanışı da bu saydıklarımıza eklenebilir.

Dar gelirlinin aylık gündemi, o ayın sonunun nasıl getirileceği, ev kirası-su-elektrik-telefon parası gibi, sıralanabilir. Bu gündem, gelir seviyesine göre, aylık ciro, elemanların maaşı ya da yeni tutulan garsoniye'nin kirası da olabilir.

Dönemlik gündemimiz, bu yılki futbol liginde kimin şampiyon olacağı, bu yıl maçları şifreli mi yoksa şifresiz kanalın mı yayınlayacağı, vergi yasa tasarısının (artık yasallaştı) başımıza açacağı işler, milletvekili seçimleri sıralanabilir.

Ama gerçekten, bir sorulmam kendimize, Türkiye'nin gündemi gerçekten bu mudur? Bu yazıyı yazarken arasıra arkama yaslanıp düşündüğümde, son bir-iki yıldır gündemden düşmeyen mezelik gündemlerimizin de olduğunu gördüm. Bu mezelik gündemler, Türkiye'nin gerçek sorun ve sıkıntılarının tartışıldığı dönemde ısıtılıp önümüze konulur ve hepimiz birden gündem zappingi yaparız.

Ama Türkiye'nin temelde gündemden asla düşmeyecek olan sorunlarının başında, dar gelirli halkın ekonomik sorunları, insan hakları sorunu ve demokratikleşememe vardır.

Kimi dönemlerde çok yoğun olarak halkın laik ve laik sistem karşıtları olarak ikiye ayrıldığını ve temel kutuplaşmanın bu sorundan kaynaklandığını ileri süren yazar ve aydınlar da (!) bulunmaktadır ki: Bir sorulmam kendimize: "Acaba gerçek ve temel sorun laiklik ve şeriatçılık mıdır?"

Bu konuda belki birçok kişiden farklı düşünüyor olabilirim.

Siyasal, ekonomik ve sosyal görüşlerinin odak noktasını, insan hakları, demokrasi ve tahammül olarak kabul edenler için (-ki ben de bu temel yaklaşımı benimsiyorum) sorun görüldüğünden biraz farklıdır.

Demokrasinin diğer siyasal kabullenişlerden temel bir farkı, yaşanan toplumda

■ Aylık dergi ■ Sahibi: Genel Ajans Ltd. Şti. adına İsmail Yıldırım ■ Sorumlu yazı işleri müdürü: Hakan Erben ■ Merkez Yönetim Bürosu: Piyerloti Cad. No:17/4, Çemberlitaş-İstanbul, Tel/faks: 0212 516 84 64 ■ Temsilcilikler: ■ Gaziosmanpaşa: Ayhan Yöle, Zübeyde Hanım Mah. Sultan İşhanı, No:4/2 Dörtöl, Gazi-İst. ■ İzmir: Ahmet Sütök, 6418 Sok. No:6/1 Şemikler, Tel:0232 362 93 19 ■ İzmit: Sebil Çelik, Ankara Cad. No:116, Kat:4 ■ Salihli: Muhammet Petekçaya, Aksoy Mah. Kamalı Sok. No:17/A ■ Turgutlu: Akın Karayigit, Çepnidere Köyü ■ Erzincan: Özgür İhtiyar, Barbaros Mah. 476 Sok. No:38/a Refahiye Tel:0.446.611 20 14 ■ Eskişehir: Nurettin Çalikuşa, Büyükdere Mah. Kaplan Sok. No:69 Tel: 0.222. 239 18 95 ■ Zile: Sadık Çıkrıkçıoğlu, Şeyh Ahmet Cad. No: 54 Tokat Tel: 0.356.327 34 71

■ Avrupa Genel Temsilciligi: Murtaza Dersimli, P.O.Box 1822 Londra, N1, İngiltere ■ Almanya: Müslim Yıldırım, Elisen Str. 107 45139-Essen ■ Fransa: Şanver Şen, 41-43 Av. Jean-Javres 93700 Drancy, Paris ■ Hollanda: Hüseyin Keleş, Bart Venhallenplein 72, 3122 TD Schiedam ■ Rusya: Yevgeni Paşintsev, 29-2-215 General Belov St. Moscow 115563 ■ Avustralya: Eyüp Aydoğmuş, P.O.Box 5072, University of Canberra ■ Basım öncesi hazırlık: Genel Ajans. ■ Baskı: Sezai Ekinci Matbaası ■ Gönderilen yazıları yayınlayıp/yayınlanmama ve tersine bir istek belirtilmedikçe düzeltme/kısaltma hakkı dergimize aittir. Hiçbir yazı geri verilmez. ■ e-mail: kervan@artemis.efes.net.tr

■ Yıllık abone bedeli: Yurtiçi: 2.750.000 TL İngiltere:20£, Almanya:100 DM, Fransa:300 FF, Hollanda:90 HFL, İsviçre:100 SFr, Amerika:80 \$, Avustralya:80 \$. ■ Havaleler: İsmail Yıldırım, Posta Çeki Hesap No: 650173 veya Yapı Kredi Bankası, Çemberlitaş Şb. Hesap No:0102560-0

KERVAN'IN İÇİNDEN

- 3 Hacı Bektaş Veli'yi Tanımak ve Anlamak Üzerine ... İsmail KAYGUSUZ
- 9 Hacıbektaş Bld.Bşk.Mustafa Özcivan'la Söyleşi İsmail YILDIRIM
- 13 Hacı Bektaş Veli ile ilgili Araştırmalar Veliyettin ULUSOY
- 15 Marksist Açından Alevi Tarihine Bakış -I İsmail ONARLI
- 16 Ortodoks İslam'ın Tanrı ve İnsan Anlayışı Eleştirisi Ali AKTAŞ
- 18 Proto-Alevilik -IV İsmail KAYGUSUZ
- 20 Anadolu Aleviliğinin Oluşumuna Bakış -IV Ali YAMAN
- 22 Diyanet İşleri Başkanı'ndan M.Nuri YILMAZ
- 23 Diyanet İşleri Başkanı'na Yanıt Prof.İlhan ARSEL
- 25 Sn.İsmail Onarlı'lara Fuat BOZKURT
- 26 Siz Aleviliğe İnanmıyorsunuz Bay Bozkurt! İsmail YILDIRIM
- 27 "Nesnel" Bir "Bilimadaminin" Dayanılmaz Hafifliği Cemal ŞENER
- 31 Alevi-Bektaşî Müziği Uygulamalarında Gelenekselden Belirsizliğe Melih DUYGULU
- 32 2 Temmuz (Sivas)'a Dair Bazı Düşünceler Sabri YÜCEL
- 34 Pir Sultan Abdal Kızılbaşlığından Vazgeçmedi Ahmet HEZARFEN
- 35 Akyazılı Sultan'ın Müridi DEMİR BABA Ahmet HEZARFEN

birbirinden çok farklı, hatta birbirine zıt düşünsel yapılara tahammül zorunluluğudur. Çağdaş dünyanın düşünsel ve siyasal mücadele zemininde kalmak kaydıyla, bir toplumda birbirinden oldukça farklı düşünsel yapıların bulunuyor olmasına fikir özgürlüğü perspektifinden yaklaştığını düşündüğümüzde, Türkiye'nin bu konuda ne kadar geriden geldiğini görmemek olanaksızdır.

Yukarıda temel sorun olarak sıraladığımız konularda, sorunların çözümü noktasında önemli adımlar atmış ülke ve toplumlara baktığımızda, bireylerin birbirlerine daha tahammüllü yaklaştıklarını, insan hakları ve demokrasi konusunda daha bir hassas olduklarını görürüz. Bu toplumlarda insan hakları ya da demokrasi konusunda bir sorun çıktığında, gösterilen tepki, oransal olarak çok daha yüksektir. Aynı şekilde söz konusu tepkiyi gösterenler toplumun sadece bir siyasal kesiminden değil, birbirinden çok farklı siyasal kesimlerindenidir.

Çünkü bu toplumlarda, insanlar tüm farklılıklarına rağmen asgari müşterek olarak demokrasi ve insan haklarını görmüşlerdir ve bu nedenle birbirlerine tahammül etmektedirler.

Oysa ülkemizde, halkımızın önüne genellikle suni gündemler sayesinde, hiç bir zaman hiç bir konuda kalıcı ve banşıl bir tartışma zemini yaratılmamıştır.

Bu zeminin oluşmaması nedeniyle halk sorunlarını medyanın kendisine sunduğu şekliyle tartışmış, bilimadamları ve aydınların konuya ilişkin görüşlerini öğrenememiş, bu tartışmalara kendisinden bir şey katamamıştır.

En sıradan sorunun çözümünde dahi, demokratik tartışma ortamını yaratamamaktayız. Hal böyleyken, ezelden bu yana gelen ve sanırım ebediyen de sürecek olan dinsel hukuk-beşeri hukuk tartışmasında yanlış yönemi kullanıldığını iddia ediyorum.

Bu yanlışlık; tartışmanın taraflarından her birinin diğerini tasfiye etme çabasıdır.

HACI BEKTAŞ VELİ'yi Tanımak, Anlamak ve Anlatmak Üstüne...

İsmail KAYGUSUZ

Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin yaşamı boyunca toplum için yaptığı onca güzel işler, birer keramet yumağı olarak günümüze taşınmıştır. Onları tel tel sağıp, her birinin dayandığı tarihsel ve sosyo-ekonomik özü ortaya çıkarmak; elle tutulur, gözle görülür ve hissedilir maddi temelleri saptamak araştırmacıların gerçek görevi olmalıdır. Bu ulu kişiyi, büyük Alevi-Bektaşî inanç ve düşünce önderini; 13.yüzyıldan çağlar aşarak günümüze ışık tutmuş bu tarihsel kişiliği, bilim ve akıl dışı söylenceler sarmalı içinde görmeye ve orada bırakmaya kimsenin hakkı yoktur. Yediyüz elli yıl önce: "Bilim bütün değerlerin üzerindedir ve bilimle gidilmeyen yolun sonu karanlıktır." demiş olan Hünkar'a bu kötülüğü yapmayalım. Ama ne yazık ki kötülüğün her türlü yapıyor. Onun nesnel dünyasına girip tanıtmak gerekirken, işte bu yapılmıyor. 13.yüzyıl Anadolu'sunda yükselen sosyal ve siyasal mücadeleleri; Selçuklu-Mogol-Bizans ilişkilerini, çağın toplumlarının sosyo-ekonomik ve inanç yapılanmalarını iyi incelemeden bunu yapmak zaten olası değildir...

Bu Kişilikler Hacı Bektaş Veli Olamaz!

Hiçbir tarihsel kişilik, Hacı Bektaş Veli kadar, böylesine kişiliğine ve konumuna ters değerlendirilip, kendisine yabancılaştırılmamış ve üstüne aykırı gysiler giydirilmemiştir.

Tarihe ve tarihsel olaylara bakış çarpık ve yöntemler yanlış olunca, ortaya farklı kişiliklerde Hacı Bektaş'lar çıkıyor: Namazında orucunda bir zahid, yani aşırı ibadet düşkünü şeriatçı Sünni müslüman(!) Ahmet Yesevi tarafından Anadolu'da Türklüğü ve Türkçeyi yaymak için gönderilmiş bir şeyh(!) Anadolu'yu türkleştirilen ve islamlaştıran alp erenlerin başı, bir fetihçi(!) Beylerle sultanlarla uzlaşmış ve Osmanlı işbirlikçisi bir tarikat kurucusu(!) Dünyadan elini eteğini çekmiş, tekbaşına inziva deliğinde "riyazat ve ibadetle istigal edip" kerametler göstermiş bir ermiş(!) Babai halk ayaklanmalarında gizlenmiş, ayaklanma bastırılınca birden ortaya çıkmış 'mezcup' ve korkak bir derviş(!)...

Yüzyılın başından beri hakkında yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu, resmi 'milli devlet' anlayışı ve ortodoks İslam inancı çerçevesinde yapılmış. Bilimsellik adına yeni yapılan çalışmaların bile, geleneksel bilgilerin yinelenmesinden ve 'filan araştırmacıya, filan yazar ve Prof'a göre'den öteye, bu çerçevenin dışında olduğu söylenemez. Yeni görüşler, değerlendirme ve yorumlar üretme gereksinimi duyulmadan, sadece alıntılar ve dipnotlarla bilimsel inceleme ve makaleler yazılabileceğine, ya da bunlara 'bilimsel' denilebileceğine biz inanmıyoruz. Onun içindir ki, Hacı Bektaş Veli'yi bu anlayış ve değerlendirmelerin hiçbirini tanımlayamaz. Çünkü bunların hiçbirisi değildir. Çağları aşarak günümüze ışık tutan Hünkar'ın yolu, dünyasal yaşamı daha iyiye, de'ha güzele götüren bilimsel düşüncenin-materyalizmin ve aklın yoldur. Özellikle Ulu Pir bilerek ona inanan ve yolunu süren Alevi toplumu, Hünkar Hacı Bektaş

Veli'yi çok iyi tanımalıdır.

Bu Kişilikler Hacı Bektaş Veli Olamaz!

Hacı Bektaş'ı İyi Tanımadan

anlayamazsınız...

Ağustos ayının üçüncü haftasında üç gün sürecek olan Hacıbektaş ilçesindeki şenliklere yüzbinlerce Alevi-Bektaşî can akın edecek. Bunların büyük çoğunluğu bu resmi şenlik eğlencelerine katılmak için değil, Hünkar'ın dergahına gidecekler; Çilehane, Kulunçkaya, Pir tepesi, Alıç ağacı, Beştaslar, Hamurkaya gibi keramet söylencelerinde adı geçen yerler ziyaret edilecek. Türbelerde dualar edecek, temsili Cemler yapacaklar; Hacı Bektaş Veli'den yeniden kerametler bekleyecek; "dildeki dilekleri, gönüldeki muratlarını" isteyecekler. Alevi toplumu da Hünkar'a bu gözle bakmayı sürdürürlerse, onun tarihsel kişiliği ve büyük insanlık önderliğini asla anlayamayacaklardır.

Ve Hacı Bektaş Veli Şenliklerinde Cumhurbaşkanı, Başbakan, iktidar ve muhalefet parti liderleri, bakanlar, kısacası tüm dev devlet erkani hazır bulunacaklar. 'Alevilerin birinci sınıf(!) vatandaşlar olduğu' (TC Devleti en yetkili ağızdan vatandaşlarını sınıflara ayırdığını itiraf etmiştir. Eğer Aleviler birinci sınıf(!) vatandaşlarsa, 2.3.4. vb.sınıfları da açıklamalıydı bu yetkili ağız.) üzerine nutuk atacak. Hacı Bektaş Veli'nin Alevi toplumuna, 'Eline, beline, diline sahip ol!' gibi bireysel ahlak kuralı olarak hediye ettiği, 'İncinsen de incitme' sözünü yineleyerek Alevileri edilgenliğe, boyuneğmeciliğe itmek için tatlı diller dökecek. (Bu en yetkili ağız, eğer samimi olsaydı, Hünkar'ın manevi huzurunda, Alevilere yaptıkları baskı, zulüm ve haksızlıklar için bu inanç toplumundan özür dilerdi. -Kaldı ki, tarihin derinliklerindeki Alevi kırım ve kıyımlarının hesabını vermenin zaten altından kimse kalkamaz.- Onlara Hacı Bektaş'ın 'Bir olalım, iri olalım ve diri olalım' toplumsal ilkesini anımsatırdı.) Hatta 'Hacı Bektaş'ın, Yunus'un gittiği yolu benimsedikleri' yalanlarını atacak ve sanki sorun orada düğümleniyormuş gibi 'Yavuz ile Şah İsmail'in barıştırılacağı' türünden saçma sözler edeceklerdir. Hacı Bektaş Veli'nin, 'Anadolu'da Türklüğü, Türkçeyi ve İslamı yayan, büyük Türk-İslam büyüğü olarak, onu izleyen Alevi-Bektaşîlerin, Sünni müslümanlardan farkı olmadığını' sıkılmadan anlatacaklardır.

İşte Farklılıklar!...

Hacı Bektaş'ın 'Makalat'ından (Haz. Sefer Aytakin, Makalat, İst.1954, s.27, 36), "Pes imdi, abidlerin (süreklî ibadet düşkünlüğü Sünnilerin) taatları (ibadetleri) namazdır, oruçtur, zekattır, hacdır. Nefir-i am(asker) olucak gaza eylemektir (savaş yapmaktır). ...gusl eylemektir. Ve arzuların istemeyüb dünyayı terk itmektir... ahireti sevmektir... Ve halleri (görünümleri) birbirin incitmemektir. Pes kibir ve haset ve buhul ve adavet bunlarda hemandır (İşte böyle, büyükleme ve kin

tutma ve hasislik ve düşmanlık ancak bunlardadır)...

"Amma, muhiblerin (sevgi düşkünü, sevgiyi öne alan Alevilerin) taati münacaattır (dua etmektir), seyirdir (Hakka doğru yolculuk), müşahededir (Hakkı gözlem), arzularına ermektir. Ve Çalap Tanrıyı bulmaktır. Ve kendülerin yavu kılmaktır (Tanrıyla birleşip kendini yitirmek)... Ve halleri birüküb bir olmaktır (Tanrıyla bir olmak, tanrılaşmaktır). Bunların dahi hemandır (Bunlarda da ancak bu inanç-ibadet vardır)...Eğer muhiblere sorsalarkim, Tanrıyı nice bildiniz. Pes, muhibler cevap verelerkim, kendü özümüzden bildik ve hem kendü özümüzü Çalap Tanrıdan bildik (kendi özümüzde Tanrıyı, Tanrıdan de kendimizi bildik, onunla bütünleştik)... " sözlerini okuyan, anlayan Alevi canlar devlet erkanının bu konuştuklarına sadece gülümseyecek ve onların sinsî niyetlerini gözardı etmeyecektir. Ama Hacı Bektaş Veli'yi tanımayan, sözlerinin anlamına varamıyan Aleviler, ya da anlamak ve öğrenmek istemiyen çıkarıcılar bu konuşmalardan hoşnut olacaklar ve oy deposu olmayı sürdüreceklerdir...

Biz, Hacı Bektaş Veli'nin söylencesel yaşamı, kerametleri ve yapıtlarına nesnel bakışla ve geleneksel bilgilere, anlatılanlara eleştirel yaklaşarak gerçekliğe kavuşturulabilir düşüncesindeyiz. Dönemin sosyo-ekonomik ve siyasal koşullarının yarattığı Hacı Bektaş Veli'nin gerçek dünyasına ancak bu yöntemle girilebileceğine inanıyoruz. Birkaç yıldan beri Hacı Bektaş Veli üzerinde yaptığımız inceleme ve araştırmaları, 1-"Vilayetname ve Hacı Bektaş Veli Kerametlerinin sosyal, ekonomik, tarihsel ve siyasal bağlamda nesnel temelleri", 2-"Hacı Bektaş Veli'nin 'Makalat'ı ve Said Emre", 3-"Hacı Bektaş Veli ve Babai ayaklanması" bölümlerinden oluşan ve Hünkar'ın "Bilim Bütün Değerleri Üzerindedir" sözünü başlık yaptığımız, yayına hazır bir çalışmamızla, Hacı Bektaş Veli'nin maddesel dünyasına girmeyi denedik...

İncelemelerimizden çıkan sonuca göre, Horasanlı genç batını dervışı Hacı Bektaş, Yesevilğin yaygın olduğu Türkistan'dan çıkmış Anadolu'ya yerleşmek üzere gelmektedir. Hacı Ahmet Yesevi'nin (Ö.1167-1169) halifelerinden olan, büyük olasılıkla hocası Lokman Perendi hala yaşamaktaydı. Belki onun isteği üzerine, ünlü oralara kadar ulaşmış Rum' da (Anadolu) oturan hemşehrisi Baba İlyas Horasanî'yi görmek ve ona katılmak amacındadır.

Iran, Irak, Suriye ve Arabistan'daki kutsal yerleri dolaşarak Güneydoğudan Anadolu'ya girer Hacı Bektaş. Burada Abu'l- Vefa yolağından olan Dede Garkın'ın- ki Baba İlyas'ın da Piridir- elinden geyik derisinden Elifi taç giyip, nasip aldığı Vilayetname'de belirtilmektedir. O yıllarda, yani 1230'ların ortalarından itibaren, göçer ve yerleşik

alevi halklarla (Türkmen ve Kürt), yerli Hristiyanlar arasında Baba Resulullah olarak tanınan Baba İlyas'ın geniş propagandası yapılmakta ve Selçuklu sultanı ve feodal beylerinin zulüm ve baskılarına karşı ayaklanma hazırlıkları sürmektedir. Ayrıca "Tanrının elçisi Baba (Baba Resu'l Allah)", yani peygamber olarak inanılan Baba İlyas'ın, en önemli halifesi Şamlu Baba İshak da bölgede çok geniş söz sahibiydi; kentlerde yaşayan feodalların topraklarını boğaztokluğuna işleyen köylüler, göçerler ve tüm ezilmekte olan inanç ve etnik toplulukları arasında Baba Resul'un siyasetini yapıyor, onları örgütleyordu. Kuşkusuz Hacı Bektaş Baba İlyas'tan önce Baba İshak'la burada tanıştı ve görüştüler. Böylece daha başlangıçta Babai hareketinin içine girmiş bulunuyordu.

Bölgede çok sevilip sayılan Baba İshak'la birlikte Hacı Bektaş da, orada bir süre kalıp bilgi ve görgüsü, eylemleriyle halkı aydınlatarak tanındı, büyük saygınlık kazandı. Sonra Dede Garkın, olasılıkla Baba İshak'ın yanına katarak onu Baba İlyas'ın dergahına Amasya'ya göndermişti. Bize göre, Babai ayaklanmasındaki en büyük hizmeti ise, Kayseri ve Kırşehir civarında Bizans sınırboylarında, yani Uc'larda yaşayan Türkmenler'in harekete katılmalarını sağlama çalışmasıdır. Gerçekte Hacı Bektaş'ı 57 bin Rum erenlerine gözcülük yapan Karaca Ahmed'e, peyik (elçi) olarak yollayan Baba İlyas' idi. Horasanlı Hacı Bektaş, Rum Gazileri (Gaziyan-i Rum) ve Rum Bacıları (Bacıyan-i Rum) örgütlerini harekete bağlamıştır. Kardeşi Menteş'i 1240 yılı içinde Sivas savaşı sırasında şehit veren Hacı Bektaş, hareketin son çarpışması olan Malya'dan önce, bilinçli olarak savaşın dışına çıkarılarak Kendek'te Hacı Bereket'in yanına gönderilmiştir. Bu buyruğu, bizzat baş kumandan (Server-i leşkeran ol Şehbaz), halifesi bulunduğu Şamlu Baba İshak Baba vermiştir. Elvan Çelebi, *Menakıbı'l Kudsiyye*'de olayı 1992 ile 2016 arasındaki beyitlerde anlatmaktadır.

"Yolumuz, ilim irfan ve insanlık sevgisi üzerine kurulmuştur ve ilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır. Bilim bütün değerlerin üzerindedir." diyen Hacı Bektaş Velî, bu ayrılışın üzerinden daha on yıl geçmeden Sulucakarahöyük'te tekkesini kurmuş ve Alevi-Bektaşî öğretisini yaymaya başlamıştır. Bir küçük yerleşme olan Kendek'te oturduğu anlaşılan, aralarına gönderildiği Bereket Hacı ve onun çok sayıda "edep, ilim ve hilm sahibi halifeleri" de kendisine yardımcı oldukları yadsınamaz.

Geleneksel bilgiye göre, Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük'te Çepni Türkmenlerinden

Yunus Mukri'nin yanında kalarak kırımdan kurtulmuştur. Ancak Elvan Çelebi'nin

verdiği bu önemli bilgi, onun daha önce Kendek'te Bereket Hacı ve halifeleri arasında

kalıp iyice olgunlaştığını gösteriyor.

Hacı Bektaş Dergahı, Sünniliğin medreseleri karşısında, günün bilimlerinin ışığı

altında ve onu aşarak, Alevi-Bektaşî öğretisinin kurallarının öğretilip uygulandığı Halk Üniversitesi konumu kazanmıştır. Hiç kuşkusuz bunda, başta Bereket Hacı ve çevresi olmak üzere, Malya yenilgisiyle ardından gelen Babai-Alevi kırımından kurtulmuş bulunan Baba İlyas halifelerinin büyük

katkıları vardı.

Sulucakarahöyük aynı zamanda, 24-25 yıl içinde, yani 1246-7lerden (Gıyaseddin Keyhusrev'in ölümünden sonra) Hünkar'ın ölümüne (1270-72) dek, Anadolu'da güçlü bir merkezi yönetim kurulması için politika üreten yer olmuştur. Hacı Bektaş Velî'nin, el verdiği ve icazetlendirdiği 360 halifesini Anadolu'nun dört bir yanına ve Balkanlara kadar göndermiş ve onların siyasal doğrultuda birçok eylemlere katılmış olması; Mogol istilacılar ve korumalığındaki Konya Selçuklu feodal devletine karşı İzzetin Keykavus'un desteklenmesi bunun açık kanıtlarıdır. Büyük olasılıkla Dergah'ta saklanıp, yetiştirilen ve resmi tarihin Cimri diye adlandırıldığı İzzeddin'in oğullarından Siyavuş'u Konya'da padişah yaparak, kendisi başvezir olan Karamanoğlu Mehmet Bey hareketi de aynı Sulucakarahöyük siyasetinin ürünüydü. Bu dönemlerde hangi Anadolu beyliğini incelemiş olsanız, oraya yerleşmiş ve etkin bir veya birkaç Hacı Bektaş halifesi bulursunuz...

Bu çalışmamızla bir tartışma başlatmak istiyoruz. Umarız tarihçi ve araştırmacı çevreler, bu çabayı ve Hacı Bektaş üzerine yeni ve gelenekselliğe aykırı söylemleri görmezlikten gelmezler. Aşağıya, çalışmanın birinci bölümünde işlenen, *Vilayetname*'deki Hacı Bektaş Velî'nin Kırşehir beyi Nureddin Caca'ya gösterdiği kerametlerden yola çıkarak yorumladığımız, Mevlana Celaleddin'le aralarındaki kişilik, düşünce ve siyasi çelişkileri konusunu kısaltarak aşağıya alıyoruz:

Kana Dönüşen Abdest Suyu,

Nureddin Caca ve Mevlana Celaleddin

Vilayetname'de Kırşehir (timar) beyi Nureddin Caca ile Hünkar arasında geçen keramet olayları göstermektedir ki, Mogol yandaşı yönetim, Hacı Bektaş Velî'nin

Sulucakarahöyük'e yerleşip kalmasını istemiyordu...

"Saru, Hacı Bektaş'ın, İdris'in evinde karar kıldığını köylülere kötü sözlerle anlattı. Köylü de, derviş Kadıncık'ı seviyor da onun için evinde oturuyor diye dedikoduya başladı. Birgün İdris'e, 'utanmaz mısın dedi, şu derviş evinde besleyip durursun; izin ver, başını alsın nereye gidecekse gitsin.' İdris, 'Saru'ya sen işine git, senin bu halden haberin yok; gördüğün derviş, zahir batın vilayet eridir dedi ve Hünkar'dan gördüğü kerametleri anlattı..' (*Vilayetname*, Hz.A.Gölpınarlı, s.28-29; Hz. E. Korkmaz, s.56-59)

Bu sözlerle başlayıp, Nureddin Caca'yla Hünkar'ı karşı karşıya getirerek, Caca'nın başına kerametle işler açtırılan bu bölüm içinde ilginç bilgiler saklıdır. 'Elmalar' söylencesini işlerken açıkladığımız gibi Saru, Hacı Bektaş aleyhinde çok uğraşmış. Ama her seferinde, keramet gösterileriyle (!) yenilgiye uğramış ve kendine yandaş bulamamıştır. Gerçekte, *Vilayetname* yazarı ya da 'menakıb' toplayıcısının dediği gibi daha başlangıçta hemen Nureddin Caca'ya gitmediği anlaşıyor.

"Saru...Kırşehri'ne doğru yola çıktı. Nureddin Hoca'ya vardı. 'Sultanım dedi, kardeşimin evine bir derviş geldi, garip halli bir kimse. Kalkup bir yere gitmez. Bir adam gönderin de bu derviş ordan yollasın.' Bunun üzerine

Nureddin Hoca, bir naip gönderdi..." (agy)

Nureddin Caca'nın adamına Hacı Bektaş'ın, "Mülk sahibi gibi konuşuyorsun, beni buradan kimse çıkaramaz. Var git yoluna!" diye korkusuzca konuşmasının ardında keramet gücü mü vardı diyeceğiz? Elbette ki, hayır. Arkasında siyasi bir güç oluşturamamış olsaydı, Caca'yı, hemen atına atlayıp Sulucakarahöyük'e gelecek kadar kızdırır mıydı?

Nureddin Caca'nın, Hacı Bektaş'ı sakalı-bıyığı ve tırnaklarının uzunluğu ve namaz kılmaması nedeniyle *Vilayetname*'ye yansıtılan yargılama sahneleri ne anlama gelmektedir? Hünkar, sakal-bıyık ve tırnak sorgulamasında, "ahin perçemsiz, şahin pençesiz olmaz!" derken güvercin değil, korkusuz bir şahin olduğunu ortaya koymuş. Şeriata uyup, abdest alıp namaz kılmaması istendiğinde, kendisine verilen abdest suyunu kan olarak nitelemiştir.

Hacı Bektaş'ın suyu kana çevirmesi (kerameti) Ahmet Eflaki'nin *Ariflerin Menkıbeleri* (Çev. Yahsin Yazıcı, I, s.345, Hikaye. 476) adlı yapıtına da yansımıştır. *Vilayetname*'den yaklaşık kırk yıl önce yazılmış olan bu kitapta olayın geçmesi önemli ve birçok şey açıklamaktadır. Ama ilginç olan, bu Mevlevî kitabında, *Vilayetname*'de yeteri kadar açık olduğu üzere Nureddin Caca Sulucakarahöyük'e, Hacı Bektaş'a gözdağı vermek ya da onu cezalandırmak için değil, tersine onun hizmetine gittiğinden söz edilmektedir. Ama aşağıda vereceğimiz bazı metinlerde Nureddin Caca'nın kimin adamı ve Mevlana'ya ne derece yakın olduğu da ortaya çıkacaktır:

"Pervane'nin Yar-ı Gar'ı ve naibi, Kırşehir vilayetinin emiri ve Mevlana'nın candan müridi Cica'nın oğlu emir Nureddin, birgün Mevlana hazretlerinin yanında, Hacı Bektaş-ı Horasanî'nin kerametlerinden bahsediyordu: 'Bir gün Hacı Bektaş'ın hizmetine gittim. O dış görünüşe hiç saygı göstermiyor, şeriata uymuyor ve namaz kılmıyordu. Ona mutlaka namaz kılması gerektiğine dair ısrarda bulundum. O: 'Git, su getir de abdest alayım, taharetleneyim' diye buyurdu. Testiyi kendi elimle doldurup onun önüne getirdim. Maşrapayı alıp bana verdi ve: 'dök!' dedi. Onun eline su döktüğüm vakit, berrak suyun kan olduğunu gördüm. Bu durum karşısında şaşakaldım.' Mevlana Hazretleri: 'Keşke kanı su yapsaydı; çünkü temiz suyu kirletmek o kadar büyük hüner değildir... (Ama) bu kişide o güç yoktur. Buna israfın değiştirilmesi derler ki, Kuran'da: 'Şüphesiz israf edenler şeytanın kardeşleridir.' (Kur'an, XVII, 27) buyrulmuştur. Has tebdil (değişim) senin şarabının sirke olması ve güç sorununun çözümlmesidir. Senin alçak bakurın saf altın olur, kafir nefsin islam olur...' Hemen o anda Nureddin baş koyup, Hacı Bektaş'a gösterdiği istekten vazgeçti. Şiir: *İnsan yüzlü birçok iblisler olduğundan, her ele el vermek doğru değildir.*" (Ahmet Eflaki, Çev. Tahsin Yazıcı, agy. I, s.345, Hikaye. 476)

Mevlana Celaleddin'in Hacı Bektaş'a karşı bu kadar nefret ve düşmanlığı nereden kaynaklanıyordu? Kur'an'dan 17.Surenin 26. ayetini (Bir de akrabaya, yoksula yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.) tamamlayan 27.ayeti (Zira böylesine israfa bulunanlar

Hacı Bektaş Veli'yi anlamak...

şeytanların dostları, kardeşleridir.) ilgisiz bir biçimde, Caca'nın anlattıklarına kanıt göstererek, Hacı Bektaş'a şeytanın kardeşi demesi ve onu insan yüzlü iblislerden sayması nasıl bir kine dayanıyordu? Acaba Caca'nın Hacı Bektaş'a yakınlaşmasıyla onu kaybetmesinden mi korkuyordu?

Biz burada metnin aynısını verdik. Abdülbaki Gölpınarlı ise bu olayı kendi yorumunu katarak ve sonunda, 'Hacı Bektaş, ihtimal böyle bir hokkabazlık yapmıştı, belki yapmamıştı. Fakat menkabeden aradaki ayrılığı ve Mevlana'nın keramet hakkındaki telakkisini anlıyoruz" demektedir. (Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana Celaleddin*, 4.basım, İstanbul-1985, s.238)

Kitabında Mevlana ile karşılaştırdığı 3-4 sayfa içinde, onu sürekli küçük düşürücü cümlelerle anması, "Hacı Bektaş'ın bütün manasıyla batını inanışların bir mürevviciisi(yayıncısı), 'Makalat'ın da açıkça gösterdiği gibi *Batını Dai'si* olmasıydı" (A.Gölpınarlı, *agy.* s.237 Ancak Gölpınarlı, ortodoks müslüman olarak aşağılık bir suçmuşçasına, baştan bu doğru hükmü verdikten sonra onun hakkında olumsuzluklarını sıralıyor. Oysa Mevlevi Dedesi Ahmet Eflaki'nin kitabında anlatılan olayda, yukarıda belirtildiği gibi hiç ilgisiz yere bir Kur'an ayetini kanıt göstererek, asıl Mevlana 'hokkabazlık' yapmıştır. Eğer olay Eflaki'nin yazdığı gibi geçmişse Mevlana Celaleddin, Nureddin Caca'yı Hacı Bektaş'tan uzaklaştırmak için son çare Kur'an'a başvurmuş ve onun 'İnsan yüzlü iblis(!) olduğuna' Caca'yı inandırmıştır.

Mevlana Celaleddin Rumi'nin Özel Mektuplarında Yansıyan Karakter Yapısı Ve Siyaset Anlayışı

Yine A. Gölpınarlı diyor ki: "Mevlana, 'beyler halkın ve kendilerinin işleriyle uğraşınlar da bize zahmet vermesinler'demiştir. Hatta Taceddin Mutez'in gönderdiği üç bin altını geri yollamış. Sultan Rükneddin'in gönderdiği üç kese altını ise hendeğe attırmıştı...O, bütün ömrünce kendisi için değil başkalarını için yaşamaktaydı." (Abdülbaki Gölpınarlı, *agy.* s.221-223)

Peki, Mevlana Celaleddin'in, Gölpınarlı'nın bizzat kendisi tarafından türkçeleştirilip yayınlanan mektuplarına ne demeli? Beylere, emirlere, vezirlere yazdığı mektuplardaki o dalkavukluklar, övgüler, yağçekmeler ve yakınlarına, ailesi bireylerine çıkar-menfaat talepleri nasıl açıklanır, bilemiyoruz. Önce yakın dostu Çelebi Hüsameddin için Ekmeleddin Tabib beye yazdığı mektup örneğinden neleri nasıl istediğine bir bakalım:

"...Hekimlerin padişahı, yaşayış mücevherlerinin en temizi, en aydını, bela zehirlerinin panzehiri, akıllar ağacının meyvası...düşünceleri yüce ulular ulusu, Hakkın ve dinin Ekmel(eddin)'inin selamları geldi erişti... Malumunuz olsun ki, bu yıl, şeyhlerin efendisi, zamanın Cüneyd'i ve vaktin Bayezid'i, kalblerin emini, Hak ve dinin Hüsameddin'i-Alah bereketini daim etsin-, yıkılmış olan bağ duvarını onartmak için çok zahmet çekti, çok masraf etti. Siz de bilirsiniz ki, gönlüm onun

masraflarına karşı, bir yardımda bulunmanıza takılmıştır...Sen bize, genişlik zamanımızda güzelliğisin, çetinlik çağında da silahsın, mal-mülksün." (Mevlana Celaleddin, *Mektuplar*, Haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul-1963, s.26-28)

Kendisine en yakın kişi ve özel yazmanı (katibi) Çelebi Hüsameddin'in bağ duvarını onarım masraflarını bile beylere ödetecek kadar onlarla içli-dişlidir Mevlana. Evinin ve ailesinin geçimi de bu feodal beylerin-emirlerin 'hayırları' ve ihsanlarıyla, yani bağışlarıyla sağlanmaktadır. Bunu aşağıdaki mektubunda görüleceği gibi tek cümleyle, "Yaptığınız hayırlar yüzünden bu bucakta amandayız" diye kendisi itiraf etmektedir. Böyle bir yaşam biçimini seçmiş, bu koşullarda yaşayan kişi halk adamı ya da 'halkın adamı' olabilir mi? Şimdiye kadar Vilayetname'ye dayanarak, daha doğrusu kişiliğine uyarlanan kerametlerin maddi

*Hacı Bektaş Veli'nin
söylencesel yaşamı,
kerametleri ve yapıtlarına
maddeci-nesnel bakışla ve
geleneksel bilgilere,
anlatılanlara eleştirel
yaklaşarak gerçekliği
kavuşturulabilir*

açınımlarıyla göstermeye çalıştığımız, yapısal etkinlikleri ve nesnel ve inançsal, siyasal her türlü üretime dönük çalışmalarıyla halk adamı Hacı Bektaş Veli'yi, Mevlana Celaleddin ile bu yönden nasıl karşılaştırabiliriz? Ama Abdülbaki Gölpınarlı şunları rahatlıkla yazabiliyor:

"Mevlana...yüksek bir bilgin, eşsiz bir şair ve derin bir hakim olmakla beraber fikriyle, gayesiyle sözleriyle tam bir halk adamıdır. Yunus Emre, nasıl 'halk şairi' olmadığı halde, 'halkın şairi' olmuşsa (bu karşılaştırma, tartışmaya bile girmeyecek kadar yanlıştır. İ.K.) Mevlana da halk ulusu değilken, halkın ulusu ve muhtedası olmuştu. Ancak şurası muhakkak ki hiç bir şeyinde ve hiç bir vakit halktan ayrılmayan (hangi halktan, feodal beyler ve çeşitli inançta olan Konya aristokrasisinden mi? İ.K.) Mevlana'nın özlü bilgisi, sonradan kendisine uyanların aristokrat bir zümre haline gelmelerine de müsaitti." (A.Gölpınarlı, *Mevlana Celaleddin*, s.239)

Elbette ki Mevlana Celaleddin'in, zamanın yüksek bilgini ve İran dilinin eşsiz bir şairi olduğunu hiçkimse yadsıyamaz. Özgür düşünceli bir aristokrat mutasavvıftı. Ama Mevlana'ya asla 'halkın adamı, halkın ulusu (!)' yaftası yapıştırılmaz!

Mevlana, Pervane'nin damadı Mecdeddin Atabek'in hizmetine oğlu Bahaaddin Veled'i yolladığında şunları yazıyor mektuba: "...Gönülden gönüle pencere var. Daimi olsun bu sevgi. 'Yüce Allah katında en üstün olan şey, yüce Allah için birisini sevmektir.' Yaptığınız hayırlar yüzünden bu bucakta amandayız; hayır ıssı olanlar da, eminlikle yüce işlere o sayede koyulmuşlardır...Adetlerin en hayırlısı, dinin

harimini korumak, Müslümanların oturdukları yerleri görüp gözetmektir...Mektubumu getiren Bahaddin, -Allah güzelliğini artırsın- hizmetinize yönelmiştir...Umarız ki inayetiyle görüldür de şükrederek, lütfunuzu anarak döner; böylece de bütün muhtaçlar, güzel övüşünüzü koyulur..." (Mevlana Celaleddin, *agy.* s.25)

Nureddin Caca'nın Mevlana ile buluştuğu tarihi saptamaya yarayacak olan, Emir Celaleddin Karatay'a yazdığı mektuptan da söz etmek gerekiyor:

"Büyük bir adalet ıssı büyük bilgin, iki devlet, iki kutluluk ıssı, adalet döşeyen, mazlumu yetiştirip geliştiren, ihsanı adet edinmiş, sonu düşünür, yoksullara yardımcı, bilginleri yetiştirir. Müslümanlarla Müslümanlığa kuvvet olan, padişahlara sultanlara yardım eden ulular ulusu emir,... kutlu devlet ve dinin Celal'inin Allah yüceliğini daimi etsin; düşmanın burnunu yerlere sürttürsün; onu kuvvetlendirsün, yardım etsin ona; 'kolay şeyi kolaylaştırsın ona, güç şeylerden korusun onu' (Kur'an, 92, 7)...Ululandıkça ululansın...Selam ve duadan sonra size kavuşmak yüceliğine ermeyi, o güzel yüzü görmeyi okadar istiyorum ki, o özlemimin sınırı yok...Aziz devletinizi dileyenlerden, sizi sevenlerden, nimetlerinize şükreden, lütfunuzu, ihsanınızı yayan, özü doğru, inanç ıssı oğlumuz Nizameddin, adetiniz olan, daima edegeldiğiniz yardımı, ihsanı, lütfu umarak tapınıza (size yalvarmaya, ricaya İ.K.) geliyor. 'İçilecek tatlı suyun başı kalabalık olur.' Pek çok zarar ziyan sebepleri birbiri ardınca geldi: uygunsuz anlar kolunu kanadını kırdı...Acımacak, esirgenecek bir hale düştü. Onu bu sınık hale düşüren sebeplerden biri de emirler efendisi, askerlerin yücesi, devlet ve Din Nur'unun naiblerinin ondan on iki bin (dirhem ya da dinar?) almalarıdır. Ancak artanı elinde kalmıştır. Umarım ki elini genişletir de hukukununu diriltmiş olursunuz...Göstereceğiniz her padişahlık, her lütfu, gerçekte bu duacıya gösterilmiş olacaktır..." (Mevlana Celaleddin, *agy.* s.39-40)

Alaeddin Keykubad'ın Rum asıllı azadlı kölelerinden olup, kendisine on yedi yıl hizmet vermiş olan bu emir, oğlu Gıyaseddin Keyhusrev'den başka torunlarından İzzeddin Keykavus II'ye de hizmet vermiştir. Çok güçlü olan bu feodal bey, yakın arkadaşı Sahib Şemseddin ile birlikte İzzeddin Keykavus'u sultanlığa gerçek yetkili kılmış (1249) ve kendisi de naib olmuştu. Sultan İzzeddin, Karatay ile birlikte geniş Türkmen desteğiyle, Mogollara başeğme yanlısı kardeşi Rükneddin Kılıcarslan'ın aksine bağımsız siyaset mücadelesi vermekteydi.

Mevlana Celaleddin bu mektubu, 1254 yılından önce, yani ellinin iki ya da üçüncü yılında Celaleddin Karatay'ın güçlü naib 'lik döneminde yazmış olmalı. Mogolların baskısıyla kardeşler arası ikili ve üçlü ortak yönetimler denenmişse de, bu dönem İzzeddin Keykavus II'nin en etkin dönemi değildi. Bu mektupta, 'emirler efendisi, askerlerin yücesi, devlet ve dinin Nur'u gibi övgülere rağmen, Nureddin Caca'yı Karatay'a, nakiplerinin yaptıklarından dolayı adaletsizliğinden şikayet diyebileceğimiz bir çekiştirme görüyoruz. Moğol yandaşı Rükneddin

Kılıcarslan'ı tutan emirlerden ve Pervane'nin yakın adamı olan Nureddin Caca'yı Karatay'ın sevmediği ve rakip durumda olduklarını bilmez mi Mevlana? Bilir elbette; ancak kime, ne zaman ve nasıl yazacağını da bilir Mevlana Celaleddin Rumi...

Öyle sanıyoruz ki, aynı tarihlerde belki de hemen arkasından Nureddin Caca'ya şu mektupları gönderiyordu:

"...layık olanları yücelten, keremlerde bulunan, hayırlar yayan, yoksullara yardımcı olan, müslümanlıkla müslümanlara ışık olan ulu emir, devletin ve Dinin Nur'una eş-dost olsun! Allah yüceliğini daimi etsin; dostları yardım görsün, düşmanları kahrolsun...Bu özü doğru duacıdan selam ve duadan sonra bilsinler ki, bu duacı, kendilerinin, devletlerinin hayır-duasıyla meşguldür. Ey şahsı yanımda bulunmayan, anısı yanımda olan!... Şunu bildireyim ki: Allah sonunu pek güzel bir hale getirsin, aziz oğlum Nizameddin, işittik, duyduk ki, hayırlar düşünen, yoksulları yetiştirip geliştiren kutlu gönlünüzün gazebine uğramış; bir küstahlıktır etmiş; yüce gönlünüz incinmiş ona. Bu duacı, şefaet ederek Allah için yalvarmada. Yaptığınız iyi işlere, kulluklara, oruçlarınıza, namazlarınıza, sadakalarınıza üstelik, bu bağışlamayı da belirtirseniz, şüphe yok ki Allah, bütün kulluklarınızı en güzel bir şekilde kabul edecektir. (İlginç değil mi? Mevlana, Caca'nın Tanrıya yaptığı tüm tapınmalarıyla gösterdiği kulluğa, bir yakınına bağışlamasını eşit görüyor. Bunu yapmadığı takdirde namazları, oruçları ve sadakaları boşa gidecek, kulluğunu tamamlamıyacaktır! İ.K.)...Oğlumuz Nizameddin, sizi sevenlerdendir; o devletin sürmesini, artmasını diler; boyuna sizi anarak neşelenir. Bir küçük suç, o da bilmeyerek yaptıysa, bağışlanması...Bu takdirde pek minnettar olurum; büyük bir sevaba, güzel bir övülmeye erişirsiniz. (Mevlana Celaleddin, agy. s.80-81)

Olasıdır ki, Nureddin Caca'ya karşı işlediği suçtan -ne olduğu bilinmiyor- dolayı naibleri, Nizameddin'in oniki bin dinarına (altın para) el koyarak onu cezalandırmışlardı. Mevlana Celaleddin, Caca'dan 'aziz oğlu' Nizameddin'i bağışlamasını dilerken, ona ödediği parayı rakibi durumundaki Emir Karatay'dan tazmin ettirme kurnazlığını gösteriyor. Celaleddin Karatay, onun bu isteğini fazlasıyla yerine getirmiş olmalıdır. Koyu bir Rükneddin ve Pervane yandaşı olan Mevlana'yı saflarına çekme taktiğidir bu; karşısında olan emirler üzerindeki onun mistik etkisini çok iyi bilmektedir.

Mevlana Celaleddin, hiç sevmediği ve hor gördüğü göçer ve yerleşik geniş Alevi Türkmen grupları tarafından desteklenen ve eski düşmanları Mogol istilacılarına karşı çıkmaya zorlanan İzzeddin Keykavus II'yi tutmuyordu. Çünkü ona göre Muhammed'in şeriatını yerine getirmeyen bu heterodoks inançlı (Alevi) Türkmenleri cezalandırmak için, Tanrı tarafından gönderilmişti Mogollar. Annesi hristiyan olan İzzeddin Keykavus'un da, Mevlana çevresine göre İslam şeriatıyla ilişkisi yoktu; şarap ve iştret meclislerinin adamıydı!

Sultan İzzeddin Keykavus'un ve emirlerinin, atabeylerinin bu propagandayı ortadan kaldırma çabalarından birini Ahmet Eflaki'nin kitabında

görüyoruz. Bunun gerçekleşmesi de kuşkusuz Mevlana'nın dergahından ve onu saflara kazanmaktan geçiyordu. Bir çok yol denenmiş olabilir. Ama bu başırlanamamış; Mevlana tarafından kabul görmemiş uzlaşma sağlanamamıştır. İzzeddin siyaseti bağlamında Sultan kardeşler arası anlaşma asla gerçekleşmemiş. Kent yaşamının rahatlığına alışmış başlarında Mevlana olmak üzere, Konya mutasavvıfları, dervişleri ve ahileri düzenlerinin bozulmaması için Mogol korumalığı siyasetine angaje olmayı yeğlemişlerdir. Emirler için zaten birşey farketmiyordu; timar olarak sahibi bulundukları illerin geniş topraklarında yaşayan yoksul halk yığınları üzerinde her durumda baskılarını sürdüreceklerdi...

Eflaki'nin, Mevlana İzzeddin Keykavus ilişkilerine dair öykülerini bu bağlamda değerlendirmek gerekiyor. Öykülerden birinde, emirlerinden Sahib Şemseddin, İzzeddin'in Mevlana'yı ziyareti için aracılık ettiğini görüyoruz. Defalarca Mevlana'yı överek, onu mutlaka ziyaret etmesini istemektedir. (Ahmet Eflaki, Çev. Tahsin Yazıcı, agy. II, s.108-109)

Diğer iki öyküden birinde Mevlana, vezir, naib ve emirleriyle birlikte ziyaretine gelen İzzeddin'i kabul etmeyerek, hüccesine girip ibadetini sürdürmüştü. Öbüründe ise, ziyareti sırasında İzzeddin Keykavus Mevlana'dan bir öğüt isteyince: "Sana çobanlık emretmişler, kurtluk yapıyorsun. Sana bekçilik emretmişler, sen hırsızlık yapıyorsun..." demiş. (A.Eflaki, Çev. Tahsin Yazıcı, agy. I, s. 218, 317) Görülüyor ki Mevlana, İzzeddin'i Sultan olarak kabul etmiyordu.

Bunu, Mogol hakanı Hulagü Han tarafından, Selçuklu kentlerinden bağ ve vergileri toplamak üzere tam yetkiyle gönderilmiş vezir Taceddin Mutez el-Horasanî ile olan dostluğu da açıkça gösteriyor. İlk ortak sultanlık döneminde İzzeddin Keykavus II tarafından Konya'da kabul görmeyen Taceddin Mutez, Sivas'a Rükneddin'in yanına gitmiş, orada Muineddin Pervane tarafından çok iyi karşılanmış ve bundan sonra İzzeddin Keykavus II aleyhinde çalışmıştır. Mogol hanları adına toplanan vergilerin miktarını öğrenince, vezir makamındaki bu kişinin modern "sömürge valisi" tipinde korkunç yüzü ortaya çıkacaktır:

Bedreddin Aynî'ye göre ilk Mogol baskısı döneminde Anadolu vergisi 60 000 dinar, 10 000 koyun, 1000 sığır ve 1000 at'tan oluşuyordu. Oysa Baycu'nun Anadolu kumandanlığı zamanında -Aksaray'ı'ye göre- bu vergi 200 000 dinara yükselmiştir. 1256 yılına kadar bu miktarda kaldı. 40 yıl sonra Gazan Han döneminde 600 000 dinara çıkacaktır. (Prof.Dr. Fuad Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, 4.baskı, Ankara-1991, s.55) Bütün bu ağır vergiler Anadolu'nun yoksul halk yığınlarının sırtından ödenmiştir.

İstilacı, kandökücü Mogol hanının temsilcisi vergici vezir Taceddin Mutez'e yazılmış 9 mektubu bulunmaktadır Mevlana'nın. Mektuplarının çoğunda Vezir-i Azam (en büyük vezir) diye hitabetmekte ve yakınlarının, dostlarının işlerinin görülmesi ya da parasal yardımda bulunmasını rica etmektedir. Her nedense bir türlü işleri yoluna gitmeyen(!) Nizameddin için de mektup yazmıştır. Bakalım yoksul halkın, mazlumlara düşmanı ve Mogol kuklası, kadı Muhyiddin Tahir oğlu Taceddin

Mutez'e nasıl övgüler düzmüş:

"Devlet güneşi, emirler padişahı, Rabbani emir, anısı büyük, düşüncesi güzel, emin ve kutlu kişilerin gıpta ettikleri er, yosulların ışığı(!)...Horasan'la Irak'ın övücü, iki devlet ısı iki kutluluk ehli; adaleti yayan, mazlumu besleyip yetiştiren...şehirlerin amanı, kulların sığınağı olan, yoksullara inanan Hak ve Dinin Tac'ı (Taceddin Mutez İ.K.), 'insanları bağışlayanları, ihsanda bulunanları Allah sever'(Kur'an 3,76) Allah yüceliğini daimi etsin; düşmanın burnunu yerlere sürtsün, kendisini kuvvetlendirsün...Nimet verene şükür vaciptir ama, lütfunuz sınırı aştı; şükürden aciziz...Allah işlerini düzene soksun, özü doğru inanç ısı...Nizameddin, bu duacının oğludur. Bu duacıya evlatlık haklarını yerine getirmiştir...Küçüklüğündenberi rabbani fakırların (Mevlana kendisini kastediyor. İ.K.) kapısında, mal da nedir ki canını vermiştir. Çünkü fakırların kulluğunda bitmiş, gelişmiştir...İnsanın gidişinden sormaya hacet yok; kimlerle düşüp kalkıyor ona baksınlar. Maldan sormaya, nereden ele geçirdin demiye hacet yok; nereye harcıyor, ona bakmak gerek. (Bu 13.yy'ın kentli aristokrat tasavvuf şairin halk düşmanı görüş ve anlayışının bugünün işçi-emek düşmanı TC burjuva yönetiminin anlayışıyla koşt olması ilginç değil mi? İ.K.) Emirler padişahının...her lütfu, her keremi her padişahlığı, önden sona dek hepsi bu duacıya yapılmıştır...Hatta bu mektubu yazmak doğru da değildi. Özü doğru duacı, bizzat gelip kendi ağzıyla söylemeyi isterdim...Utanmakla beraber...padişahçasına, sultancasına ululuğuna layık olarak bu sefer de yardım gölgesini, oğlumuz Nizameddin'in üstüne salarlar da bu ağır yükün altından çıkar...Allah için olsun, bu ihsanı öbür ihsanlardan saymayın." (Mevlana Celaleddin, agy.s.36-39)

Yeri geldiği için bazı bölümlerini aldığımız bu mektubun anlamı yorum ve açıklama gerektirmeyecek kadar belirgindir. Koca Mevlana'nın kimlere 'gel, sen de gel!' dediği ortadadır.

Nureddin Caca-Mevlana

buluşmasının arkasındaki nedenler!

Mevlana, Nureddin Caca'ya bir diğer mektubu, aradan biraz zaman geçtikten sonra gönderdiği anlaşılıyor. Hemen Arkasından da Ahmet Eflaki'nin anlattığı buluşma olmuştur. Olasılıkla 1254'ün başlarında... Bu mektubun başında da öbürlerinde olduğu gibi "Devlet ve Dinin Nur'una" övgüler, selam ve duadan sonra Mevlana, bir ayetle buluşma arzuluyor:

"Yüzlerinde secde belirtileri görünür(Kur'an, 48, 29) ayetinde bildirilen yüzlerden olan yüzünüzü görmeyi özlediğimi, sizinle buluşmayı pek arzuladığımı da bilin. Hayırlı buluşmalar nasıbsun."

"...Özü doğru oğlumuz Nizameddin pek çok çeşitli ziyanlara girmiştir. Bütün dostların gönülleri yaralıdır, o yana yönelmiştir... Dostluğunuzdan umulan...adaletiniz olduğu gibi gene lütufta bulunmanız, elini tutmanız, yardım etmenizdir. Netekim bundan önce de lütuflar ettiniz; kendiniz ziyanlara girdiniz..."

Hacı Bektaş Veli'yi anlamak...

Nureddin Caca, Mevlana'ya, bu denli üzerine düştüğü Nizameddin'in kim olduğunu sordurmuş olacak ki, "O, şeyhlerin padişahı, Hak ışığı, kalblerin emini, zamanın Cüneyd'i Hüsameddin'in-Allah Müslümanları, ona uzun ömür vererek faydalandırsın- yakınıdır; damadıdır." diye mektupta tanıtmaya gereği duyuyor. Mektubun sonundan anlaşıldığına göre, onu bizzat Nizameddin ile göndermişti:

"Umarım ki oğlumuz Nizameddin de...ihsanınıza, lütfunuza mazhar olur...şükrederek, lütfunuzu anarak, o kutlu, o mutlu tapıdan korumanıza ererek, himayenize girerek, bol lütuflarınızı elde ederek esenlikle, ganimetlerle, sevine sevine döner...(Mevlana Celaledin, agy. s.42-43)

O yılların siyasi olaylarını kısaca inceleyerek, Mevla'nanın konumu, ilişkileri konusunda bir irdeleme geçtikten sonra bazı yeni gerçekler saptamak olası görünüyor. Şimdi Vilayetname'deki olaya dönersek: Hacı Bektaş Veli, Nureddin Hoca'nın namaz kılması gerektiği zorlamasını, "kanla abdest alınmaz" diyerek, reddetmiştir. Bu, 'Dünyayı kana bulayanlara, kan dökenlere çanak tutmayın, onlardan yana olmayınız' demektir bizce. İşte bu çerçevede içerisinde hareket ederek diyoruz ki, öfkeyle atına atlayıp adamlarıyla Sulucakarahöyük'e gelen Kırşehir emirini Hacı Bektaş Veli siyaseten ikna etmiş ve onu şeyhi Mevlana'ya bizzat göndermiş olabilir. Ve İzzeddin Keykavus tarafını tutarak Mogol istilacılarına karşı mücadele siyasetine çekmek amaçlıdır.

Öyle ki, Hacı Bektaş Veli büyük öngörüsüyle, ya da İzzeddin Keykavus II'nin birinci tekbaşına saltanat dönemi (1246-1249) ve ortaklığında (1249-1254) -belki- İzzeddin çevresiyle doğrudan ilişkilerinden dolayı, İzzeddin'in üstün geleceğine Nureddin Caca'yı inandırmış ve Mogol korumacılığı yandaşı olan Rükneddin'i tutmayı sürdürdüğü taldirde sonunun iyi olmayacağını, zindanlara düşeceğini anlatmıştır. Sürdürdüğü siyaseti yanlışlığına onu gerçekten ikna etmiş olmalı. Ülkede birlik, İzzeddin'in padişahlığı altında Mogolların atılmasıyla sağlanabilirdi. (Özel ilişkilerinde de fazla serbestçe ve gönlünce davranmayı adet edinmiş İzzeddin Keykavus II, hiçbir zaman Mogol egemenliğini kabula yatkın olmayan, devlet kudretinin noksan kılınmasına karşı çıkan bir tavıra sahipti...Türkmenleri örgütlemeye çalışıyordu...(Ümit Hassan, 'Siyasal Tarih, Açıklamalı Bir Krolonoji', Türkiye Tarihi I, İstanbul-1980, s.253-254) Ancak Nureddin Caca kadar, Hacı Bektaş da biliyordu ki, İzzeddin kardeşinden değil, Köseadağ savaşından beri Mogol'larla içli-dışlı olan Muineddin Pervane'den çekiniyordu. Pervane'yi de, kendisine çok düşkün olduğu ve her arzusunu yerine getirdiği Mevlana ancak ikna edebilirdi. Mevlana Celaledin hem karısının hem kendisinin tapınacak kadar çok sevdikleri Şeyhleriydi; onu çağırıp sarayında sık sık 'sema ayinleri' düzenlerdi. Zaten İzzeddin Keykavus ve Rükneddin Kılıcarşan, iki kardeş sultan arasında anlaşma-uzlaşma çabalarına giren Fahreddin Arslan Doğmuş gibi emirler yok değildi. Ancak bunların yaptığı, Mogolların istediği biçimde Rum'u iki-üç kardeş arasında paylaştırıp geçici olarak savaşları önlemektir.

Bize göre, bir şikayet bahanesiyle Hacı Bektaş üzerine kızgınlıkla gelen Nureddin Caca, Vilayetname'de Hünkar'ın bir kerameti gibi sunulan olayda, belki günlerce süren konuşup görüşmeler sonunda ikna edilmişti. Büyük olasılıkla (tek bilinen Saru Saltuk olmakla birlikte) Hacı Bektaş'a bağlı ve İzzeddin'i destekleyen hayatta kalmış eski Babai şeyh-önderleri, Baba İshak halifeleri de orada bulunmaktaydı. Zaten sözünü ettiğimiz İzzeddin'in ilk saltanat döneminde Babai Türkmenlere hoşgörüyle yaklaşması, Sulucakarahöyük'ün, Hacı Bektaş önderliğinde kısa bir zaman içinde büyüüp gelişmesini de mutlaka etkilemişti.

Mevlana'nın mektuplarının bu olaydan önce Nureddin Caca'nın eline geçtiğini, onlardan birinin içeriğine uygun biçimde, Hacı Bektaş'ı abdest-namaz sınamasından geçirmesi gösteriyor. Mektuptan mutlaka söz edilmiş, tartışılmış. Ancak Hacı Bektaş, Mevlana'ya 'Rum ülkesi kan gölüne dönmüş, siz Tanrıya kulluğun abdest-namazla olacağını söylüyorsunuz. Her tarafta su yerine kan akıyor, bu kanla abdest alınmaz. Önce kanı temizleyelim, sular durucak aksın!' mesajını göndermişti bizce.

*Hiçbir tarihsel kişilik,
Hacı Bektaş Veli kadar,
böylesine özbenliğine ve
konumuna ters değerlendirilip,
kendisine yabancılaştırılmamış
ve aykırı giysiler giydirilmemiştir.*

Başlarda Ariflerin Menkıbeleri'nde geçen olayı anlattıktan sonra sormuştuk: Kur'an'dan 17.Surenin 26. ayetini tamamlayan 27. ayeti ilgisiz bir biçimde, Caca'nın anlattıklarına kanıt göstererek, Hacı Bektaş'a şeytanın kardeşi demesi ve onu insan yüzü iblislerden sayması nasıl bir kine dayanıyordu? Caca'nın Hacı Bektaş'a yaklaşmasıyla onu kaybetmesinden mi korkuyordu? Şimdiye kadar mektuplarından öğrendiklerimiz, dolayısıyla Mevlana'nın karakteri ve siyaset anlayışı üzerinde edindiğimiz bilgiler, bu iki sorunun ötesinde yanıtlar getirdi sanıyoruz.

Elbette ki, Ahmet Eflaki'nin anlattığı gibi Nureddin Caca Mevlana ile, Hacı Bektaş'ın kerametlerini değil, gönderdiği haberi tartıştı. Ancak Mevlana böyle bir öneriyi kabul etmek bir yana, Nureddin Caca'yı 'İblis, yani Şeytan'la elbirliği yapılmaz' diye paylamış, Hacı Bektaş'tan uzak durmasını sağlamıştı. Mevlana'nın Mogollara karşı olması ve böyle bir amaç için Pervane'yle konuşması ne siyaset anlayışına ve ne de yaşam biçimine uygun düşüyordu. Böyle birşey yapmaması için, olayı Pervane'ye bildirmekle tehdit bile etmiş olabilir. Onun Caca'dan beklediği ve istediği sadece, Nizameddin'ine "lütuflar yapması, onu himayesine almasıdır!.."

Hacı Bektaş'ın Mevlana'ya daha önce Şeyh İshak adlı bir dervişini de gönderdiğini biliyoruz. Ahmet Eflaki,(Çev. Tahsin Yazıcı, agy. I, s.285) Hacı Bektaş'ın bu dervişini göndererek Mevlana'ya, "Ne istesin, ne istiyorsun? Dünyada kopardığın bu kıyamet nedir? Eğer aradığını buldunsa sus, bulmadıysa saldıgın bu gürültü nedir? Kendini insanoğullarının en beğenileni yaptın. Halkın bu

kadar evini barkını yıktın...nedir bu hal?" diye sordurduğunu yazıyor. Mevlana'nın ününün büyümesi ve herkesin ona mürit olması yüzünden kıskanıldığı ve aleyhine söylenen sözler ve nüktelerle eleştirildiğini söylüyor. Ona göre Hacı Bektaş da Mevlana'yı kıskandığı için böyle davranmış. Mevlana da ona şiirle karşılık vermiş: "Başımızı ayak yapıp Ceyhun tarafına doğru koşuverdik/ Biz dünyayı birbirine kattık ve sonra oradan fırlayıp çıktık.../Biz Mecnun'un sınırını da aşık..."

Kuşkusuz Hacı Bektaş bunları sordurmak için derviş İshak'ı göndermemişti. Onun biraz Konya'nın, kentin dışına çıkıp, ezilen, baskı gören halkın arasına girmesini istiyordu. Ama onun yüzü Ceyhun'a, Ceyhun'dan gelenlere(Mogollara) dönüktü; aşktan-meşkten başını kaldırıp, avama (halka) bakacak hali yoktu. Ama Mevlana asıl karşılığı, Şeyh İshak'la konuşurken aynı anda Sulucakarahöyük'te Hacı Bektaş'a görünüp(!), boğazına sarılarak veriyor. Eflaki bu kerameti şöyle anlatıyor: "Şeyh İshak...görüp işittiğini olduğu gibi anlatıp, yazdığı tarihi anlatınca Hacı Bektaş: 'Aynı günde Mevlana hazretleri kükreyen bir arslan gibi içeri girdi ve bana: 'Ey kahpenin kardeşi! Bizim heyecanımız neşe ve aşktan geliyor, yanma ve aramaktan değil,' deyip boğazını sıktı. Öleceğimden korktum...'dedi." Görüldüğü gibi Mevlana Hacı Bektaş'ın elini değil, boğazını sıkmayı tercih ediyor.

Vilayetname yazarı Uzun Firdevsi ise, Hacı Bektaş Veli'nin kendisine en yakın halifesi olan Saru İsmail'i Mevlana'ya gönderdiğini anlatıyor: Aynı zamanda ihrikatlık hizmeti gören Saru İsmail, su ısıtıp Hacı Bektaş'ın yıkanmasını ister. Hacı Bektaş, önce onun Konya'ya gidip, Mevlana'da bulunan bir kitabını alarak hemen gelmesini söyler. Saru İsmail, Mevlana'ya Hacı Bektaş'la aralarında geçen ve kitabını istediğini anlatınca o: "Hünkar Hacı Bektaş katına, her gün yedi deniz, sekiz ırmak uğrar. Onların suya

girmeye ne ihtiyaçları var ki, böyle dedin, yıkanmaya davet ettin erenler? Kitaptan maksat işte sana verdiğim öğüttür."der.(Vilayetname, Haz. A.Gölpınarlı,s.48;)

Menakıbnamede yazarlarının özelliğidir; herkes kendi velisinin üstünlüğünü öne çıkarır. Yoksa Mevlana'nın Hacı Bektaş için bu övgüye kesinlikle dili varmaz; Yunus'un deyişiyle 'yapası yoktur'. Ne de Ahmet Eflaki'nin aynı sayfada anlattığı gibi, mana aleminde Mevlana tarafından boğazı sıkılan(!) Hacı Bektaş da: "Şimdi ey dervişlerim! Mevlana'nın saltanat ve ululuğu, bizim tasavvurumuza ve benzetmelerimize sığmaz. O mana simgesinin fermanına itaattan başka bizim için yapılacak şey yoktur" dememiştir.

Sonuç olarak olasılıkla 1254 yılı içinde, Nureddin Caca'nın ikna edilip Mevlana'ya gönderilmiş olması işe yaramamış. Caca, Şeyhi Mevlana Celaledin'e itaat ederek, Hacı Bektaş'ı kendisini kandıran iblis olarak görüp ondan uzaklaşmıştır. Ancak Vilayetname'de Hacı Bektaş'ın bir kerametiymiş gibi anlatılan olayın gerçekleştiği anlaşıyor.

Nureddin Caca zindanı boylamsı olmalıdır

Vilayetname'de olay şöyle anlatılmaktadır:

"...Hünkar, suyu avucuna döktü, yine su, kıpkızıl kan kesilmişti. Nureddin Hoca, bunu büyüye yordu, derviş dedi, kalk, gönlün nereyi isterse oraya git; seni bir daha buralarda görürsem ocağını yıkarım."

"Nureddin Hoca bu sözleri söyleyince Hünkar, 'yarın öğleyin dedi, seni tutarlar, oğlancıklarını bile görmeye izin vermezler. Bir yaş derinin içine korlar öyle bir yere götürürlerki, bir torba toprakla bir avuç arpa canını kurtarmana sebep olur...' Nureddin Caca bu sözlerle fena halde kızdı. 'Eğer dedi, yarın öğleye kadar dediklerin başıma gelmezse gör de bak, sana neler ederim ben.'"

"O gece yattı. Ertesi gün Kırşehir'ne hareket etti. Kırşehir'ne yakın Yüceiradca denen yere varınca abdest alıp öğle namazını kıldı. Bir de baktı ki yedi tane Bey, karşıdan çıka geldi. Bunlar hemen, 'Nureddin Hoca sen misin?' dediler. 'Evet benim' dedi. 'Padişah emretti, dediler, seni nerede bulursak aman vermeyeceğiz, evine gitmene bile izin vermeyeceğiz. Tutup bağlayıp, yaş göne sararak götürüreceğiz'...yaş göne sardılar, Sultan Aliyüddin Padişah'ın huzuruna götürdüler. Padişahın, her tarafı kireçle sıvanmış deri bir zindanı vardı, pek kızdığı kişileri attırırdı. Bu zindana atılanların gözleri, kireçli duvarlara baka baka, üç yıla kalmaz kör olurdu. Nureddin Hoca'yı da oraya attırdı."

"Nureddin Hoca, '...eyvahlar olsun, öyle bir azizin kadrini bilemedim, ona kötülük etmeye niyetlendim' der dururdu. Hacı Bektaş'ın sözlerini hatırlayıp zındancıya bir avuç toprakla, bir torba arpa getirtti, toprağı yere saçtı, üstüne de arpayı serpti. Su verdi, arpa bitti. Yeşil arpaya baka baka gözlerine zarar gelmedi..." (Vilayetname, Haz. Abdülbaki Gölpınarlı, s.29-30)

Abdülbaki Gölpınarlı, Vilayetname kitabının arkasında (s.111-113 Nureddin Caca hakkında geniş denilebilecek bilgi vermiştir. Asıl adı Cibril Nureddin olan Caca Bey'in, Kırşehir Medresesini Rükneddin Kılıcarslan oğlu Gıyaseddin Keyhusrev III zamanında, 1272-1273'te yaptırdığı bu vakıf binasının yazıtında ve vakıf belgesinde kayıtlıdır. Ayrıca valilik yaptığı Eskişehir'de de aynı yıl bir minare diktirmiştir.

Gölpınarlı hakkında verdiği bilgilerden sonra, "Bütün bunlardan anlaşılıyor ki Mevlana'ya Muhip olan Nureddin Caca, Hacı Bektaş'ı sevmektedir. Ancak onun gazebine uğradığı, zindana atıldığı hakkında tarihi bir bilgiye sahip değiliz." demektedir.

Nureddin Caca'nın Hacı Bektaş'ı ne kadar sevdiği(!) anlatmış olduklarımızda görülmektedir. Vilayetname'den yaklaşık kırk yıl önce yazılmış 'Ariflerin Menkıbeleri'nde yazılanların büyük çoğunluğu, her nedense 'tarihi bilgi' kabul ediliyor. Ama Hacı Bektaş Veli Menakıbnamesi olan Vilayetname'de anlatılanlar sadece olağanüstü söylenceler, masallar olarak görülüp üzerinde durulmuyor. Derinliğine inilip, tarihsel bilgiler çıkarılmıyor. Yani tümü masal mı? Değil elbette. Kerametlerin, söylencelerin nesnel temellerine inildiği zaman tarihsel, toplumsal ve de felsefi bilgilerin günışığına çıkmaması için hiçbir neden ve zorluk yoktur. Hacı Bektaş Veli ortodoks (Sünni)

inançlı ve yönetimin, güçlünün yanında olsaydı. Hem yapıtları günümüze noksansız gelmiş, hem de üzerine ciltlerce inceleme araştırma kitapları yazılmıştı Mevlana gibi. Günümüze ulaşabilenlerin içinde 'takıyye' olarak verilmek durumunda kalınmış olan bazı ortodoks görüş ve inanç kuralları, yani Şer'i bilgilere nasıl sarılıp, Hacı Bektaş'ın sünnilleştirilmeğe çalışıldığı da ortadadır.

Yinelemek durumunda kalıyoruz: A. Gölpınarlı. Hacı Bektaş'a atfedilen suyu kana çevirmesi kerametine, 'Hokkabazlık' diyor. Ama Mevlana'nın Konya'da Şeyh İshak'la konuşurken, aynı anda Sulucakaraöyük'te Hacı Bektaş'ın boğazına sarılmasına tek söz etmiyor. Demek ki, Mevlana'nın bu kerameti gösterebileceğini kabul ediyor. Bilim adamı, araştırmacı kişi ikisinin de böyle birşey yapamayacağını bilip, kabul etmesi gerekir. Biz yukarıda Hacı Bektaş'ın, kanlı abdest suyuyla ne demek istediğini sayfalar boyu açıklamaya çalıştık, tarihsel derinliklere inerek. Yazdıklarımız için, böyle birşey olamaz, olmamıştır deniliyorsa yeni yorum getirilsin. Ama kimse Hacı Bektaş'ın 'suyu kana çevirdiğini' ileri sürmesin ve de bunu yaptığını ispat etmeye kalkmasın. Ayrıca hiçkimsenin, Hacı Bektaş 'bu hokkabazlığı yapmış ya da yapmamış' biçiminde bir ifade kullanmaya da hakkı yoktur.

Mevlana'nın aynı anda 'mana aleminde' Hacı Bektaş'ın boğazına sarılması kerametinin açıklamasını yapmaya gerek görmedik. Çünkü bu, Nureddin Caca ile Hacı Bektaş üzerine tartışırken Mevlana'nın köpürmüş durumda, "Hacı Bektaş şimdi yanımda olsaydı, kahpenin kardeşinin boğazına sarılır boğardım!" diye haykırmasının ötesinde bir anlamı yoktur. Ama ona inanan, onu seven, yücelten müridlerinin ağızda keramete dönüşüp, yetmiş-seksen yıl sonra Ahmet Eflaki'nin kitabına kayıtlıyor...

Biz, Vilayetname'de Nureddin Caca'nın zindana atılmış olmasına, Hacı Bektaş'ın gazabı ya da bedduası olarak değil, yeni bir tarihsel bilgi olarak bakıyoruz. Aynı zamanda bu olay gösteriyor ki, Hacı Bektaş Veli, kurduğu dergahta dünyadan elini eteğini çekmiş bir ermiş derviş gibi yaşamıyor. Ülke siyasetinin tamamıyla içindedir; Karaman, Çepni, Ağaçeri vb.heterodoks İslam (Alevi) inançlı Türkmen gruplarının, (Ali donunda dünyaya gelmiş) manevi önderleri olarak, tüm eylem ve hareketlerinden haberdirdir. Anadolu, son yurtlarıdır; gidecekleri başka yer yoktur. 1200'ün ilk on yıllarından beri, yarım yüzyıldır peşlerini bırakmayan Mogol felaketini canları pahasına yoketmeleri gerekiyordu. Bu da ancak merkezi güçlü bir devletin varlığıyla gerçekleşebilirdi. Birlik ve beraberlik içinde hareket etmenin zamanıydı. Hacı Bektaş Veli, "Bir olalım, iri olalım, diri olalım" sözünü boşuna söylememiştir. Selçuklu Devletinin, Sultan Alaaddin Keykubat I (1220-37) dönemi güçlü merkezi yönetiminin ve Türkmenleri sayısız vakıf topraklarıyla yerleştirme politikasının (Uç'lara yerleştirip merkezi güvenceye almış da olsa!) anıları onların arasında hep yaşıyordu. Onun içindir ki, Menakıbnamesi'lerde, veli söylencelerinde geçen tüm Selçuklu sultanlarını büyük çoğunluğunun adı Sultan Alaaddin'dir. Görüldüğü gibi, Vilayetname'ye göre Nureddin Caca'yı zindana gönderen de odur. Demek ki, Türkmenler İzzeddin Keykavus II'yi, Alaaddin'le eşleştiriyor ve onun Mogol istilasından

ülkeyi kurtarma siyasetiyle özdeşleşmişlerdi. Mogol işbirlikçilerinin, İzzeddin için kadın düşkünü, ahlaksız, şarapçı bir Hristiyan yeğeni propandaları onları etkilemiyordu. Sultan Alaaddin'in de babannesi Hristiyandı ve on bir yılı Bizans başkentinde geçmişti.

Bu Vilayetname metninden, Selçuklu döneminde tutuklanan kişilere yapılan, "tutukluyu yaş göne sarıp, içinde kurumaya bırakma ve zindan hücrelerini kireç beyazına boyayıp gözlerini kör etme" gibi işkence çeşitlerini de öğreniyoruz. Nureddin Caca'yı yakalatıp, yaş deriye sardırıp, gözleri de kör olsun diye kireç beyazı zindana attıran İzzeddin Keykavus II'den başkası olamaz. Çünkü o kardeşi Rükneddin'in yandaşı ve büyük düşmanı Pervane Muineddin Süleyman'ın, Ahmet Eflaki'nin deyişiyle Muhammed'in mağara arkadaşı Ebubekir'i gibi, 'yar-ı gar'ıdır. Hacı Bektaş Veli, yukarıda uzun uzun anlattığımız gibi yetkin bir ileri görüşlülükle onu uyarmış, hatta ikna etmiştir. Ama Caca Mevlana'nın cazibesıyla, Hünkar'dan uzaklaşmıştır.

Bu tutuklamanın tarihine gelince: Daha önce yeri geldiğinde belirttiğimiz gibi 1254 yılında, bazı emirler aşçı elbiseleri giyirerek Rükneddin'in kaçmasını sağlayarak onu Kayseri'de tek Sultan ilan ettiriler. Mogolların isteğiyle Doğu'daki birçok kentlerde onun sultanlığı kabul edildi. Bunun üzerine İzzeddin Keykavus II, bir ordu derlemiş, görüşme çabaları sonuç vermeyince de onları yenilgiye uğratmıştı. Böylelikle Rükneddin Kılıcarslan, 1254 yılının sonlarına doğru ağabeyinin eline düştü ve İzzeddin görünüşte barıştığını ilan ettiyse de, onu Uluborlu yakınındaki Davalu (ya da Burgulu) kalesine hapsettirdi.

Anlaşıyor ki, kardeşi Rükneddin Kılıcarslan'ın güçlerini yenip onu kaleye kapattıktan sonra, onu tutan emirlerden de yakaladıklarını zindana attırmıştı. Süleyman Pervane gibi bazıları Tokat'a kaçmışlardı. Şu halde Kırşehir emiri Nureddin Caca, bu savaştan sonra —ki Abu-l-Harp unvanı taşıyan Caca'nın da İzzeddin'e karşı savaştığı kesindir— sonra tutuklanmış ve en az iki yıl zindanda kalmış olmalıdır. Çünkü iki yıl sonra Mogol kumandanı Baycu ordusuyla gelip, 11 Ekim 1256'da Sultan Hanı civarında yapılan savaşta, İzzeddin'in Türkmen gruplarından oluşturduğu kuvvetlerini yendi. Savaştan sonra Emir Fahreddin Arslandoğmuş, Sultan İzzeddin'den hoşnut olmayan diğer ileri gelen emirlerle Burgulu kalesine giderek, kalede tutsak bulunan Rükneddin Kılıcarslan IV'ü alıp saltanata geçirmişlerdir.

Vilayetname'ye göre, Nureddin Caca'nın zindandan çıktıktan sonra itibarını yitirdiği görülüyor. Uç illerden birine atandığı ve yakınlarına hasret kalmış, onlara kavuşmadan öldüğü anlatılıyor. Olasıdır ki, zindandan çıkarıldıktan sonra Eskişehir emirliği yaparken ölmüştür. Burada Hünkar'ın yüce erdemlerinden birini daha vurgulamak gerekir: Başına gelebileceklerini kendisine anlatmasına rağmen, Nureddin Caca'nın sözünü dinlemeyeceği ve siyasetinden vazgeçmeyeceğini anlıyor. Belki yıllarca yatacağı zindanda, ak kireç işkencesinden gözlerini korumanın yolunu göstererek ona, düşmanına en büyük iyiliği yapıyor.

Hacıbektaş Belediye Başkanı Mustafa ÖZCİVAN:

SORUN, LAİK VE TAM DEMOKRATİK SİSTEMİ OTURTMAKTIR

Hacıbektaş Belediye Başkanı Mustafa ÖZCİVAN'la, yayın yönetmenimiz İsmail Yıldırım'ın yaptığı söyleşiyi yayınlıyoruz

– Sayın Başkan, sizi tanıyoruz, okurlarımız da tanıyor. O bakımından, öncelikle Hacıbektaş ilçesinden başlamak istiyorum. Hacıbektaş ilçesinin -kuruluş süreci de dahil- tarihsel sürecini anlatır mısınız? Nasıl kurulmuş, ne gibi süreçlere tanıklık etmiş?

– Evet, sayın İsmail hocam. Hacıbektaş, şu an 10 bin nüfuslu tipik bir Orta Anadolu kasabasıdır. Geçmişte baktığımızda, bu kasabanın 10 bin yıllık bir tarihi olduğunu görüyoruz. Çünkü Anadolu, aşağı yukarı dünyadaki medeniyetlerin beşiğidir. Dolayısıyla, Hacıbektaş da Etiler'den, Asurlar'dan, Hititler'den süregelen 10 bin yıllık tarihi bir sürece sahip. Sulucakarahöyük, on bin yıllık tarihe ışık tutuyor; kazılardan... biliyorsunuz.

Anadolu'nun İslamiyeti kabul etmeden önceki döneminde Hacıbektaş'ın ismi Santiharalembos'tur. Yazıtlar, tabletler, arkeolojik kazılar bunu gösteriyor.

Anadolu'da İslamiyetin egemenliğinden sonra, o zaman 7 hanelik küçük bir köy olan Hacıbektaş'ın adı, Hacımköy'dür. Daha sonra Hacı Bektaş Veli'nin Hacımköy'e yerleştikten sonraki adı da, Sulucakarahöyük'tür. Ve, Hacı Bektaş Veli'nin hakka yürümesinden sonraki ismi ise, Hacıbektaş olarak değişikliğe uğruyor. Hacı Bektaş Veli'den ve Serçeşme Dergâh'ın burada olmasından dolayı tabii. Yani, kasabamız isim anlamında da böylesi tarihsel süreçler geçiriyor.

Tabii bu arada da, yerleşim birimi olarak çeşitli nüfusları barındırıyor. Hacıbektaş 1800'lerde 5000 nüfusun yaşadığı, büyük potansiyelin olduğu bir yer. Şimdi de 10 bin nüfuslu... Halbuki, o zaman 5000 nüfuslu iken, şimdi 100 bin nüfuslu olması gerekirdi. Fakat, ekonomik-sosyal sorunlarla.. göç vermesiyle, bugün Hacıbektaş 10 bin nüfusta duruyor.

– Bu hususa gelmeden önce şuradan devam edelim, isterseniz; Kasabanın geçirdiği tarihsel süreçte, hiç değilse Alevilik-Bektaşilik ile ilgili süreçte Hacı Bektaş Veli'den bu yana, sizce buranın ne gibi bir önemi olmuş?

– Önce şuradan başlayayım. Hacıbektaş 1854 yılında belediye olmuş. Yani, -Kırşehir'in Mucur ilçesine bağlı belde-bucak. 1947'nin aralık ayında da İlçe oluyor. Tabii, Hacı Bektaş Veli'nin -söylencelere göre- Horasan'dan çıkıp Bağdat'ı, Mekke'yi, Necef'i, Şam'ı dolanıp geldiği, Babai İsyanı'na katılıp kardeşi Menteş'i kaybettikten sonra Hacıbektaş'a (Sulucakarahöyük) geldiği söylenir. O zamanlar, 7 haneli Sulucakarahöyük'ün 25 km. yanıbaşında Kapadokya var. Yani, yüzlerce kilisenin, yüzlerce papazın ve o inançtaki insanların yaşadıkları Hristiyan kültürünün,

Hristiyan aleminin merkezi Kapadokya... Ve buranın hemen 20-25 km. bu tarafında, 7 haneli Müslüman bir köy...

Hacı Bektaş Veli kendi düşüncesinin, kendi felsefesinin çekirdeğini burada oluşturmaya başlıyor. Önce bulunduğu yere, sonra çevresine yayıyor, sentezlediği bu felsefesini. Vefatından belli bir zaman dilimi sonra da, O'nun evlatlarından Balım Sultan bu öğretilde, bu inançta ikinci adam olarak ortaya çıkıp, Hacı Bektaş Veli'nin inancını-felsefesini-düşüncesini kurumlaştırıyor. Ve, bugünkü Alevi-Bektaşî tarikatının özünü çekirdeğini oluşturuyor.

Daha sonra (1400-1500'lerden sonra) burası çok geniş kapsamlı bir tekke haline geliyor. Ki, eğitim/öğretim kurumu, sosyal bir kurum haline dönüşüyor Tekke. 1925 yılına kadar da bu işlevini devam ettiriyor. İnsanlar Tekkeye ham/bilgisiz olarak giriyor. Kendini günün bilimsel ölçütleriyle yetiştirip, 'Dervişlik' ünvanıyla çeşitli yerlere tayin edilip-atanıyorlar. Yani, böyle bir kurum...

1925 yılında Tekke ve Zaviyeler kapatıldıktan sonra, Hacıbektaş'taki be tekke (Dergâh) de kapatılıyor. Tekke'de bulunan dervişler, çalışanlar dağıtılıyor. Sürgün ediliyorlar yani. Kimisi Balkanlar'a, kimisi Girit'e, kimisi Avrupa'ya.. dağıtılıyor. Tekke'nin içinde bulunan tüm eşyalar Ankara Etnografya Müzesi'ne taşınıyor.

Tabii, Alevilik inancı yıllardır asimile edilmeye, yok sayılmaya çalışılmış, fakat başarısız. Ki, bunu başarmak da mümkün değildir. Baskıyla, zulümle insanların inancı yok edilemez. Alevi-Bektaşî inanç sürecinde Dedelik Kurumu, Cem, Dervişlik tacları yaşayıp geliyor. Bunu devlet görüyor tabii. Ve 1959 yılında Dergâh'ın restorasyonuna karar veriliyor. 1925 yılından bu yana kapalı tutulan ve tamamen viraneye dönen Tekke'nin restorasyonu 1964 yılına dek sürüyor.

16 Ağustos 1964'te Dergâh, Kültür Bakanlığı'na bağlı Dergâh-Müze olarak açılıyor. Mülkiyeti Vakıflara ait. Tabii, Dergâh bugün sadece 'Müze'

olarak faaliyete açık. Mesala, orada mevcut Aşevi, Cemevi vb. bölümlerin faaliyetleri yok; sadece Müze!

İlginçtir ki, -burası çok ilginç, bu noktanın altını çizmek gerekiyor- Kültür Bakanlığı döneminde Ercan Karakaş burayı ziyaret ettiğinde şunu da söyledim, II. Mahmut Alevi-Bektaşî kültürünü asimile etmek için, 1700'lerde buraya Vakşibendi şeyhini atıyor. Ve 1730'larda buraya (Dergâhın içine) bir cami yaptırıyor. Tabii ne gariptir ki, Nakşibendi şeyhi -kendi asimile oluyor; Bektaşî oluyor. (Hatta o soy, o sülale Hacıbektaş'ta yaşıyor.)

– Ama şöyle de bir husus var: tarihte Alevi-Bektaşî

toplumunun Dergâhı, Serçeşmesi, Merkezi olan bu yerin bir 'Müze' statüsünde "zaptedilmesi", bugünkü yeniden örgütlülük sürecinde acı bir durum değil midir? İkincisi, Dergâh bugün bir müze statüsüne tabi tutuluyorken, -sizin de belirttiğiniz- 1700'lerde, bir Osmanlı hilesi olarak oraya inşaa edilen Cami, bugün ibadete açık. Bu, çelişki ya da çifte standart değil midir?

– Zaten benim de söylemek istediğim buydu. Sayın Bakana şunu da söylemişim; "Burası 'Müze' ise, Caminin da 'Müze' olması gerekir. Çünkü o da Külliye'nin müstemilatında. Caminin karşısında Cemevi var, orası müze ve ibadete kapalı -sadece görsel ziyarete açık. Ama, Cami ibadete açık! Burada tabii ki çelişki var. Eğer müzeyse, caminin de müze olması gerekiyor. Eğer ibadet yapılacaksa, Cemevi'nin de ibadete açılması gerekiyor.

1964 yılının 16 Ağustos'unda açılan Müze-Dergâh, o günden bu yana her 16-18 Ağustos'ta (bu yıl 35.si olacak) Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenleri ve Kültür Sanat etkinlikleri olarak, her yıl gelişerek, daha kalabalıklaşarak devam etmektedir. Dileğimiz, törenlerin bu yıl da başarılı gecesidir.

– Evet, hepimizin bildiği gibi, Alevi-Bektaşî toplumunun Serçeşmesi (Hacıbektaş'ta) Dergâh bugün (ibadete) kapalı ve 'Müze' statüsünde. Müze ise, eskiyen, güncel değeri olmayan vb. eşyalar sergilenir. Oysa Alevi-Bektaşî toplumunun bugün tekkeye, dergâha, Cem ve kültürevine ihtiyacı var. Ve inançsal yaşamının önemli bir bölümünü buralarda icra etmek istiyor ve ediyor da... Devlet Dergâha "müze" statüsünü dayatarak, orayı Alevi-Bektaşî topluma iade etmemekte direniyor. Politik davranıyor. Sizce sorunun çözümü nedir?

– Bu konuda kişisel düşüncelerimi açıklamak istiyorum. Hacıbektaş'taki Külliye'nin, geçmişte (1300'lü yıllardan başlayarak) külliye-dergâh-

tekke olarak hizmet veren kurumun 1925'lerde kapatılması, belki o günün şartlarında doğaldı. Atatürk'ün hilafeti kaldırması sadece Hacıbektaş'la ilgili değil; Osmanlı'nın uzantısı birtakım köktendinci gerici tarikatları, dernekleri ya da benzeri kurumları kapatması bizim için doğal. Çünkü *Atatürk*, 1919'un 22 Aralık'ında Hacıbektaş'ı ziyaretinde, o zaman *Dergâh*'ın en büyük yöneticisi Salih Niyazi Baba ve Alevi-Bektaşî toplumunun Postnişini *Ahmet Cemalettin Efendi* de Atatürk'e tam destek veriyorlar. Ve Ahmet Cemalettin Efendi, Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasında büyük rol gören TBMM'nin ilk Başkanvekili. Bunlar önemli şeyler. Tabii, daha sonraki süreçte hilafetçi, ümmetçi tehlike kalktıktan sonra ya da burasının tekrar açıldığı 1964'ten sonra *Dergâh*, Hacıbektaş Belediyesi'ne ya da kurulacak bir vakıf veya *Dergâh*a verilebilirdi; eski işlevini öylece devam ettirebilirdi. Mesela, *Şahkulu Dergâhı*'nda inançsal işlev nasıllı devam ettiriliyorsa...

- Ama bu *Dergâh* -tarihte de, günümüzde de- yalnızca Hacıbektaş'a hizmet veren bir kurum değil; tüm Alevi-Bektaşî toplumuna ışık saçan, hizmet veren bir kurumdur. Bugün de Anadolu'da, hiç değilse toplumun inançsal ihtiyaçlarına yönelik bir işlevi yerine getiren bir kurum haline getirilemez mi? Örneğin, *Ankara/Dikmen'de Kültür Merkezi* açıldı. Daha başkaları da var, açılıyor... Bunlardan biri toplumun kültürel kimliğine yönelik işlev yürütürken, -Alevi toplumuna devredildiğinde- *Dergâh*, inançsal hizmetlerinin yanı sıra, örneğin tasavvufa yönelik çalışmalar, Dedeieri yetiştirecek bir okul.. görevleriyle işlevlendirilemez mi?

- Mutlaka olur da... Ama buraya da konunun uzmanı kişilerin getirilmesi gerekir. Bu konuda toplumu aydınlatıcı ya da orayı objektif olarak değerlendiren, kulaktan dolma bilgilerle Aleviliği devam ettirmek isteyen değil; aydın, çağdaş, çağın eğitimini almış birtakım insanlar buraya Alevi toplumuna getirilebilir. Çünkü insanlar artık inançlarına sahip çıkıyorlar. Artık baskıyla, zulümle, asimile etmeyle yok edilemiyorlar.

Aleviliğin 1300 yıldır yazılı belgesi, tarihi yoktur. Ama bugüne kadar gelmiş. Bütün zorlukları, sıkıntıları, sorunları aşarak gelmiş. *Osmanlı'nın ve Cumhuriyet döneminin* en ağır badiyelerinden geçip geldiği halde asimile olmamış. Ki, bundan sonra da zaten mümkün değil. Artık 21. yüzyılın bilgi toplumu, internet çağına girmiş toplumun asimile olması düşünülemez.

En son, *Cumhurbaşkanıyla* beraber gittiğimiz *Budapeşte* ziyaretimiz oldu. *Gülbaba Türbesi* açılışında Cumhurbaşkanı şöyle bir konuşma yaptı: "Alevilik-Bektaşîlik inancını Avrupa'nın bilmesi, tanınması ve yaşaması gerekir". Sayın Cumhurbaşkanı bu ülkeyi 40 yıldır idare eden bir kişi. İlginçtir, sanki yeni görüp-farkına varmış. İşte maalesef, sayın Cumhurbaşkanı da yeni tanıdı! Çünkü bu ülkede 40 yıl politika yaptı; 40 yıl sağ iktidar oldu; 40 yıl tarikatları besledi-büyüttü. Yine de sevindirici, doğruyu görebildi. Ama inşallah samimidir.

- Başkan, şimdi burası (Hacıbektaş) her yıl Alevi-Bektaşî toplumunun en büyük törenine ev sahipliğinde bulunuyor. Bu nedenle, böyle bir törenin ev sahipliğini yapan ilçenin en büyük sıkıntıları, sorunları nelerdir?

- Hacıbektaş sıradan bir ilçe değil. Tipik bir Orta Anadolu ilçesi. Ama, sıradan değil. Şöyle ki; Alevi toplumunun inanç merkezi konumunda. Dolayısıyla, buraya yılda yüzbinlerce insan, hatta yıl içinde gelenleri de katarsak, 1 milyonu aşkın insan burayı ziyaret ediyor. Geldiklerinde de, bu insanların bazı gereksinimleri oluyor. Alt yapıya dayalı gereksinimler... Yemek, içmek, yatmak, kalkmak, dinlenme, otopark sorunlarına kadar, birtakım gereksinimler var. Bu sorunları sadece yerel yönetim imkânlarıyla çözmek mümkün değil. Çünkü Türkiye'deki yerel yönetim sistemi, özellikle küçük yerleşim birimleri tamamen merkezi yönetime bağlı, onun eline bakan bir beklenti içinde çalışıyor. Bugün yerel yönetimler, artık kendi personelinin maaşını ödemediye zorlanıyorlar. Dolayısıyla, böylesi büyük organizasyonlarda mutlaka ve mutlaka devletin ekonomik yardım yapması gerekiyor. Yani olaya, etkinliğe direk girip yönlendirmesi değil de, ekonomik destek bağlamında...

Hacıbektaş için işte, 20 milyonluk Alevi toplumunun inanç merkezi, *Serçeşme*'sidir, diyoruz. Ama, hele hele son 3-5 yıla kadar 20 milyon insanın başkenti görüntüsü yoktu. Büyükçe bir köy gibiydi. Çünkü, buraya gelen yüzbinlerce insan su istiyor, otopark, tuvalet, konaklayacak mekânlar istiyor. Sosyal ve altyapı tesisleri istiyor. Bunlara belediyenin gücünün yetmesi mümkün değildir.

- Bugün yetiyor mu?

- Bugün mümkün değil, yetmiyor. Ama son üç-beş yıldır, birtakım özel girişimlerle birşeyler yapmaya çalıştık. Örneğin, on bin kişinin konaklayabileceği bir *Çadır-Kent*, ya da bazı bölgelerde düzenlemeler... Bir *Kültür Merkezi* inşaatı başladı. Bu inşaat bittiği zaman, Hacıbektaş'ın kültürel faaliyetlerinin yürütüldüğü bir kompleks olacak. Türbenin üst tarafında -geniş bir alanı istimlak edip- büyükçe bir park alanı ya da Hacıbektaş'a kapalı bir pazar (bunun yerini de istimlak ettik)... Yani, bunlar ileriye yönelik birtakım faaliyet ve çalışmalarımız...

Su sorunu.. Hacıbektaş'ta yerleşik insanların bir problemi yok ama, Törenler sırasındaki 3-5 günde Hacıbektaş'a saniyede 100 litre su gerekiyor.

Yani, ilçenin törenlere ya da Hacıbektaş'ı ziyaret eden insanlara yönelik altyapı sıkıntıları var.

Biz de ilçenin yeni imar planını hazırlıyoruz. 21.y.yıla hazır; en az 50-100 bin kişilik bir kentleşmeyi sağlamaya yönelik imar planı çalışmalarımız devam ediyor. Bitmek üzere, son aşamada. Temmuz ayı sonunda tamamlayacağız.

- Bunu resmi bir kuruma onaylatmanız gerekiyor mu?

- Tabii, İller Bankası'nın onayından geçmesi gerekiyor.

Şimdi diğer sorunlarına geçsek... Öncelikle Hacıbektaş'ın kutsal mekânlarının koruma altına

alınması gerekiyor. Hacıbektaş'daki inanç merkezi sadece Külliyeyle sınırlı değil. Sadece Külliye olsa.., zaten devlet oradan bir gelir elde ediyor üstelik de. Vatandaş, biletle içeri giriyor. Devlet oradan para alıp *Kültür Bakanlığı'na* aktarıyor. Cüzzi bir miktar dışında, ilçemize en küçük bir katkısı yok. Bu para buradan devlete, hatta *Diyanet'e* kadar gidiyor. Ve devlet, o yüzden külliye elinde tutuyor. Niye, Külliye'ye sahip çıkana kadar *Dedebağ, Beştaşlar, Çilehane, Kadıncık Ana, Bektaş Efendi Türbesi* var. Ki, bizim geçen yılki çalışmalarımızdan bir tanesi de, özellikle Çilehane, Dedebağ ve Beştaşların sit alanı ilan edilmesi idi, Yani, koruma altına alınması. Şu ana kadar bu üç ayrı ziyaret yerlerinin Alevi küllüründe çok önemli yerleri olmasına rağmen, resmi hiçbir kayıta kültürel ve inançsal yerler olarak işlenmemiş. 1986'da, benden önceki Belediye Başkanı arkadaş da Çilehane'yi satmış.

- Kime, nereye?..

- Turizm Geliştirme Vakfı adlı bir kuruluşa, *Çilehane'yi* ve *Zemzem Çeşmesi'ni* satmış. Bu çok ciddi bir durum. Birini 500 TL'ye, diğerini 1000 TL'ye, çok sembolik bir rakama. Güya, oraya turistik tesis kurması amacıyla, bir vakfa veriyor. Orası otantik bir merkez, geçmişin izlerini taşıyor. Oraya bina, turistik tesis kurulmaz. Turistik tesis yapılacaksa, şehir içinde umumi yerler var; gidip oraya yapılır. Ama burasının otantikliğini, naturellliğini koruması gerekir.

Biz de, ilgili yerlere girişimlerde bulunarak, Çilehane ve Zemzem Çeşmesi'ni 1997'de, mahkeme kararıyla geri aldık. Bu çok önemli. Bunu belki Alevi toplumu bilmiyor.

Hacıbektaş'ın 3-4 yıldır çehresi biraz daha değişti. İşte bunlar olduktan-yapıldıktan sonra, Hacıbektaş ilçesi 21.y.yıla Alevi-Bektaşî inancının Serçeşmesi olarak, daha modern bir kent olarak girmesi gerekir. Yoksa, her yıl buraya gelerek, bizlere nutuk atıp, "sizler güzelsiniz... hoşsunuz... iyisiniz..." deyip de gitmenin hiçbir anlamı yok. Kimseyi kandıramazlar. Yıllardır biz söylüyoruz ve söylemeye devam edeceğiz; bu ilçe gerçek bir atılım istiyor. Haa, Hacı Bektaş Veli'yi mutlaka anacağız. Bu kültürü, bu inanç biçimini insanlar burada doya doya yaşayacak. Ama yapacağımız törenlerde ekonomik destek -bizi yıpratıcı/ yönlendirici değil- olucu anlamında yardım etmesi gerekiyor. Biz bu işi 35 yıldır yapıyoruz. Ama nasıl oluyor bu? Tamamen kendi imkânlarımızla, halkın imkânlarıyla.

- Kuşkusuz, en büyük sorun ekonomik! Ama yine de, sizin demin saydığınız ve Anadolu'nun diğer yerlerindeki Alevi-Bektaşî kültür ve inanç alanlarının da inşaa veya restorasyonlarının, yine bu toplumun maddi imkânları çerçevesinde yapılması daha doğru olmaz mı? Hem laik devlet ve hem de Alevi toplumunun daha bağımsızlaşması, özgürlüğü ve özgürleşmesi açısından, bu yolun izlenmesi daha doğru olamaz mı sizce de?

- Bu, çok ilginç bir soru! Benim düşüncemle, Alevi inancıyla dünyaya bakış açısıyla da uyumlu bir soru. Tabii ki ben, 'devlet Sünni inanca yardım ediyor, bana da yapsın' demiyorum. Ancak,

(devlet) Külliye'yi sahipleniyor(!) O zaman, bana versin Külliye'yi -ben kendim imar ederim. Ki, oraya, yılda 1 milyon ziyaretçi giriyor. 1.000.000 x 10.000 TL. olarak hesaplasan; 10 milyar eder. Ya da, 1.000.000 x 100.000 TL.'den; 100 milyar eder. Toplanan bu miktar para burayı ihya eder. Ama o para burada kalmıyor. Devlet, Alevi toplumunun bu parasını alıp götürüyor; bize de herhangi bir destek ve yardımda bulunmuyor. Bir de, ben -inançlar bazında değil de- yerel yönetim bazında destek istiyorum. Çükü, -söylediğin çok doğru- eğer bu toplum inancını yaşamak istiyorsa, bunun finansmanını da kendi temin edecek. Doğrudur; ne Sünni inanca destek olsun devlet, ne de Alevi inancına.

Şimdi, buradan törenlere geçmek istiyorum.

- **Buyrun!**

- Törenler 35 yıldır geleneksel olarak yapılıyor, 9 yıldır da uluslararası boyutta...

Bu yıl 16-18 Ağustos'ta 35.sini gerçekleştireceğimiz törenlerin çalışmalarını tamamladık. Sizin da söylediğiniz gibi, törenleri, yıllardır yapılan festival havasından çıkarmak istiyoruz. Bir festival, panayır havası değil, kültürel etkinliğe büründürmek istiyoruz. Bunun için de, kültür ağırlıklı bir program uygulamak istiyoruz. Tiyatrosuyla, söyleşi ve panelleriyle, kitap imza günleriyle, resitalleriyle... Yani insanlar birşeyler alsın. Sadece, buraya gelip kebab yiyip, hediye alıp gitmesin. Evet, o da bir ihtiyaç; ama olayı fazla abartarak, tamamen ticari ilişkiye dönüştürmek biraz hoş olmaz.

- Bir de, törenlerde Hacıbektaş'ta yerli ve "yabancı" esnafın düzen ve denetimini nasıl sağlıyorsunuz? Örneğin fiyatlar ve diğer yönleriyle...

- Şimdi, çok zor oluyor. Şöyle ki; bu organizasyon tamamen amatör ruhla yapılıyor. Yani, profesyonel olanağa erişemedik. Tamamen amatör; çalışanlar da amatör. Düzen-disiplin sağlıyoruz, ama belli bir süreçte kopma oluyor. Örneğin, 16 Ağustos'taki açılışta oluşan çok yoğun kalabalık nedeniyle, denetim mekanizması kakıyor. Karışıklık ve kargaşalık yaşanıyor. Yerin küçük olması ve insanların çok yoğun olmasından kaynaklanıyor.

- Tabii ki, 100 bini aşkın katılımın olduğu törenlerin üstesinden, 8 bin nüfuslu bir Belediyenin olanaklarıyla gelinebilir. Peki bu konuda diğer Alevi örgütlerinden destek alamıyor musunuz? Ya da onlardan destek talebinizi iletiyor musunuz?

- Biz son iki yıldır çeşitli kurum ve kuruluşlara, özellikle Alevi örgütlerine yazılar yazıyoruz. Örneğin, bu yıl tören çalışmalarına Şubat ayında başladık. Çalışmalar altı aydır sürdürülüyor. Bu gün (4 Temmuz) programı somutlaştırdık. Haa, burada diğer örgütlere de görev düşüyor. Geçmişte birtakım çelişkilerimiz var idi. Bu çelişkiler yavaş yavaş ortadan kalkıyor. Çünkü bu kültür evrensel bir düşünce. Bu, sadece Hacıbektaş'ta ikâmet edenlerin değil, herkesin kültürü ve düşüncesidir. Dolayısıyla, herkesin sahip çıkması gerekiyor. Törenlerde benim kadar diğer Alevi örgütleri de

sorumlu, buradan doğacak hatadan. Gelecekler; toplantılara katılıp öneriler sunacak ve yardımcı olacaklar. Ben çeşitli vakıflara şunları öneriyorum: 100 bin kişi, 500 bin kişi buradan gittikten sonra, ben Hacıbektaş'ı 1 ayda temizleyemiyorum. Eski konumuna gelebilmesi için 1 ay uğraşıyorum.

Örnek veriyorum; *Anadolu Kültür Vakfı* Ankara/ Dikmen'de, *Şahkulu*, *Karacaahmet*/İstanbul'da, bunun yanısıra çeşitli vakıf ve köy demekleri var. HBV Kültür Demekleri vb.leri var. Bunların gelip, törenlerin başından sonuna kadar görev almaları gerekiyor. Yerleşimden, denetimden temizliğe dek... Görev bu işte. Bu kültüre, bu inanca hizmet edilmek isteniyorsa, hizmet-görev bu işte!

Son zamanlardaki toplantılar sonucu, bu biraz böyle oldu. *Anadolu Kültür Vakfı*, *Pir Sultan Abdal Derneği*, *Ozan-Der* gibi kuruluşlar toplantılarımıza katılıp öneri sundular. Programı da ortak hazırladık. Bundan sonra da bu şekilde organize edersek, sorumluluğu birlikte paylaşmış, işi de kolay kılmış olacağız. Sadece bana bırakılırsa, ben eksik ve yarım yamalak yapmış olurum. Bazı hatalarımız olabiliyor. Yetişemiyoruz. Dışarıdan bakıp eleştirmek, haksızlık. Yıllardır yapılan da bu idi.

Törenler...

Törenlerin programlanmasına gelirse.. Bu yıl dört ayrı tiyatro grubu gelecek. Ayrıca iki konu üzerinde, (iki gün) tartışma ve panel olacak. Biri "Din ve Devlet", güncel bir konu. Diğeri de, Alevi toplumunun örgütlenme ve sorunlarıyla ilgili. Bunlar önemli konular. Ayrıca, söyleşiler var. Ozanların söyleşileri var. Parklarda, sokaklarda söyleşiler yapılacak, kitap imza günleri olacak. Şiir ve öykü dalında iki ayrı yarışma açtık. Özellikle şiir dalına yoğun bir katılım oldu. Bunların birincilerine Açılış Töreninde ödülleri verilecek.

Bu yıl 5.sini vereceğimiz "*Hacı Bektaş Veli-Barış ve Dostluk Ödülü*" sahibini buldu. Bu da, Çankaya Belediye Başkanı *Doğan Taşdelen*'e verilecek. Jüri, onu uygun gördü.

Ses ve ışık gösterileri olacak. Ve Alevi-Bektaşî ozan ve sanatçılarından oluşan konser programları gerçekleştirilecek. Belediye alanında, Çadırkent'te, Beştaşlar'da ve Dedebağ'da Cem ve semah gösterileri... Ve son gün, Çilehane'deki aşure dağıtımıyla, tören sona erecek.

- Bildiğiniz gibi, Alevi toplumu son 10 yıldır bir örgütlülük süreci yaşıyor. Oldukça hevesli, umutlu ve canlı başlamıştı bu süreç. Ancak izleyebildiğimiz kadarıyla, bir durağanlık noktasına gelindi. Çeşitli sorunlar yaşanıyor. Günümüzün getirdiği sorunlar. Siz Alevi toplumuna ve de Aleviliğe uygun nasıl bir örgütlenme modeli ve ayrıca nasıl bir "yol" önerirsiniz?

- Alevi toplumunun en büyük sorunlarından biridir zaten, bu örgütlenme konusu. Gerçi Türkiye'deki -Alevi/Sünni- toplumun en büyük sorunudur örgütlenme. Özellikle 1980'den sonraki maddiyatçı toplum, "gemisini kurtaran kaptan" düşüncesi, toplumdaki değer yargılarını tamamen değiştirdi. Herkes kendi gemisini "kurtarmaya" gayret etti. Toplumun örgütlü bir şekilde hareket etmesi, belli gizli birtakım güçlerce engellendi. Çünkü,

örgütlendiğin zaman bir güç oluşturuyorsun. Güç de, yönetim üzerinde baskı, hatta gerektiğinde yönetimi değiştirebilecek bir faktör oluyor. Dolayısıyla Alevilikte de, özellikle son beş yılda bazı örgütlenmeler cereyan etti.

- Sizce nasıl gelişti, ne oldu?

- Ne oldu da son beş yılda Aleviler örgütlenmeye ihtiyaç duydular? Bir de bu var. Neden elli yıl önce değil de, son beş yıldır?.. Tabii, bunun yanıtını ben net veremeyeceğim. Ancak son 5 yılda şunu gördük; Türkiye'de gelişen irtica, köktendinci harekete karşı bir reaksiyon... Bir de Aleviler laik sistemin "teminati" ya: bu nedenle Alevileri örgütlenmeye yöneltmiş olabilirler de. Bunun somut örneği de var. İstanbul'daki Cem Vakfı, herhalde devlet tarafından kurulan vakıflardan bir tanesi. Çünkü onun kurucularına, "Aleviler örgütleniyorlar. Sol'a kayabilirler. Siz de örgütlenip onlara önderlik edin..." diyerek, Aleviler içinde Sol'a karşı-'Sağ' alternatif yaratmaya çalıştı ülke yöneticileri. Ama bunlar yüzeysel kaldılar, tabana inemediler.

İşte bu bağlamda Pir Sultan Abdal Demekleri, Hacı Bektaş Veli Demekleri ilk kuruluşlar olarak ortaya çıktılar. Daha sonra, Dergâh vakıfları dediğimiz Karacaahmet, Şahkulu dernek ve vakıfları oluşmaya başladı. Daha sonra çeşitli köy ve mahalli dernekler kuruldu, bir bir. Bu, örgütlülüğün dağınıklığından, sağlıklı olmamasındandı. Örneğin, Hacı Bektaş Veli adı altında, ya da Pir Sultan Abdal adı altında tüm demekler toplanabilir.

Bana göre örgütlenme şöyle olmalıdır: En azından *Merkezi Koordinasyon Kurulu* oluşturulmalı. Bu, Alevi örgütlerinin sosyal çalışmalarını koordine etmeli. Bir de, merkezde, toplumun sorunlarını tartışabilecek bir "*Üst Kurul*"un oluşturulması gerekir. Tabii, bunları ticari veya siyasi basamak olarak kullanmamak gerekir.

- Dün, bazı Alevi örgütlerinin üst yönetimlerinde görev alanlara bakıyoruz, kimileri bugün burjuvazinin çeşitli partilerinin yöneticiliğine gelmişler. Ya da, kurdukları bir burjuva partisinde(!) siyasete oynuyorlar. Alevi örgütleri bir yanıyla, adeta burjuvaziye siyasetçi yetiştiren kurumlar olmuş bugün. Son olarak, kimi üst yöneticilerin, hem de ANAP'a geçtikleri ve kimilerinin de geçecekleri konuşuluyor. Aleviliği burjuva siyasetine, ticarete, çıkara yönelik kullanmak doğru mudur sizce? Bu kültüre, bu inanca, bu öğretiye hizmet(!) nerede kalıyor?

- Evet, ben de siyasi kimliğe sahip bir kişiyim. Siyasi bir parti kimliğine sahip olmak suç değil. Ama bir bakıyoruz, sapır sapır siyasi partilere giriliyor. Benim mensubu olduğum partiye de, bir başka partiye de girenler oldu. Bulundukları yeri (Alevi örgütünü) basamak olarak kullanıp, kamuoyuna ve o partilere "biz Alevilerin temsilcisiyiz" imajı vererek, bir yerlere gelmek istediler. Tabii, bunlar hoş şeyler değil.

Bakın, Hacı Bektaş Veli Anma Törenleri'nde bizler 3-4 yıldır, olayı partilerüstü boyutta tutmaya çalışıyoruz. Kendi partimizi dahi karıştırmak istemiyoruz. Bu şekilde düşünüp hareket eden arkadaşlarımız var. İsim vermek istemiyorum... İşte, örgütlenmede bazı uyanık insanlar, hemen örgütü o yana kullanmak isteyen insanlar var.

Bir de, Alevinin/Sünninin partisi olmamalı. İnançlar ayrı, parti ayrı. Çünkü, 'Alevilik' adı altında bir ekonomik sistem olur mu? Ya da 'Sünnilik' adı altında... İnançlar bir yandan serbest olurlarken, öte yandan ekonomik, siyasi çıkarlar tüm insanları kapsayıcı tarzda, ama bir başka kanaldan yürütülmelidir. Dünyanın evrensel değerleri, evrensel ihtiyaçları tüm insanlara verilmelidir.

Ben *Refah*'ı (Fazileti-K) eleştirip, ama sonra kalkıp *Alevi partisi* kurarsam, ondan hiçbir farkım kalmaz. Mesela *Barış Partisi* tamamen bu amaçla kuruldu. Alevi-Bektaşî Temsilciler Meclisi'nin üyesi arkadaşlarımızın hemen hepsi bu partide yer aldı.

- Geçmişten bu yana Alevi-Bektaşîler, 'Kızılbaş' bir çizgide yürüyüp gelmiş bir öğreti ve inanca mensup kişiler, bugün sağ partilere oy verebilirler mi? Olursa, bu mantıklı mıdır?

- Konuşmamın başında söyledim. 1980 sonrası değer yargıları değiştiği için, Alevi de olsa/Sünni de olsa, menfaatler biraz ön planda tutuluyor. Böyle olunca, yeterli bilince erişmemiş toplum çabuk kandırılabilir.

Şimdi, Alevilik evrenseldir diyoruz. Ve sol düşünce ve sol felsefeye daha yakın bir inanç ve yaşam biçimi. Dolayısıyla 'Sol'da yer alması gerekir.

Ayrıca, bugün devletten ve çeşitli partilerden ekonomik destek alan örgütler var. Örneğin, *Cem Vakfı*'nın ayakta durmasının sebebi, çok büyük ekonomik destek görmesidir. Ki bu, bugün açık ve nettir. Ben burada yüzbinleri ağırlarken, devletin 'devede kuluk' yardımıda bulunması ama Cem Vakfı'na da yüz milyarı aşan bir yardımda bulunması neyi gösterir? İnsanları satın almayı gösterir. Cem Vakfı hangi etkinlikte tabana inerek topluma yardımcı olmuş?

- Sayın Özcivan, Cem Vakfı, Ehl-i Beyt Vakfı... Bunların, Alevilik anlayışının ve geleneksel Alevi toplumunun ne kadar 'Sağ'ında oldukları ve önermelerinin de ne kadar 'Sağ'a-Sünnilik ve Şiiliğe meyilli olduğu belli zaten. Yani bunların dışında, diğer Alevi örgütlerinde de asıl kimliklerini gizleyerek, zaman zaman Sol'dan konuşarak ama devletle ve siyasi partilerle ekonomik ilişki (para alışverişi), siyasi ilişki, pazarlık içinde olanlar var. Asıl tehlike, bu tür kişilik ve anlayışlardan kaynaklanmış olmuyor mu sizce?

- Şimdi bu söylediğiniz şeyler doğru. Çünkü, insanlar bu gibi örgütleri basamak olarak kullanıp, kendilerini biryerlere pazarlamak istiyorlar. Şu an bizde dağınıklık olduğu için, kim "gelin size 10 milyar vereyim" dese, bizim derneklerimiz, vakıflarımız hemen oraya koşup, onun propogandasını yapıyor. Ve o örgütü de parçalayıp-

dağıtıyorlar.

- Ve devletten en çok parayı alan, kendini en güçlü görmeye başlıyor.

- Tabi tabi. Ama bazen de tersi bunun. Bakıyorsun, hiç destek almayan bir dernek en büyük tabana dayalı oluyor. Ben Kültür Bakanlığı'na gittiğimde bana şunu söylediler; "sizin demeklere para veriyoruz..." İşte, vatandaşın biri Hacı Bektaş bilmem ne demeye kurmuş, gidip bakanlıktan para almış. Bir diğeri başka bir adla almış. Devletten parayı alan selamı da kesiyor.

- Herşey devletten, düzenden para almaya dayalı yani...

- Tabi tabi, paraya dayalı.

- Oysa topluma inansalar, özgüçlerine dayansalar parasal sorunlarını da büyük oranda çözecekler.

- Çözerler. Çünkü, halk inanıyor. İnandığı şeye de destek oluyor.

- Alevi toplumu geçmişte örgütlü bir toplum. Hiyerarşik yapıya dayalı merkezi örgütlülüğünü sağlayıp, sürdürmüş. Peki, bugün için sizin kafanızdaki örgütlülük modeli nedir? Ama, Aleviliğin tarihteki özüne de uygun düşen bir model...

- Biraz önce sizin söylediğiniz, insanların inanç, yaşam, felsefesine, kültürüne uygun ve insanların biraraya gelerek bu kültürü yaşatmaları, basın yayın araçlarıyla bunu güçlendirmeleri... buna hizmet eden bir örgütlülük. Bizim, Alevi örgütü kurup da ticaret yapacak halimiz yok. Alevi örgütü kurup-iktidar peşinde koşmak gibi bir niyetimizin de olmaması gerekir.

Oluşturulacak örgütler eliyle toplumun istemlerini ve sorunlarını bir potada toplayarak yönetim aygıtlarına aktaracak. Örgüt olursan bir güçsün, bir ağırlığın vardır. Seni dinlemek zorundadırlar. Bugün yüzlerce Alevi örgütü var. Kimi siyaset, kimi de ticaret yapıyor. Bir defa, örgütlerin, bu inanca uygun olmayan bu heveslerden sıyrılması lazım. Ortak nokta, Alevilik.

Bir de, toplumun inanç boyutu var. Toplumun, inançlarını yaşayacağı Cemevleri, kültür merkezleri etrafında da mutlaka birleşmesi gerekiyor. Sadece bomboş örgütlenmeyle biz neyi tartışacağız. Kendi sorunlarımız dışında, ülke sorunlarını da tartışacak mıyız? Olayın o boyutu da var. İnançsal boyut söz konusu olunca, Alevi toplumunun temel direklerinden biri Cemevidir. Cemevlerini yadsıyamayız. Çünkü, tarihsel süreç içerisinde Cemevleriyle, Dedelerle Alevilik bugüne gelmiş. Yazılı bir kültürü yok. Cemevleri ve *Dedelik Kurumunu* dışlamadan, ancak çağın gereklerine uygun bir hale getirerek; yani yobaz, tutucu, gerici, halen 1400 yıl öncesi kan davasını güdücü bir uygulamayı da ben kabul etmiyorum. Çünkü 21.yıla girilirken daha çağdaş, daha bilimsel, toplumsal bir Dedelik kurumunun oluşması gerekiyor.

Cem evleri de..., camiler gibi, sadece insanların oturup kalkıp namaz kıldıkları, ibadet ettikleri yerin dışında; ülke sorunlarının masa üstüne getirilerek tartışıldığı yerler haline dönüştürülmelidir. Ülke

sorunlarını sadece biz mi tartışacağız peki? Alevi toplumunun da içinde olduğu -diğer demokratik kitle örgütleri, kuruluşlar var. İşçi, memur sendikaları, demekler, laik kuruluşlar... Onlarla da, inanç örgütlenmesi dışında ortak tartışma, ortak hareket etme süreci izlenmelidir. Alevilerin de bu gibi kesimlerin sorunlarına destek olma, öneri götürme gibi görevi olacak tabi. Sadece kendini düşünüp, bunlardan soyutlanamazsın. "Ben Alevi örgütüyüm; sadece Alevilikle ilgilenirim" demek hoş olmaz. Kendi sorununu tartışacaksın, ülke sorunundan da soyutlanmadan...

Zaten, buradan şuraya gelirsek; bu ülkede yönetsel (merkezi yönetim)-siyasal sistem sorunu, yerel yönetim sorunu çözüldüğü zaman, laik ve gerçek bir demokrasiyi getirip ülkeye oturttuğun zaman, belki bizim şu konuştuğumuz sorunların hepsi çözülmüş olur. Ben şimdi ülkede gerçek demokrasinin olduğuna inanmıyorum. Belki sistem kendi kendini korumaya çalışıyor ama..., demokrasi bu değil. Sorun, laik ve tam demokratik bir sistemi yeşertip oturtmaktır. Sistem olarak devlet, "birtaraf" olur da, diğer tarafı görmezlikten gelirse; o zaman çelişki oluyor, mücadele doğuyor. İşçi sınıfıyla sermaye arasındaki ya da (Sünni kesimi tutan) devletin Aleviliği görmezlikten gelmesi vb. gibi çelişkiler sonucunda ortaya, siyasal, ya da sendikal boyutta bir mücadele çıkıyor.

Şimdi, iktidar erkini elinde tutan kim ve hangi sistem, hangi yapıysa, kendine yontmaya çalışıyor. Maalesef *Cumhuriyet*'ten bu tarafa da... bu böyle.

- Alevi-Bektaşî toplumunun geçmişteki örgütlenme yapısını referans alıp yola çıkarsak; *Serçeşme-Dergah*, 12 Ocak hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Geçmişte bazı söylemlerimiz oldu. Özellikle ben de, -Alevi-Bektaşî Temsilciler Meclisi'nde- 'örgütlenmenin merkezi Hacıbektaş olmalıdır' yolunda bir söylemde bulunmuştum. Ama buradan şöyle bir adım geriye atabiliriz; yani, Hacıbektaş ilçesi bu işin tam merkezi olsun diye bir kural olmaz. Hacıbektaş'sız da olmaz bu iş. Ancak, ülkede Ankara-Başkent, İstanbul-en büyük şehir. Ankara'da bir merkezi örgütlenmenin olması gerekir. Buranın da en büyük desteği-destekçisi Hacıbektaş... Hacıbektaş manevi Başkent kabul edilir; uygulama başkent-Ankara. Ankara'da oluşacak bir merkezi örgütlenmeyle bir çalışma yapılabilir.

Bu konuda da bizim birtakım çalışmalarımız var. Her şeyden önce, Hacıbektaş'a bir yüksek okul, fakülte, enstitünün (*Hacı Bektaş Veli Enstitüsü, fakültesi...*) kurulması gerekir. Bilimsel bir kurum yani. Biz, *Hacı Bektaş Veli Üniversitesi* ile ilgili girişimlerde bulunduk. Bu, ilk bağlamda biraz ütöpik gelebilir. Ama Hacıbektaş'ta mutlaka böyle bir kurumun, en azından fakülte bazında, bir çekirdek kodrosunun oluşturulması gerekir.

- Teşekkürler.

Hacı Bektaş Veli ile ilgili araştırmalar ve Hacı Bektaş Veli 'den sonraki durum

Veliyettin ULUSOY

Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu konusunda temelden bir bilgi ve görgü olmadan faydalanılan kaynakların sağlıklı olup olmadığını saptamak zordur. Eskiden yazılmış her eserin tarihi belge sayılması, gerçekleri saptamadaki yetirsizliğin en önemli nedenlerinden biridir.

İlmi bir amaçla olsun veya belli bir dini veya ideolojiyi yayma amacıyla olsun, büyük çoğunluğu bu tür bilgilerden doğan yargıları yansıtır. Eski tarihlerde yazılmış diye değer verilen, garip ve uydurma anlatımlar içeren kitaplar, konuyu aydınlatmaktan çok, araştırmaları içinden çıkılmaz çelişkilere sürüklemiştir.

Günümüze kadar Hacı Bektaş Veli'nin yazdığı bir kitap ele geçmemiştir. Aslı Arapça olan "Makalat" veya "Makalat-ı Hacı Bektaş Veli" adındaki kitabın da Hacı Bektaş Veli tarafından yazıldığı kesin ve inandırıcı bir biçimde kanıtlanamamıştır.

Kitabın düzenleme şekli, Hacı Bektaş Veli'den ilham alan bir kişinin, Seyyid Saadettin veya ona yakın başka birisi tarafından yazıldığı kanısını vermektedir. Türkçe'ye bu denli özen gösteren Hacı Bektaş Veli'nin neden Arapça yazdığı düşündürücüdür.

Vilayetname bir menakıb kitabıdır. Bu özelliği nedeniyle tarihi ve bilimsel bir kaynak sayılmaz. Dil ve üslubu bakımından çağının en güzel eserlerinden olmakla beraber, verdiği bazı bilgilerin resmi kayıtlara paralel olmaması, kaynak olarak yararlanılma niteliğini ve oranını olumsuz yönde etkiliyor. Bunun dışında, Hacı Bektaş Veli ve O'nun soyundan gelenler tarafından meydana getirilmiş doyurucu bilgi veren bir esere rastlamıyoruz.

Araştırmacıların kaynak bulamamak talihsizliği ile karşı karşıya kaldığı tanısını doğuran bir hal, konu üzerindeki çalışmalarda da caydırıcı bir etken olmaktadır. Kitap olarak bir kaynak kırsılığı söz konusudur.

Konu üzerinde en geniş ve verimli kaynak Alevi-Bektaşî ozanlarının nefesleri, devriyeleri, düvazları ve mersiyeleleridir. Bu alanda da yüzeysel edebi incelemeler dışında, sosyal ve tarihi gerçekleri aydınlatacak araştırmalar yapılmamıştır.

Geçmiş çağlarda yerine konulması olanaksız bir çok kitap ve belgenin yok edildiği kuşkusuz. Bununla beraber, saklanabilmiş, korunabilmiş değerli bilgiler içeren belgelerin bulunma olasılığını da gözden uzak tutmamak gerekir. Yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri gücünü oluşturan *Yeniçeri Ocağı*, *Hacı Bektaş Veli Dergâhı*, *Tekkeler* ve *Zaviyelerle* ilgili arşiv vesikaları, vakıf kayıtları, fermanlar, kubbe altı kararları ve benzeri belgeler pek çok konuya ışık tutabilir.

Bunun dışında, büyüklerimizden duyduğumuz pek çok olaylar var;

1824 yılında Feyzullah Çelebi'nin oğlu **Mehmet Hamdullah Çelebi** postnişindir. Bu arada İstanbul'da büyük bir olay gerçekleşmektedir. II. **Mahmut Yeniçeri** kışlalarını topa tutuyor, altı bin kadar Yeniçeri öldürülüyor ve Yeniçeri Ocağı kaldırılıyor. Mehmet Hamdullah Çelebi bu olayla

kesin bir ilgisi olmamasına rağmen Amasya'ya sürgün ediliyor. Sürgüne gittiğinde, beraberinde yedi deve kitap götürüyor. Amasya'da bir yangında bu eserlerin büyük bir kısmı yanıyor.

Aynı tarihlerde tüm Bektaşî tekkeleri kapanıyor, Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda bulunan pek çok kitap da yakılıyor.

Zaman zaman Çelebiler ve çevresinin, imha çizgisine varan baskılara uğramış, hatta öldürülmüş olmaları, kitap ve belgelerin yok edilmesi; bu konuda kaynakları kökünden kurutmuş, kaynak yokluğunun sorumluluğu giderek Çelebilere ve Dedelere yükletilmiştir.

Bu ve benzeri olaylarda, belki de Hacı Bektaş Veli'nin bizzat veya soyundan gelenlerin yazdığı bir kitap da yerine konmayacak şekilde kayıp olup gidiyor. Doğal olarak bu boşluğu gerçek dışı iddialar dolduruyor. Buna en iyi örnek *Aşık Paşa Oğlu* tarihidir.

Aşık Paşa Oğlu tarihinde bahsedilen, Hacı Bektaş Veli'nin Sivas'a gitmesi ve Baba İshak'a halife olması şeklindeki söylenti, diğer tarihi kaynaklar tarafından doğrulanmamaktadır. Bilindiği gibi Aşık Paşa Oğlu'nun kitabı tarihi ve resmi belgelere dayanmayan söylentileri nakletmektedir. Bazı kısımları başkaları tarafından yazılıp tamamlanmıştır. Bu zat, Hacı Bektaş Veli'den çok sonra yaşamıştır. Böyle olduğu halde hiçbir kaynak göstermeden ve bir belgeye dayanmadan. Hünkâr Hacı Bektaş Veli'yi şöyle anlatmaktadır;

"Kendi meczup budala bir aziz idi. Şeyhlikten ve müritlikten fariğ idi. Abdal Musa derler bir derviş vardı. Hatun Ana'nın mühibbi idi. Ol zamanda şeyhlik müridlik igen zahir değil idi. Silsileden dahi fariğ idiler. Hatun Ana ol azizin üzerine mezar etti. Geldi bu Abdal Musa bunun üzerine bir nice gün sakın oldu." diyor.

Aşık Paşa Oğlu "Bunların kıssası çoktur cemüsüne ilmün yetmiştir, bilmüşemdir" demesine rağmen, Hacı Bektaş Veli ve çevresi hakkında hiçbir şey bilmemektedir., ya da inanç farkının etkisi ile gerçek dışı bilgiler vermektedir.

Hacı Bektaş Veli'nin Baba İshak'a halife olduğu iddia eden Aşık Paşa Zade'nin verdiği bu bilgiler inanılır kaynaklar tarafından doğrulanmamaktadır. Baba İshak'ın *Armağan Şah* tarafından idam edildiği tarihte (1239) Hacı Bektaş Veli henüz doğmamıştır. Alevi-Bektaşî ozanlarının nefeslerinde *Ahmet Yesevi* veya *Baba İlyas* adlarına hiç rastlanmıyor.

HACI BEKTAŞ VELİ'NİN MÜCERRETLİĞİ

Hacı Bektaş Veli'nin evlenmiş veya evlenmemiş olması (konusu) çağımızda aktüel niteliğini yitirmiş görünmekle beraber, O'nun örnek kişiliğini yansıtan bir unsur olması nedeni ile, ilgi ve dikkat toplayan bir konudur. "Hacı Bektaş Veli evlenmemiştir" diyenler durumu şöyle izah ediyorlar; "Sulucakarrahöyük'e geldiğinde, Hacı Bektaş Veli, İdris Hoca'nın evine konuk olmuştu. İdris Hoca'nın karısı *Kadıncık*, Hünkâr abdest alsa veya elini yıkasa, o suyu hemen içerdi. Bir gün

abdest alırken Pir'in burnu kanadı. Kadıncık bu suyu adeti üzere içti. Geri döndüğünde 'Bir yudumunu bile dökcek yer bulamadım, ancak karnımı buldum, içtim.' dedi. Hünkâr, 'Kadıncık sen bizden umduğun nasibi aldın. Senden oğlumuz gelecek, onlar yurdumuzun bekçisi olacak, halkın yetmiş yaşındakileri, onların yedi yaşındakinin elini öpsünler, dünya bozulsa onlar sırtları üstü yatsınlar, hiç zamet görmesinler' diye nefes etti. Bugün Hacı Bektaş Veli evladı olarak bilinenler, Pir'in Kadıncık Ana'dan gelen nefes evlatlarıdır."

Bu anlatım 1552'de *Dede-Babalık*'la beraber, Pir'in ölümünden yaklaşık 215 yıl sonra ortaya atılmıştır. Balım Sultan'ın kardeşi **Kalender Çelebi**'nin ünlü ayaklanması nedeniyle 1529'da idam edildiği bilinmektedir. Bu iddianın ortaya atıldığı tarihe kadar geçen ikiyüzyıldan fazla sürede Hacı Bektaş Veli yolunun kimler tarafından yürütüldüğü sorusunu, burun kanına bağlamak pek inandırıcı olmamaktadır. Bu, biyolojik gerçeklere uygun bir anlatım olmadığı gibi, İdris Hoca'nın karısı Kadıncık'a değil, Hacı Bektaş Veli'nin karısı olan Kadıncık'a "ANA" ünvanı verilmesi ve o şekilde anılması, geleneklere daha uygun düşmektedir.

Üstelik Hacı Bektaş Veli'nin evlenmediğini gösteren resmi bir belge gösterilememektedir. I. Süleyman'ın ilk karısı *Mah-ı Devran*'ın büyük kardeşi sanılan **Sersem Ali Baba**'nın ilk defa ihdas edilen *Dede-Babalık* makamına getirilmesi, **Kalender Çelebi** kıyamına katılan **Çiçekli**, **Akçakoyunlu**, **Masatlı**, **Bozoklu** Türkmen aşiretlerinin kılıçtan geçirilmesi ile mücerretlik iddiası arasında bir bağlantı olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Şahsuvar Oğlu Ali Bey'in bir taraftan Balım Sultan türbesini yaptırırken, diğer taraftan Akşehir'de **Kalender Çelebi** ayaklanmasına bağlantılı **Bozoklu Celal** adındaki şeyhi ve müridlerini imha etmesinin nedenlerini bugün elde bulunan belgeleri göre çözmek olanaksızdır.

Kalender Çelebi isyanından sonra, o soydan gelenlerin Alevi-Bektaşî inancını sürdürmekteki etkinliğini ortadan kaldırmak için, Hacı Bektaş Veli'nin mücerret olduğu söylentisinin çıkarıldığını iddia edenler vardır.

Bu şekilde düşünenlere göre, Anadolu'daki bazı Ocakzadelere Hacı Bektaş Veli'nin çocuksuz olması cazip gelmiş, kendi ocaklarının bu yönden itibarının artacağını düşünerek, bu rivayetleri desteklemişlerdir.

Bununla beraber, Alevi-Bektaşî toplumunun büyük çoğunluğu Hacı Bektaş Veli'nin evlenmemiş olduğu iddiasını ciddiye almamış, Hacıbektaş Çelebilerini Hacı Bektaş Veli'nin torunları ve dolayısıyla *Evlad-ı Resul* olarak tanımlamışlardır.

Öncelikle, Hacı Bektaş Veli'nin evlenmemiş olması iddiası insan mantığına, Hacı Bektaş Veli'nin yaşam biçimine ve kişiliğine ters düşmektedir. Hacı Bektaş Veli, çevresine ve müridlerine sadece düşüncesiyle değil, yaşantısı ile de örnek olmuştur. Kendi yaşantısında, evlenmemek gibi hiç de makul sayılmayan bir

yaşantı şeklini seçerek, önce kendi soyunun hızla kurumasına yol açacak bir yolu neden izlesin? Hacı Bektaş Veli gece gündüz zikir ile meşgul bir derviş değil, sosyal ve toplumsal ilişkileri düzenleyen dinamik bir reformcudur.

Bu bakımdan, her canlının soyunu üretmek ve sürdürmek eğilimine, dolayısıyla doğa yasasına aykırı olan, günün birinde insanlığın sonunu getirecek bir yaşam biçimi olan mücerretlik, Hacı Bektaş Veli'nin kurduğu Alevi-Bektaşî yolunda evlilik ve aile güçlü, kutsal bir müessesedir.

O çağın toplumundaki töre ve gelenekler de, Hacı Bektaş Veli'nin evlilik bağı dışında, Kadıncık Ana ile karı koca yakınlığı içinde olmasına müsait değildi. Kadıncık İdris Hoca'nın karısı olsaydı ne diye "ANA" diye anılacaktı? 'Ana' deyimi, pir, dede, şeyh, baba, seyyid eşlerine söylenmektedir.

Ünlü tarihçi Ali de, (1596-97) yılında Hacıbektaş'a gittigini, Balım Sultan'ın oğlu İskender Çelebi ile görüştüğü ve Hacı Bektaş Veli soyundan gelenlerin adlarını gördüğünü yazmaktadır.

Mehmet Tevfik Oytan "Pir'in evlenmemiş olduğunu iddia edenlerin ellerinde tarihi ve makul bir müeyyideleri olmamasına ve Çelebilerin iddialarında Kuyud-u Resmîye, Ferman, Vakfiye gibi vesaike bulunmasına binaen evli olduğunu kabul etmek zaruridir" diyor.

Bunlar dışında, devlet ve özel arşivlerdeki resmi kayıtlar ve belgeler de Hacı Bektaş Veli'nin evli olduğunu, çocukları da bulunduğunu kesin olarak doğruluyor.

Osmanlı Padişahı III. Mustafa'nın (1768-69) tarihli fermanında, Hacı Bektaş Veli'nin torunlarından Seyyid Bektaş Efendi'nin ölümü ile boşalan mürşitlik makamına oğlu Abdül Latif Çelebi'nin atandığını, Abdül Latif Çelebi'nin vakfı ve Vakıf mahsulünü kullanmaya yetkili olduğunu, hiç kimsenin müdahalede bulunmayacağını bildirmektedir.

II. Mahmut (1824-25) tarihli fermanında "Osmanlı ülkesinde bulunan Nazargâh, Tekke, Hangah ve zaviyelerdeki baba, derviş, abdal, sultan namındaki kişilerin ölümleri halinde veya değiştirilmesi gerektiğinde, Hacı Bektaş Veli torunlarından olmak üzere, kendi asitanesinde seccadenişin olan kişinin icazet vermesi ve bildirmesi ile atama yapılabileceği, kadınların veya mütevellilerin dilekçeleri ile böyle atamaların yapılmayacağı, Hacı Bektaş Veli hazretlerinin Asitanesi uzak mesafededir diye gidilmemesi yüzünden tekkeler ehliyesiz kişiler elinde kalmış ve vakıf gelirleri işlerine sarfedilmekte olduğundan bundan böyle Hacı Bektaş Veli asitanesi uzak mesafededir biçiminde beceriksizlik göstermeye ve bahane ileri sürmeye mücade edilmeyeceği emredilmektedir."

Daha pek çok fermana, o çağda postta oturan ve fermana adı geçen Çelebilerin Hacı Bektaş Veli torunlarından oldukları ve bu Çelebilerin yetkilerini açıklamakta, konu ile ilgili emirler vermektedir.

Eski vakıf kayıtları ve vakıf gelirlerinden, Hacı Bektaş Veli evladı olarak tanımlanan Çelebilere hisse verildiğini göstermektedir.

Bu, 1940 yılında vefat eden Velîyettin Çelebi'ye kadar devam etmiştir.

Hacı Bektaş-ı Veli ve Öğretisi

İsmail ELCİOĞLU
Araştırmacı

Toplumlari ve ulusları diğer toplumlara ve uluslara karşı saygın kılan önemli öğelerden bir tanesi de, o toplumun bilime, toplumsal değerlere karşı gösterdiği ilgi ve sevgidir. Bunun en yakın örneğini Hacı Bektaş Veli'de görmekteyiz. Hacı Bektaş Veli'yi yücelten en önmeli yanlarından bir tanesi, kendinden önceki toplumsal değerlere, bilimsel temellere ve Anadolu halkının içinde bulunduğu bunalımlara çözüm üretmesidir.

Bu nedenledir ki, Hacı Bektaş Veli özdeyişleriyle, kendi çağındaki ve kendi çağından sonraki gelişmeler ışık tutarak, bir yanda *Vilayetname*'sinde diğer yanda da pratik yaşamında örnek olmuştur. İnsana verdiği değer, ilime gösterdiği saygı *Vilayetname*'nin başlıca temelleridir. Örneğin; Hacı Bektaş Veli "*İnsana saygı Tanrı'ya saygıdır*" özdeyişi ile insanın yüceliğini simgelerken, diğer yandan da barışı, hoşgörüyle ve eşitlikçiliği dile getiren şu özdeyişi ile hümanizmin temelini çizmektedir.

"Sevgi muhabbet kaynar yanan ocağımızda
Bülbüller şevke gelir, gül açan bağımızda
Hırslar kinler yok olur; aşkla meydanımızda
Arslanlarla ceylanlar dosttur kucağımız"

diyerek, dostluğu ve sevgiyi pekiştirir.

Bu bağlamdan yola çıkarak Hacı Bektaş Veli'ye sevgi ve saygı, onun koyduğu ilkelere, örf, adet geleneklere ve inancıyla birleşmekle olur.

Bir yanda Hacı Bektaş Veli'den yana görünüp, diğer yanda onun temel değerlerini yok etmeye çalışmak, hem ona, hemde Alevi-Bektaşî toplumuna ihanetin kendisidir. Günümüzde Alevilik-Bektaşîlik adına dünyayı yeniden keşfettiğini sanan ve kendi şartlanmış yapılarına göre bir Alevilik-Bektaşîlik şablonu çizenler bilmelidir ki, bu halleriyle ne Aleviliğe, ne Bektaşîliğe ne de Alevi-Bektaşîlerin toplumsal sorununa çözüm getirmemektedirler.

Aleviler, demokratik hak ve özgürlüklerinin temel mücadelesinde. Alevilerden yana olan kitle ve kitle örgütleriyle sürekli yan yana olmuşlar ve toplumsal hak ve özgürlükleri için mücadelede geri adım atmamışlardır.

Hacı Bektaş Veli toplumsal mücadelede gerek fikir alanında, gerekse eylem alanında berrak ve açılmış bir gül gibi dimdik ayakta durmaktadır.

Fikir alanında 700 yıllık özdeyişleriyle hâlâ bu gün Anadolu insanına yol gösterip "Bir olun. İri olun, diri olun" diyerek, birliğin, dinamikliğin ve güçlülüğün gereklerini ortaya koyarken, "Düşünce karanlığına ışık olanlara ne mutlu" diyerek ilme olan inancıyla getirmekle kalmayıp, "Kadınlarınızı okutun" öğüdü ile de kadın/erkek eşitliğine verdiği değeri ortaya koyuyor.

Hacı Bektaş Veli, eylem alanında ise daha dinamik bir çizgi ile, Anadolu insanı ile bütünleşerek, bir yanda devletin diline, diğer yanda ise var olan düzenin haksızlığına karşı koyarak hak ve özgürlük arayışının önderliğine katkıda bulunmuştur. Babai ayaklanmaları dönemi bu konuda önemli kaynaklarla doludur.

Dilde ise, Hacı Bektaş Veli sarayla bütünleşen dergâhların seçtiği yolu seçmeyerek Anadolu insanı ile aynı dili konuşmuş, Devlet Farsça'da ısrar ederken Hacı Bektaş Veli, Sulucakarahöyük'te Türkçe'yi yaymıştır.

Hacı Bektaş Veli'nin bu anlayışını bile kendi kafalarına göre çarpıtan bazı kesimler işi ulusçuluk kavramına çekerek *Türkçülük* ve *Türk-İslam Sentezi* içerisine değerlendirmeye vardırıarak Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'da Türkçülük yaptığı iddiaları ile, O'na karşı saygısızlıklarını ayyuka çıkarmışlardır.

Gerek Alevilik, gerekse Bektaşîlik konusunda kafalarını kumdan çıkarmaya niyetleri olmayan, adlarını Alevi-Bektaşî bilimcililiğine çıkaranlar, kendileri de pek güzel biliyorlar ki, 1342 yıllarında ulus kavramı diye bir kavram olmadığı gibi, dil konusu da tartışma alanında değildir. Bu nedenle Hacı Bektaş Veli'nin de kendi inanç, kültür ve felsefesini yayarken, mucizelerini kanıtlarken böyle bir sorun olmadığını biliyordu. Anadolu'ya kültür ve bilim elçisi olarak gelen Hünkâr, bilindiği gibi, daha başlangıçta Sulucakarahöyük (şimdiki Hacıbektaş)'te bir ilim yuvası oluşturarak, oradan yetiştirdiği Abdal Musa Sultan'ı Antalya yöresine, Seyit Cemal Sultan'ı Altındaş'a, Şah Kulu'nu İstanbul Bostancı'ya, Karaca Ahmet Sultan'ı İstanbul-Üsküdar'a, Sarı Saltık Sultan'ı Arnavutluk'a yani; 360 talebesini ayrı ayrı değerlendirerek birçok yere ilim dağıtan *Halifeler* olarak atamıştır.

Anadolu, asırlardan bugüne çeşitli medeniyetlerin kurulup yeşerdiği bir mekân olarak bu medeniyetlerin kültür üzlerini günümüze taşıyan önemli bir yarımada'dır. Bu yarımada'yı kendisine mekân tutan Hacı Bektaş Veli, buradan yeşeren kültür mozaikini kendi inancı, düşüncesi ve felsefesi ile bütünleştirerek çağımıza kadar ulaşmasını sağlamış bir ölümsüz ruh olarak yaşamaktadır ve yaşayacaktır. Çünkü 13. yüzyılda Moğol tufanıyla hercümerce uğramış, perişan olmuş, kanı akmış, bütün değerleri çiğnenmiş bir kitleyi Anadolu'da bir şuur, bir ruh, bir gönül etrafında toplamak gibi tarihi hizmet vermiştir.

Mezhepçilik, klikçilik gibi bölücülük değil; tam tersine, birleştiricilik yapmıştır. Yara-bere içindeki insanları almış, bir rahmet kucağına sarmış; onları yeniden hayata hazırlamıştır.

Hacı Bektaş Veli, Anadolu'da Aleviliğin en büyük Piri, gönüller sultanı olmuştur. O bilge kişiliği ile Anadolu'yu aydınlatanlardandır. Sağlığında kendi inanç, düşünce ve felsefesine Bektaşîlik denmiyordu. O, Alevilik düşüncesinin Anadolu'daki yeni mimarlarından biriydi.

Hacı Bektaş Veli'nin din anlayışı, her türlü gösterişten, tutuculuktan şekilcilikten uzaktır. Onun dininin esasını insan sevgisi, barış, hoşgörü, kardeşlik, doğruluk, dürüstlük gibi erdemli ilkeler oluşturur.

O cenneti Mekke'de, Kudüs'te, Hira dağında değil, kalplerde, gönüllerde arar. O "*ellerin kâbesi var; benim kâbem insandır*" diyerek, bu erdemli düşüncesini şiirsel bir ifade ile izah etmiştir.

"*Dinine dizelerinle değil, kalbinle bağlan*" diyerek, dindeki her türlü şekilcilik yadsımıştır. Yine "*bizim meclisimizin tarafı yoktur*" derken de, ibadet etmek için kible arayanların ne kadar şekilci ve gösterişçi davrandıklarını ifade etmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin daha nice veciz sözleri, bu büyük insanın düşünce dünyasının zenginliğini ve ölümsüzlüğünü bize veriyor.

Hacı Bektaş Veli ahlâk felsefesini de şöyle ifade etmiştir. "*Nefsine, hiddetine, eline, beline, diline sahip ol.*"

Marksist Açıdan Alevi Tarihine Bakış -1

İsmail ONARLI*

Alevi-Bektaşî-Kızılbaş tarihi son on yıldır, Türkiye gündeminin aktüel konularından birini teşkil etmektedir. Değişik kesimlerden birçok yazar konuyla ilgili kitaplar yazmıştır. Kendilerini Marksist adleden yazarlar, Alevilik konusunda fikir birliği içinde değillerdir. Türkiye Sosyalist hareketinin bölünmüşlüğü de Alevi toplumuna bakış açıları da farklılıklar yaratmaktadır. Yeni bir tarih yazımında olan Kürt ve Zaza aydınları da Alevi tarihine kendi zaviyelerinden bakmaktadır.

Sovyet sisteminin kendini feshetmesiyle ortaya çıkan Türki Cumhuriyetler ve Türk toplulukları, Türkiye’de bazı kesimlerin iştahını kabartmıştır. Bu nedenle de Sultan Galiyev’in ütöpik tasarımı olan “Turan Sosyalizmi” fikriyatından hareketle; Alevi, Ülkücü, Sol kesimden bazı yazarlar ve prof. lar, Alevi tarihini Orta Asya Şamanizmine ve Göktanrı inancına bağlayarak zemin oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bunlar “Dedelik Kurumu”nu ve Müsahiplik Kurumu”nu reddederek, Aleviliğin İslamiyetle bağıni koparmaya çalışmaktadırlar. Aleviliğe “İslam dışı, bağımsız bir din”dir diyen bir gurup, Alevi inanç yapısını Arap ve Fars eklemlenmesinden kopararak, Türkçü bir yaklaşımla “Alevi Tarihi”ni ele almaktadırlar.

Devlet ise, Aleviliğe “Türk-İslam Sentezi” açısından bakarak, “Türkmen Sünniliği” olarak görmektedir. İran destekli Azeriler ve bazı Aleviler ise, Aleviliği bozulmuş Şiiilik olarak gördüklerinden, düzeltilmesi yönünden çaba sarfetmektedirler.

Tüm bu karışıklığı gidermenin yolu ve yöntemi, bakış perspektifimizin nesnel temellere oturmasından geçecektir. Bu nedenle metodolojik olarak, *Marksist Materyalist Tarih* öğretisi ışığında “Alevi-Bektaşî-Kızılbaş Tarihi”ne bakmalıyız.

I. Tarih Bilimi

İnsanın varoluşundan günümüze değin gelişimini izleyerek, sosyo-ekonomik oluşumların neden-sonuç ilişkilerini araştırarak, nesnel bazda bugünün kategorileriyle dünün kategorilerini birbirine karıştırmaksızın, objektif ölçütlerle değişim ve dönüşüm kesitlerinin verilerini değerlendirerek hüküm vermek, o günün tarihi determinizmi ve iradi rolü çerçevesinde incelemek ve geleceği kurmada anahtar görevi üstlenen TARİH BİLİMİ’nin esas görevi: *Üretim güçleriyle üretim ilişkilerinin gelişme yasalarını incelemenin yanısıra; Altyapı-Üstyapı ilişkilerini de irdelemektir. Bunu yaparken; Rastlantı-Zorunluluk, Determinizm-İrade, Birey Toplum, Maneviyat-Maddiyat gibi karşıt kategorileri yapay olarak birbirinin karşısına dikmeden, İNSANLIK TARİHİNİ açık seçik ortaya koyup açıklamaktır.*

Karl Marks’ın “*Grundrisse*” adlı yapıtını Türkçe’ye kazandıran Sevan Nişanyan, sunuş’ta şöyle demektedir.

“*Marks en şiddetli din düşmanı olduğu döneminde bile fetişlerin ve tanrıların gerçekliğini savunmuştur. (1) İlkel toplumun fetişleri, antik ve feodal toplumun tanrıları gerçektir, çünkü toplum içinde insanlar bu güçleri varsayarak, veri kabul ederek toplumsal eylemlere girilmektedirler. Teknik deyimi ile, önvarsayımı vazetmektedirler...*” (2)

Hızlı’yi Aleviler bir “fetiş” olarak görmekteyler. Bu nedenle, tarih bilinciyle Aleviliği tanımlarken Hızlı’yi bu öğretilerden soyutlamak bilimsel bir araştırmacının yapacağı bir iş değildir. Hele hele Marksist bir kişinin yapacağı iş hiç değildir. “Ali’siz Alevilik” demek de anti-Marksist bir söylemdir, Marksın tarih kuramına aykırıdır.

Marks, kronolojik ve metodolojik olarak tarihe tersinden başlamaktadır. Yani *Kapitalist* toplumdan *İlkel* topluma, insanın varoluşuna doğru gitmektedir. Ama olay ve olguları, kategorileri birbirine karıştırmadan son noktadan ilke doğru evrilerek gitmektedir. Marks bu metodolojisini şöyle anlatmaktadır:

“*Burjuva toplumu, tarihin en gelişmiş ve en çok yönlü üretim örgütlenmesidir. Bu toplumun yapısının kavranması, ilişkilerini ifade eden kategoriler, bundan dolayı, yıkıntılardan ve öğelerinden burjuva toplumunun kendini inşa ettiği, bir bölümü hâlâ feshedilmemiş olan kalıntılarından beraberinde taşıdığı, başlangıçta salt müanslardan ibaret olan özelliklerini açık bir anlatıma kavuşturduğu vb., tüm ortadan kaybolmuş toplumsal formasyonların da üretim yapı ve ilişkilerini kavramamıza olanak sağlar. İnsan anatomisi de maymunun anatomisinin bir anahtarıdır. Ama alt hayvan türlerinde gizli, daha ileri gelişme yönündeki imaların anlaşılması ancak daha ileri gelişme aşaması bir kez bilindikten sonra mümkündür. Demek ki, burjuva ekonomisi eski çağın vb. anahtarını sağlar. Ama kesinlikle, tüm tarihi farkları birbirine buluşturup tüm toplum biçimlerinde burjuva ilişkilerini gören iktisatçıların sandığı biçimde değil. (...) Tarihi gelişim ve ilerleme denen nesne, genel olarak en son biçimin kendisinden önce gelenleri kendisine doğru tırmanan basamaklar olarak görmesi olgusuna dayanır. (...) Kendinden öncekileri kavrayışı da daima tek yanlı olacaktır. Hristiyan dini kendinden önceki mitolojilerin nesnellikle anlaşılmasına ancak kendi özeleştirisini bir ölçüde, söz yerinde ise “potansiyel olarak” tamamlandığında yardımcı olabilmıştır. Aynı şekilde, burjuva ekonomisi feodal, antik Doğu ekonomilerini bir ölçüde anlamaya ancak burjuva toplum kendi özeleştirilerine bir kez başladıktan sonra başarabilmiştir. Kendini mitleştirip geçmişle bütün bütün özdeşleştirmedeği oranda, burjuva ekonomisinin kendinden önceki ekonomileri, özellikle doğrudan doğruya mücadele giriştiği feodalizmi eleştirmesi, Hristiyanlığın pağanizme ya da protestanlığın katolikliğe yönelttiği eleştiriye benzer.”*

“*Ekonomik kategorilerin sıralanmasında, öbür bütün tarih ve toplum bilimlerinde olduğu gibi, gerçekte olduğu kadar zihinde de, öznenin, -burada modern burjuva toplumu- verili olduğu, dolayısıyla bu kategorilerin bu belirli toplumun, bu öznenin oluş biçimlerini, varoluş tarzlarını ve genel olarak sırf tek yanlı birtakım cephelerini ifade ettikleri; dolayısıyla bilimsel incelemede de toplumun bir bütün olarak kendisinin başladığı noktadan başlanamayacağı unutulmalıdır.*” (3)

Marksist Geçinen Bir Sapkın

Marksist tarih anlayışından bihaber olan ve kendisine “Marksist” diyen sahtekâr Makyavelist; dün olmuş gibi göstererek bugünkü olay ve olguları kategorik olarak paralellik kurarak şöyle demektedir:

“Ali’nin ‘eşitlik, adalet uğruna’ hareket ettiğini

söylemek çok zor. Tam tersine, çıplak sömürü düzeni ayyuka çıkan Osman yönetimine karşı olabilecek halk ayaklanmasının önüne geçmiş; bu kargaşayı kendi çıkarına gelebilecek biçimde kullanmıştır. 1996 Kasım ayından itibaren Türkiye’deki rejimin çürümüşlüğü ve REFAHYOL hükümetinin pervasızlığının doğal bir sonucu olan ‘Çete+Mafya+Aşiret+Devlet’ olgusuna yönelik halkın tepkilerini kendi çıkarı için kullanmaya çalışan ANAP lideri Mesut Yılmaz’ın tutumundan farksızdır Ali’ninki. Devrimcilik, eşitlikçilik, sosyal adaletçilik yok burada. Siyasi bir fırsatçılık söz konusudur burada.” (4)

Bu görüşe karşı çıkan Marksist bir araştırmacı da şunları söylemektedir:

“*Ali’nin halife seçilişi kendisinden önceki halifeler gibi olmamıştır. Onu diğer üç halifeden ayrı tutmak tarihsel bir zorunluluktur. Onları yönetime getiren kabile şefleri ve son çeyrek yüzyıl içerisinde ortaya çıkmış geniş toprakları ve varlık birikimini ellerinde tutan küçük bir azınlığın temsilcileriydi. Oysa Ali, ezilen baskı gören Arap ve Arap olmayan halklar tarafından bir ihtilal sonucu seçilmişti.*”

“*Kimdi bunlar?*”

“*Küfe ve Basra gettolarına yığılmış köleleştirilmiş İranlılar, yoksullaşmış küçük esnaf, şehirli Araplar, Basra tuzlalarında ve Mısır’da, Medine’deki su kanallarında çalıştırılan ve sayıları yüzbinleri bulan Nubialı zenci köleler...*”

“*Uç isyancı takımdan oluşan köle birliklerinin en güçlüsü Mısır birliğiydi. Mısır İsyancılarının önderi Abdullah İbn Saba’dır.*” (5)

23 Haziran 656’da Hz. Ali ihtilalciler tarafından Halife seçilir.

Tarihi saptıran megaloman kusmaktadır, Hz. Ali’ye çamur atmak için:

rivayet aktarıcılarının dayanarak şu saptamayı yapıyor: “Ali ibni Ebu Talip, ‘Ali ilahtır’ iddiasında bulunan Abdullah İbn Saba yandaşlarını yaktırdı.” (6)

Yalanın bu kadarına da doğrusu pes!

Abdullah İbn Saba’nın Hz. Ali’nin ölümünden sonra yaşadığı ve Hz. Ali yanlısı propaganda yaptığı tarihi kaynaklarca sabittir. (7)

Marks-Engels; “*Materyalist tarih anlayışının hareket ettiği öncüller*” konusunda şunları söylemektedirler;

“*Bizim hareket ettiğimiz öncüller, keyfi temeller, doğmalar değildir; bunlar gerçek temellerdir. Bunlar, gerçek bireylerdir, onların eylemidir, onların maddi varlık koşullarıdır, hazır buldukları ve onların kendi eylemlerinden doğan koşullar gibi koşullardır. Bu temeller, demek ki, salt ampirik yolla tahkik edilebilir.*” (8)

İşte, tarih konusunda bu bakış açısındaki Marks-Engels’e karşı eklektik tez sunan Makyavelist araştırmacı yine şu çarpıtmayı yapmaktadır:

“*Basra Valisinin oğlu Ubeydullah bin Ziyad tarafından esir idilip (Orta-Asya/Türkistan seferleri sırasında) Basra’ya getirilen 2000 kadar Buharalı Türkten de söz etmek gerekir. Bunlar devletin yanında kalıyor; ‘Atiyye ve Rızk’*

Ortodoks İslam'ın "Tanrı ve İnsan" Anlayışının Eleştirisi

Ali Aktaş
Sosyolog

alabiliyordu. Genellikle devletin Hassa Alayları (ya da günümüz deyişiyle Çevik Kuvvet/Özel Tim) gibi kullanılarak, toplumsal hareketleri ve başkaldırıları bastırmakla görevlendirilmişlerdi. Bu paralı askerler, Basralıların deyişiyle, "El Buhariye" (Buhariler/Buharalılar) adıyla ünlenmişti. Fakat Yezid'in ölümünden sonraki kargaşa ortamından etkilenen Buharalı Türkler, eski efendileri Ubeydullah bin Ziyad'ı korumayı reddettiler. Bunun üzerine Zalim Haccac, bazılarını Vasit bölgesine gönderdi. O zamandan beri, bir daha bu Buharalılardan ses çıkmadı. Ta ki Vasit kuşatılıp boşaltılınca kadar. Taberi'nin rivayetine göre, kentten çıkarılanlar arasında bir gurup buharalı da bulunuyordu." (9)

Paragraf içerisinde kendisiyle çelişen cümleler vardır. Esir alınan köle Türkleri, "Paralı Asker" yapmaktadır. Günümüze gönderme ile 1300 yıl önceki köle Buharalıları; Doğu ve Güney Anadolu'daki TSK içindeki "Çevik Kuvvet/Özel Tim"e benzetmektedir ki, hiç ilgisi yoktur. Bu, şizofrenik bir vakıa olup, "Alevilere ve Türklere kindarlığın" bir ifadesidir. Buharalı bu esir Türkler, sonradan ne yapmıştır(?); özgürlükleri için ayaklanmışlardır. Bu tespitlerin Marksist bir araştırmacıyla hiç mi hiç ilgisi yoktur, ırkçı provokasyonlardır.

Buharalı Esir Türkleri çağrıştırır sözleriyle S.Nişanyan şöyle demektedir: "İnsan kendi tarihini üretir, fakat kendi seçtiği koşullar altında değil." (10)

Tarih bilinci, kolektif hafızası olmayan toplumlar, "sahte Marksistler ve yalancı, sol maskeliler" elinde oyuncak olurlar. Sınıfsal ve toplumsal bilinç almış kitleler, erdemli Marksist yazarlar bu gibi tahrik ve tahripçilere dur demelidirler.

Alevi-Bektaşî araştırmacılar da, "Tevella ve Teberra ilkesine" sadık kalarak bu gibilerine tavır alıp, maskelerini düşürerek gerçek yüzlerini ortaya çıkarmakla yükümlüdürler. (Sürecek...)

(*) İsmail ONARLI: Karacaahmet Sultan Eğitim ve Kültür Vakfı Denetim Kurulu üyesi, Semah Kültür ve Araştırma Vakfı Genel Saymanı, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği üyesi, Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat için Vakıf kurucusu, Özgürlük ve Dayanışma Partisi üyesi'dir

Kaynaklar:

1. "Demokrit ve Epikür Felsefelerinin Farkı Üstüne" Marks'ın doktora tezi.
2. Karl Marks, Grundrisse, Ekonomi Politikin Eleştirisi için ön çalışma, Haz: Seven Nişanyan, Birikim Yay. 1979 İst. Sf. 100
3. Karl Marks, Grundrisse, Sf. 176-178
4. Faik Bulut, Ali'siz Alevilik, Doruk Yay. Ank. 1997 Sf. 188
5. İsmail Kaygusuz, Proto-Alevilik ve Aleviler-2, Kervan Der. Say. 67 Nisan/Mayıs 1998
6. Faik Bulut, Age. Sf. 243
7. İsmail Kaygusuz, Agy. Dipnotlarındaki kaynaklara bakınız.
8. Marks-Engels, Seçme Yapıtlar Cilt.I Sol Yay. 1976 Sf. 19
9. Faik Bulut, Age. Sf. 342-344
10. S.Nişanyan, Grundrisse'nin sunuşunda Sf. 105

Ortodoks kavramı, ilk olarak Antik Yunan düşünürü Platon tarafından kullanılmıştır. İki sözcükten (Orthos ve Doxa) oluşur ve 'doğru kanı' anlamına gelir. Kökeni böyle olan ortodoks kavramı, tarih içinde belirli bir inancın kurucularının yaptıkları ve yazdıkları ya da onların yazmadığı kutsal metinler anlamına göre değil de, söyleyişine göre harfiyen sıkı sıkıya uymak veya bu iddiayı taşımak anlamına gelmiştir. Bu nedenle, çok çeşitli inançların içinde ortodoksiler olmuştur. Örneğin, Ortodoks Hristiyanlık, Otodoks Yahudilik, Ortodoks İslam gibi.

Ortodoksinin en temel özelliklerinin başında, ilkeleri belirli bir zaman ve zeminde konmuş bir inanca, zaman ve zemin ne derece değişirse değişsin, getirilecek herhangi bir yorum ya da değişikliğe şiddetle karşı çıkmak anlamına gelir. Ortodokside imanın kesin önceliği vardır ve akıl ikinci plandadır.

Ortodoks düşünce, dünya iktidarları ile bağlantılıdır ve onlarla bütünleşir. Çünkü Ortodoks düşüncenin temel hedefi, mevcut iktidarları belirli bir topluma kendinin düzenini getirmek için kullanmaktadır. Hristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet'te de bu böyledir. Her bir ortodoksi, kendi düzenlerinin 'dünya düzeni' olduğuna inanmaktadır. Yani Ortodoksi, belirli topluma özgü zorlayıcı dünya düzeni peşindedir. Bu nedenle ortodoksi, başlangıçta olmasa da en azından zaman içinde boyutlarını, bu düzenini kurulabildiği toplum sınırına kadar uzatmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla her bir ortodoksi, girişikleri iktidar çatışmalarında dünya tarihi kana bulanmıştır/bulanmaktadır.

Bu düşünceye dayalı ahlâk anlayışında, yükümlü toplumun unsurlarının bütününün biçimini korumak için, birbiri üzerine yaptığı baskıya dayanmaktadır. Bundan dolayı Tanrı ve insan anlayışı da, baskıya dayalı bir düşünce sisteminden oluşmaktadır.

Tanrı ve İnsan Anlayışı

İslamiyetin ortaya çıkması ve benimsenmesi ile birlikte insan, Tanrı karşısında bütün kimliğini, kişiliğini yitirmiş gölge varlık durumuna düşmüştür. Çünkü, İslamiyet ile birlikte yepilması gerekenler daha önceden 'kitap'la insana bildirilmiştir. Bu durum, insanın bütün yeteneklerinin kısıtlanmasına, bağımsızlık ve özgürlüğünün sınırlandırılmasına neden olmuştur. İslamiyet'te belli kalıplar içine sıkıştırılan insan, kendi sınırları içinde, varlığı bir takım koşullara bağlanmış, bir 'nesne' olmaktan öteye geçemeyen, bir 'kul' durumundadır. Tüm bu düşünce biçimi, ufak farklılıklarla Ortodoks İslam gibi, Ortodoks Yahudilik ve Ortodoks Hristiyanlıkta da vardır.

Ortodoks İslam'da insan, 'yaratılmış-mahluk'tur. Tanrı, bütün yaratılmışların üstünde, onlara bütün alanlarda emirler salan, olmuş ve olacak şeyleri, yaratılanların yapacakları işleri, yaratılmışların başlarına gelecek olanları önceden belirlemiş olan yüce bir varlıktır. Tanrı'nın varlığı karşısında, ne varsa birer gölge olmaktan öteye

geçemez.

Bir insan, Ortodoks İslam düşüncesine göre, kendi varlık sınırları içinde bulunduğu sürece bütünlük ile Tanrı'ya bağlıdır. İnsanın, Tanrı karşısında en önemli görevi, ona tapmak, yalvarmak, övgüler, yakınmalar döktürmek, bütün başına gelenler yüzünden Tanrı'ya 'şükür etmek', aşırı bir işi Tanrı'ya bırakıp kadere razı olmak ve Tanrı'nın buyruklarına gönülden 'rıza' göstermektir. Öyle ki: Bütün iyilikler Tanrı'dan gelir (Hayrihi min-allahu taâlâ) denmektedir.

İşte insan, bütün varlığı ile Tanrı'ya bağlanmışken, bütün tutumları ile kendini onun isteğine, dileğine adanmışken, kötü kavramı altına girebilecek eylemlerin kendisine yükletilmesi karşısında da köklü bir 'rıza gösterme' anlayışı, inancı içinde bulunmasına "Ortodoks İslam" kaynaklık etmektedir.

Tanrı ve İnsan Anlayışının Eleştirisi

İnsan kendi elinde olmadan, kendini bilmeden, başka bir gücün isteği, eylemi ile bu evrene gelmişse ve yapacağı işler insanı yaratan sınırsız bilgili, sonsuz görüşlü yüce bir varlık tarafından önceden belirlenmişse, insan, yaptıklarından sorumsuzdur ve insana ceza vermek haksızlıktır. Çünkü 'Ortodoks İslam'a göre, bütün eylemlerin yaratıcısı, ortaya koyucusu Tanrı'dır. Bu durumda insanın ceza görmesi dinin yapısına sokulmuş bir haksızlık ve yanlışlıktır.

Yapacakları önceden belirlenmiş insanların davranışları sırasında özgür düşünce gücünün bulunduğunu söylemek, insan kavramı ve insan bağımsızlığı ile pek de bağdaşmaz. İnsanı yarısı ile Tanrı'ya, yarısı ile evrene (kendi elle tutulur, yer-kaplayıcı varlığının niteliklerine) bağlamak insanı ortadan ikiye ayırmak/bölmek demektir. Yeryüzünde böyle bir insan yoktur ve insan kendi eylemleri içinde bölünemez bir bütündür.

Şöyle de diyebiliriz: İnsan ya yaratılmıştır, bütün eylemlerin, davranışların yapıcısı kendisidir, kimsenin insanın işine karıştığı yoktur ve de yaptıklarından kendisi sorumludur. Ya da, yaratılmıştır, yüce bir gücün buyruğu altındadır ve yaptığı, yapacağı bütün işler önceden belirlenmiştir ve de insan yaptıklarından sorumlu değildir.

Ortodoks İslam'da bağışlanamaz bir 'suç' işleyen, cennetten kovulan ve de bir bütün olmayan insan görüşü, İbrani dininden gelen ve Kur'an-ın özüne değin işleyen bir görüştür. Bundan dolayı da Ortodoks İslam, insan varlığını açıklama bakımından ileri sayılabilecek bir düşünce, bir görüş, bir anlayış getirememiştir. Bir bakıma bütün dinler içinde, insanı en çok sınırlandıran, belli koşullar, sayılı kurallar altında bağımsızlıktan, düşünce ve davranış özgürlüğünden yoksun olarak, yaşamaya doğru iten, onu sıkı bir kontrol alanı içinde tutan, en çok ezen, baskıya alan da gene Ortodoks İslam anlayışı olmuştur.

Ortodoks İslam'da, şeriata dediklerini tıpatıp yapmaya kalkan bir insanın yirmi dört saati içinde, kendinin olan, kendi isteği ile, kendi gönlünce

yaptığı tek bir davranış bulunmamaktadır. İnsan denen varlık, Ortodoks İslam'a göre cezalandırmalarla-ödülleri arasında bir nesnedir, daha doğrusu bir araçtır. Bu konumu ile insan, toplum içinde özgür bir varlık olmaktan çıkmış, daha çok bağlantılar varlığı durumuna sokulmuştur. Ortodoks İslam düşüncesinde, Tanrı karşısında insanın 'söz hakkı' bulunmadığı gerçeğini, ortaçağın bir takım düşünürleri, "tesfir", şerh gibi bilim dışı açıklamalarla doldurmaya çalışmışlar da başarılı olamamışlardır. Örneğin, bu düşünceyi benimsemiş *Farabi*, *Gazali* gibi ortodoks İslam bilginlerinin ileri sürdüğü görüşler, insanı açıklamaktan, özgürlüğe kavuşturmaktan pek uzaktır.

Bu düşünce sistemi, bir yandan insanın, Tanrı'nın bir sureti ve yeryüzündeki temsilcisi olduğu ve de hayvanlardan çok daha büyük yetenekleri bulunduğu görüşünü savunurken, diğer yandan hayvanların bile doğru davranış biçimleri konusunda insandan daha çok bilgi sahibi olabileceği gibi mantıksal bir çelişki içindedir. Çünkü Ortodoks İslam'a göre insan, kendi kendini kontrol edememekte, kendisi için neyin iyi neyin kötü olduğunu bilememektedir. Bunlar insana Tanrı kelamı olarak bildirilmiştir. Örneğin, ailene karşı saygılı ol, adam öldürme, hırsızlık yapma, yalan söyleme, ırza geçme vb. gibi. Bu durumda hayvanlar bile doğru davranış biçimleri konusunda insandan daha çok bilgi sahibidir. Nedeni ise, hayvan sürülerinde bile belirli kuralları vardır: yavrular annelerine itaat ederler, sürü içinde karşılıklı dayanışma ve hatta bazı rütbe, kademeler bulunmaktadır. Hayvanlar bile sürü/koloni içinde bir amaca yönelik olarak, birbirlerini öldürmeden, birbirlerine saldırmadan işlevlerini kusursuz olarak yerine getirebilmektedir. Ancak yalnızca Tanrı'nın sureti ve yeryüzündeki temsilcisi, hayvanlardan çok daha yüksek zeka ve iradeye sahip olan insan nasıl davranacağını bilememektedir ve insan topluluklarındaki çöküntüyü emirler ve Tanrı yasağı engellemektedir, gibi bir düşünce taşınması çelişkidir. Bu ifade de, insanın Tanrı'nın bir sureti olduğu, özgür bilinçli ve aktif bir varlık olduğu tezini yadsıyan bir dayatma, yani mantıksızlık vardır. Sanki Tanrı kelamı ve yasakları olmasaydı, bütün insanlar birbirini boğazlardı.

İnsan bedeni ve onun dünyaya bağlı arzuları, ruhuna ve düşüncelerine set çekerek insanın daha yüksek bir ruh olgunluğuna, ruhsal saflığa ulaşmasını engellemektedir. Daha yüksek ruh olgunluğuna, yüksek düşünme gücüne, dinsel bilgiye ulaşmak için insan kendi nefesine gem vurmalı, kendini ibadete vermelidir. Az yemek, çok ibadet etmek ve cinselliği düşünmemek gerektiği görüşü Ortodoks İslam tarafından savunulmaktadır. Yani insan bedeni, nefsi arzuları, manevi zevkleri ve tensel zevkleri olumsuzluğun kaynağıdır. O halde, Tanrı neden insana bu vücudu vermiştir? Tanrı'nın evrende iyiyi, doğruyu temsil ettiği ve yalnızca iyiyi, doğruyu meydana getirebileceğine inanıldığı halde, neden insan vücudu ve nefsi arzuları kötü olsun? Neden bütün varlıklar içinde özellikle insan vücudu kötü/olumsuz olurken, diğer bütün varlıkların iyi olsun. Böyle bir durumda

sonuçtan ve olumsuz etkileri olan bir varlığın yaratıcısı olmaktan Tanrı'nın kendi sorumlu olması gerekir. Bu çelişki, Ortodoks İslam'ın insan vücuduna olumsuzluk yüklemesinden kaynaklanmaktadır.

Ortodoks İslam'da insan, Tanrı'nın takdirini kazanmak için günde beş vakit namaz kılmak ve Tanrı tarafından bildirildiği söylenen davranış biçimlerini titizlikle uygulamak zorundadır. Bu düşünceye göre, bu davranışları insan yapmazsa giderek daha çok olumsuzluğa itilip, ahlakı bozulacak, ruhen ve ahlâken çökerek şeytanın bataklığına batacaktır.

Ayrıca insanın titizlikle uygulamak zorunda olduğu davranış biçimlerinden biri de, her zaman ve her yerde ve de her durumda yinelenen 'Bismillah' sözcüğüdür. Oturuken, yemeğe başlarken, cinsel ilişkiye başlarken, ellerini yıkarken, giyinirken, otomobili çalışırken vb. gibi işlere başlarken 'Bismillah' sözcüğü kullanılmaktadır. Yine insanın, Tanrı tarafından yerine getirilmesini istediği bir dileği varsa, kişi gelecekle ilgili bir düşünceyi belirtmek istiyorsa, sürekli tekrarlama gereken 'inşallah' sözcüğünün kullanılmasıdır. Bu davranış biçimlerinin dışında, büyük ve küçük tuvaletlerini yapmak, cinsel ilişkide bulunmak konularında bile kuralları vardır. Bu kurallar, nesneleri sağ elle tutmak, sakal bırakmak vb. gibi daha pek çok davranış biçimini kapsamaktadır. Tanrı'nın yeryüzündeki halefi insan için kural koymadığı hiçbir şey yoktur.

Ortodoks İslam'da yaratan ile yaratılan arasında sonsuz bir uçurum vardır. Yaratan ve yaratılan nitelik olarak bütünüyle birbirinden farklıdır. İnsanın yarılmış olmasının tek nedeni, Tanrı'ya ibadetle sınırlandırılınca olay, Tanrı'nın kendini yüceltme ve kudret gösterisine dönüşmektedir. Peki Tanrı kudretini kime göstermek istiyor; taştan, bitkilerde ve hayvanlarda Tanrı fikri olmadığına göre geriye yalnızca insan kalmaktadır. Yani burada insanın aynı zamanda Tanrı katına erişemeyeceği anlayışı üstü kapalı belirtilmektedir. Mantıksal olarak, Tanrı'nın yaratıcılığından insanın yararlanmasının mümkün olamayacağı gerçeği de ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda kudret gösterisi saçma ve gereksizdir.

Yararlanılan Kaynaklar

- ARSEL İlhan, *Şeriat ve Kadın*, Kurtiş matbaası, 4. Baskı, İstanbul, 1989
- AYDIN Erdoğan, *İslamiyet Gerçeği 2*, Kaynak yayınları, İstanbul, 1992
- ÇAMUROĞLU Reha, *"Alevi-Bektaşî Düşüncesi Heterodoks Bir Düşüncedir"*, Cem Dergisi, Sayı:3, İstanbul, 1991
- DIERL Anton Jozef, *Anadolu Aleviliği*, Çev: Fahrettin Yiğit, Ant Yayınları, İstanbul, 1991
- DURSUN Turan, *Din BU-I*, Kaynak yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1991
- DURSUN Turan, *Din BU-III*, Kaynak yayınları, İstanbul, 1991
- EYÜPOĞLU İsmet Zeki, *Türk Şiirinde Tanrıya Kafa Tutanlar*, Okat Yayınevi, İstanbul, 1968

Hız. Ali ve Hariciler

Hayri Dede

Mağlûpların tarihi yazılmaz. Yazılrsa da bir zorba, topları yakar. Bu nedenle, mağlûbun tarihi söylenecidir. Söylence nesilden nesile aktararak sürer gider.

Mağlûplar zorbalara karşı kültürünü yaşatmak için, devamlı takkiye uygulamış. Ananelerini gizli gizli sürdürmüş. Batını düşüncenin yaratıldığı bölge Anadolu, Mezopotamya ve Mısır'dır.

Mezopotamya'da yaratılan, Mazda inancı ve Zerdüş yapıları, İ.Ö. 400-300 yıllarında. Makedonya Kralı Büyük İskender tarafından yok edildi. Anadolu toprağı Arapların egemenliğine girince de kıyım hızlandı. Daha sonra da bölgeye gelen Selçuklular'la Araplar'ın işbirliği ile kıyım daha da hızlandı. Selçuklular bölgede Arap'ların vurucu gücü oldu. Bölgenin yerleşik halkının atadan gelen kültürel zenginliği bu işbirliği ile yok edildi. Ama kefenlenemedi.

Bu yok edilişlerin yerine de egemen zorbalardan yenileri yazıldı. Örnek: Nizâmü'l Mülk'ün *Siyasetname*'si... Bölge inançlarını ve Şia düşünürlerinin yapıtlarını sapık olarak ilan etti. Günümüzde eski Aryan, İran ve Şia yapıtlarını ancak Londra, Berlin, Paris gibi emperyalist metropol müzelerinde bulabiliriz (!)

Tarihin her alanında görülen ezen ve ezilenin sadece ayrı ulus olmadığıdır. İslam'ın ortaya çıkışı ile Kureyşliler her zaman ezen sınıfı oldu. Kureyşliler kendilerine inananları her zaman kestiler, mallarına el koydular. Kadın ve çocuklarını esir aldılar, götürüp köle pazarlarında sattılar. O dönem Arap tarih, bu tür vahşetlerle doludur.

Bu ayki konumuz, Hariciler. Bu nedenle, diğer vahşi olayları yazmıyorum. İsteyen 4 ciltli *Taberi Tarihi*'ni alıp okuyabilir. Ne tür kırım ve vahşet varsa, anlatılmış.

HARİCİLER

Hız. Ali 656 yılında halife seçildi. İş başına gelir gelmez zengin-fakir, güçlü-güçsüz farkı gözetmeksizin herkese hazineye eşit para dağıtma kararı almıştı. Ali'nin bu eşitlikçi tutumu bazı çevrelerde tepkilere yol açtı. Bu zenginlerden biri Ali'ye gelip, "Dün benim kölem iken azat ettiğim kimseye de benim kadar para veriyorsun" diyerek, serzenişte bulunmuştu.

İslam'ın ileri gelenlerinden Talha, Zübeyr, Abdullah bin Ömer, Sait bin As, Mervan ve bazı Kureyşliler bu tutumu içlerine sindiremediler. Ve eşit para verilmesine karşı çıktılar. İçlerinden birisi "Osman'ın verdiği gibi vermezse, onu bırakır Şam'a gider, Muaviye'ye katılırım" diye tehdit etmişti. Ali'nin memurlarından bir grup, işin doğru olup olmadığını araştırmak için Ali'yi aramaya koyuldular. Ve Ali'yi güneş altında bir işçi ile kuyu kazarken buldular. Ve aralarında şöyle bir konuşma geçti:

"Bizim Resulullah'a yakınlığımız var. İslamı ilk kabul edenlerdeniz. Savaşlarda bulunduk. Ne Ömer böyle verirdi, ne de Osman. İkisi de bizi üstün tutardı. Sen ise bizi onlarla bir tutuyorsun." Ali de onlara, "Benden önce mi müslüman oldunuz?"

"Hayır sen ilk müslüman olansın. Ancak resulullah boyundanız, ona yakınlığımız var."

"Benden daha mı yakınsınız?"

(devamı 33'te)

PROTO-ALEVİLİK ve ALEVİLER -IV

b) Hüseyin ve Kerbelâ Olayı: Şiilik Ortodoks İslam olarak sınıfsal yerini alıyor

İsmail KAYGUSUZ

Bize göre bu *Hucr* ve arkadaşları (*Yediler*) Ortodoks Şii değil, Sabai'yidiler. Çünkü canlarını, uğrunda hiç çekinmeden verecek kadar Ali'yi taparcasına seviyor ve ona bağlıydılar. Kutsadıkları varlığın lanetlenmesine dayanamamış isyan etmişlerdi. Muaviye onlara, Ali'yi inkâr ettikleri takdirde canlarının bağışlanacağını söylediği halde, sevgi ve bağlılıklarından asla ödün vermediler. Muaviye'nin yandaşı olan Ayşe'nin bile kızıp karşı tavır aldığı bu olaya Hüseyin ve Ali ailesinin davranışı yahut haberli olup olmadıkları hakkında bir bilgi yoktur. Üç çeyrek yüzyıl sonra, *Hucr*'ün mensup olduğu Al Kinda kabilesinden Banu Kinda'nın güçlü partisi, Sabailiğin devamı ve daha gelişmiş kolu olan *Mansuriler*'le birlikte halife Abdülmelik'e başkaldırmıştır. Baştan *Hucr*'ün arkasından gitmekten çekinen kabile üyeleri, Sükun'lu Malik b. Hübeyre'nin, hapse atılmış diğer bazı isyancıları parayla da olsa kurtarmasından sonra, birlikte harekete katıldılar. Ziyad tarafından Şam'a götürülmüş olan *Hucr* ve arkadaşlarını kurtarmak için silaha sarılarak yürüyüşe geçtiler. Malik'in başında bulunduğu kuvvet Şam'a yaklaştığında, *Hucr* ve arkadaşlarının idam edildikleri haberi gelmişti. Onları serbest bırakması için Muaviye'ye ricacı göndermiş olan Malik b. Hübeyre çok öfkelenmiş ve saldırıya hazırlanıyordu. Siyaset kurnazı Muaviye onları silahla karşılayarak, isyanın büyüüp genişlemesine meydan vermedi. Onları parayla karşıladı. Muaviye'nin 100 bin dirhem (gümüş) göndererek Malik'in öfkesini yatıştırdığı ve kendisinin haklılığına onu inandırdığını öğreniyoruz. Açıkça görüldüğü gibi, Muaviye Sükun kabilesi başkanı Malik b. Hübeyre'yi 100 bin dirheme satın almış ve isyanı bastırmıştı. Bu olay, kabile aristokrasisinin inanç değil çıkarlar doğrultusunda hareket ettiklerinin en belirgin örneğidir. Hüseyin'i Küfe'ye çağırıp, halife olarak başlarına geçirmek isteyenler toplumun bu kesimiydi.

Muaviye 680 yılında öldü. Sözde ölüm döşeğinde acı bir vicdan azabıyla kıvranıp durmuş. Yaptıklarından dolayı ufak bir vicdan azabı duyan adam, ölmeden önce oğlu Yezid'i halef olarak atayıp zorba bir hanedan yaratmazdı. Medine Valisi Velid b. Akab Hüseyin'i Yezid'e biat etmeğe zorlayınca Mekke'ye göç etmişti. M. Momen: "İslam yasalarıyla alay eden bir sarhoş olan Yezid'in halifelik makamına oturması namussuzca bir tecavüz, bir gasıptı. Küfe'de halk bir kere daha kaynaşmaya başladı. Artık Medine'ye, Hüseyin'i Küfe'ye gelmeye ve kendilerine liderlik yapmaya zorlayan mektuplar ve haberler geliyordu" diye yazıyor. (Agy.s.28) Çağırın, Küfe'nin nüfus çoğunluğunu oluşturan kozmopolit halkı mı? I. Wellhausen'in açıkladığı gibi, Küfe'liler ondan yanlarına gelmesini ve başlarına geçerek Emevi egemenliğine karşı ayaklanmasını istediler. Hüseyin'e mektup yazanlar her kabileden nüfuz ve itibar sahibi kimselerdi. Ayrıca, sayıca ve nüfuzca önde gelen Yemenliler de bulunmaktaydı. Kısacası kentlin yerli zenginleriyle, Küfe'ye yerleşip varlık sahibi olmuş yabancı kabilelerin başlarıydı.

Hüseyin, Küfe'den gelen çağrıları değerlendirmek istedi. Yezid'in valileri, hangi şehirde otursa otursun ona boyun eğmeğe zorlayacaklardı.

Onun için Küfe'ye gitmeye ve orada şansını denemeye karar verdi. Başka çıkar yolu da yoktu. Ondokuz yıldan beri Medine'de yaşadığı ekonomik gözaltı Ali ailesini giderek yozlaşmaya itmişti. Zaten Medine'ye zevk, eğlence ve mizah merkezi halini almış; buradaki *Haşimiler* siyasetten ve savaşlardan uzak, Peygamberin kabilesinden olma ayrıcalığının zevkini çıkıyorlardı.

Hüseyin bu yozlaşmayı ve kendi ailesinin prestijinin azaldığını görüyor, üzülmüyordu. Olasıdır ki Hüseyin, Küfe'de istediklerini bulamazsa, Yezid'cer'din kızı olan karısı Şehriban'ın ülkesi İran'a geçip, oraya yerleşmeyi düşünüyordu.

Hüseyin, Mekke'den hareket etmeden önce amcasının oğlu Müslim Akil'i gizlice Küfe'ye gönderdi ve ondan haber beklemeye başladı. Anlaştıkları üzere Müslim önce Sakif kabilesinden, beş yıl sonra Hüseyin ve Ali ailesinin ödünü almak için *Kaysaniya* adıyla büyük Sabai Alevi hareketini başlatacak olan Muhtar b. Ubeyd'in evine indi. Bu gösteriyor ki, Hüseyin Küfe'li Ortodoks Şiilerden çok Ehlibeyti kutsallaştıran Sabai akımı yandaşlarına güveniyordu. Ancak Küfeli soylular Müslim Akil'i oradan alıp, Murad kabilesinin önde gelen zenginlerinden Hani b. Urve'nin evine yerleştirdiler. Çok dikkatli ve gizli propaganda toplantılarıyla, bir ay içinde yirmi bine yakın Küfe'li Şii Hüseyin'e biad yeminiyle ihtilal ordusuna kayıt yaptırdı. Elbetteki Şam'daki halife Yezid'in kulağına ulaştırdı casusları. 'Yezid'lik işi, ilimlî ve harekete göz yuman Küfe valisi Numan b. Beşir'i görevden alıp, Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad'ı onun yerine geçirmek oldu.

Ubeydullah daha Basra'dayken Hüseyin'in hedefi hakkında geniş bilgi edinmiş, öyle geliyordu. Buna karşılık, 'evinde yabancı saklayan ya da yabancı görüp de haber vermeyen, çarmlıha gerilecektir' tehdidi işe yaramamış, Müslim Akil'in saklandığı ev ihbar edilmemişti. Sonunda Makil adında bir azatıyla 3000 dirhem vererek, onu Partiye başışlamak kandırmacasıyla tanınmış bir Şiinin evine sokmayı başardı. Böylece Müslim'e ulaşan Makil, Hüseyin'e biad ederek onun güvenini kazanıp aralarına girdi. Böylece Hani B. Urve'nin evinde olup biten her şeyi günü gününe Ubeydullah'a bildirdi.

Her şeyi öğrenen vali Hani b. Urve'yi Ubeydullah b. Ziyad'ı vali konağına çağırıp, Şii eşrafın önünde dövdü, hakaret etti. Sonra idam edip, Kasaplar pazarında meydana astırdı. Ne kendi kabilesi ve ne de diğer Şiiler onu kurtarma girişiminde bulunmadı. Ayrıca gelişigüzel birkaç kişi daha yakalanıp kendi kabilelerinin oturduğu mahallelerde asırıldı. Ertesi gün Müslim Akil, yanında bulabildiği taraftarlarıyla pazar yerinde toplandı; sözde valiye başkaldıracak, vuruşacaklardı. Bunu duyan Ubeydullah yanlarına geldi. Kendisiyle birlikte sadece otuz silahlı muhafız vardı. Buna karşılık, korkularından ya da satın aldığı en itibarlı Küfe Şiileri eşrafından yirmiden fazlası yanında bulunuyordu. Ubeydullah'ın yerine bunlar, isyancıları dağılmalrı için uyardılar. Müslim Akil'i tek başına bırakıp dağıldılar. Sokaklarda sığınacak ev arayan Müslim'i, *al Kinde* kabilesinden dul bir yaşlı kadın içeri aldı. Ama kadının oğlu korkusundan kabile başkanına, o da valiye bildirince, Müslim Akil yakalandı ve Ubeydullah tarafından idam edildi.

Böylelikle Küfeli ortodoks Şiiler bir kere daha Ali ailesine ihanet ettiler. Bu kez Ubeydullah'ın biraz kılıcının korkusundan ama daha çok parasına tamah ederek ihaneti gerçekleştirdiler.

Kayıtlara göre İmam Hüseyin Küfe'ye gelmek üzere Mekke'den ayrıldığı gün Müslim Akil öldürülmüştü. Hüseyin'in Mekke'den ayrılmasına en çok seven vali İbn Zübeyr'di; başından gittiği için. En yakın akrabalarından Abdullah b. Cafer'in oğulları kadınlı/çocuklu, Hüseyin'le yola çıktılar. Abbasoğullarından kimse yoktu. Sadece elli silahlı vardı yanında. Gerisi kadın ve çocuklardan oluşuyordu. Hüseyin Tanim'de, Şam'a giden bir kervanı ele geçirdi, Çünkü develere ihtiyacı vardı. Bundan sonra Küfe yolunu tutarak Zat İrk, Vadi Zürrumme'de Hacir, Zerud ve Salebiye üzerinden Zübale'ye ulaştı. Burada hac'dan dönen birkaç Küfeli de ona katıldı. Çağrı mektupları ve imzalı biat yeminleri yanında, düşlerinde Küfe'de sadık Şiilerle (!) yükselteceği büyük isyan hareketini yaşıyordu.

Hüseyin, Salebiye'de Müslim'in acıklı öyküsünü öğrendi. Küfeli Ebu Mihne'ften kaynaklanan I. Wellhausen, "Bu haber üzerine, eğer öldürülen Müslim'in, kendilerine intikam hakkı ve görevi düşen erkek kardeşleri razı olsalardı, Hüseyin seve seve geri dönecekti." diyor. (Agy.s.104) Bizce Hüseyin, yukarıda açıkladığımız nedenlerden ötürü Medine'den de, Mekke'den de, bir daha geri dönmek üzere ayrılmıştı.

Küfe valisi Hüseyin'in yola çıktığını çoktan öğrenmiş ve onu Küfe'ye sokmadan ortadan kaldırmak yollarını arıyordu. Çünkü Şam'daki halife Yezid'in kesin emriydi bu. *Veli Baba Menakıbnamesi* 'nde "Muaviye ölürken oğlu Yezid'e vasiyet idip 'Ben Ali ile Hasan'ın işini bitirdüm, cümle memaliki sana biat ittirdüm. İmam Hüseyin'in işini de sen bitür.' diye vasiyyet eyledi" demektedir. (Veli Baba, agy.s.81) Yezid de halifeliğini elinden kaçırmamak için, acımasızca bu vasiyeti yerine getirmiştir.

Ubeydullah b. Ziyad, önce Kadisiye'den Tamimli Hürr b. Yezid'in kumandasında bin kişilik öncü birlik gönderdi. Ama asıl, başında Muhammed'in sahabelerinden Sad b. Ebu Vakkas'ın oğlu Ömer'in bulunduğu dört bin kişilik kuvvet, Kerbelâ yakınlarında bekliyordu. Bu sonuncuya Yezid, Rey valiliği sözü vermişti. Hüseyin'e boyun eğdirdiği takdirde, hemen gönderecektir. Hürr b. Yezid, Ubeydullah'tan, Hüseyin'e dinlenme olanağı ve onun bir kalede veya su kenarında konaklamasına izin vermemesi buyruğunu almıştı. Bu öncü birlik yüzünden Hüseyin, ne Ninive ne de Gadiyye ve Şefiye'de konaklayamadı. Hüseyin'i bir dost görünüşü altında herhangi bir saldırıda bulunmadan öylesine yakından izliyorlardı ki, arkasında namaza duruyor. Hatta Hüseyin'in susayan askerlere kendi sularından verdiği bile anlatılmaktadır. Her fırsatta Ali ailesini ve yandaşlarını eleştiren, sıkça kusur bulan, onlara karşı düşmanca tavır koyan I. Wellhausen, dönemin siyasi olaylarına, her nedense Emevi hayranlığı içinde bakmaktadır. Burada da "Hüseyin, Hürr'ün emrindeki birkaç atlıya saldırması için yapılan teklife uymadı; savaşı başlatan kişi olmak istemiyordu" (Agy.s.106) diyor. Bir birlik, bir silahlı

mutasavvıfları arasında büyük ayrılık vardır.”¹⁶

Şüphesiz Anadolu bu dönemde Orta Asya, Harzem, Horasan, Suriye, İran ve Irak gibi merkezlerle siyasal ve ekonomik bağlara da sahipti. XI.yüzyıldan başlamak üzere bu bölgelerdeki dinsel ve kültürel gelişmeler Anadolu’yu da etkiliyor, bu bölgelerden birçok mutasavvıf ve derviş zaman zaman Anadolu’ya gelerek görüşlerini yayıyorlardı.¹⁷ Bu dinsel akımları anlamaksızın, Anadolu’daki hiçbir dinsel hareketi anlayabilmek olanaklı değildir. Mevlevilik de, Bektaşilik de, Alevilik de ancak bu dinsel ortamın açıklanması sonucunda anlaşılabilir. Bu konuda hâlâ aşılamamış araştırmalarda bulunmuş Fuad Köprülü şu bilgileri veriyor: “Daha ilk Selçuklular zamanından itibaren ‘Dar-ül-cihad’ olan Anadolu’ya Türkmen boylarıyla beraber birçok ‘Türkmen Babaları’, Ortaasya, Harzem, Horasan’dan ‘Yesevi Dervişleri’, Irak, Suriye ve İran’dan ‘İsmaili Propagandacıları’, Kalenderiye mensupları geliyorlardı...”¹⁸

Bu şekilde Anadolu’da faaliyet gösteren dinsel akımlar ve kökenleri vurgulanıyor. Ayrıca İslam’ın göçebe/yarı göçebe Türkmenler arasında daha çok tasavvuf ve heterodoks tarikatlar aracılığıyla benimsenmesinden de anlaşılacağı üzere, İslamın yüzeysel ve esnek bir yorumunu yapan bu akımların ne derece yaygın oldukları tahmin edilebilir. Bu akımların temsilcileri olan eski Türk şamanlarını andıran babalar ve dervişler bu kitlelere oldukça uygun gelen eski inançlarla da bağlantılı bir İslam yorumu sunuyorlardı.¹⁹ Bu yorumu yapan babalar ve dervişler sünni şeyh ve mutasavvıflarca şiddetle eleştiriliyorlardı. Eleştiriler daha çok namaz, oruç gibi dinsel yükümlülüklerle uyulmaması, İslama aykırı olduğu ileri sürülen ayin ve ibadet anlayışlarının uygulanması konularında yoğunlaşmaktaydı. Bu eleştirilerden, Ahmed Yesevi ve Ebu’l Vefa gibi büyük tarikât uluları bile kurtulamamışlardır. Bu şeyhlerin zikir törenlerine erkeklerin yanı sıra kadınların da katılması ortodoks sufi ve ilahiyatçılarca şiddetle eleştirilmişti. Togan’ın verdiği bilgilere göre, bu şeyhlerin ayinleri “şeytan ameli” olarak nitelendirilmekteydi. Halbuki bu zikir törenlerine kadınların da katılması ve bu törenlerde vecd halinde sergilenen rakslar İslam öncesi inançların İslâmî şekil altında devamından başka bir şey değildi.²⁰

Ayrıca bu sıralarda Anadolu’da yarı dinsel nitelik taşıyan esnafların bir araya geldiği Ahilik kurumu da oldukça etkindi. Anadolu’da XII.yüzyıldan itibaren görülmeğe başlayan bu kurum, VIII.yüzyıldan itibaren İslam dünyasının çeşitli merkezlerinde görülen fütüvvet zümrelerine yani esnaf cemaatlerine dayandırılır. Şii-batini eğilimlere sahip ahi zümreleri tekkeleri, İbni Batuta’nın verdiği bilgilere göre Anadolu’nun her yanına dağılmış durumdaydılar. Tekkelerinde müzik ve raksa dayalı ayinler yaparlardı. Abdülkâki Gölpinarlı bu konudaki geniş araştırmasında, daha ilk zamanlardan itibaren fütüvvet ehli ile diğer heterodoks, gruplar arasında inanç ve ayin usullerinde alışverişin meydana geldiğini ifade etmektedir. Ahilerin fütüvvet erkânlarından birçok nokta benimsenmiştir. A.Gölpinarlı’ya göre Bektaşilik daha ilk zamanlardan itibaren fütüvvet yoluyla karışmıştır. Ayin-i Cemler’de okunan tercemanlar fütüvvet ehlinin geçmiştir.

Alevilikteki, müşahib ve pir tutmak, halifelik ile mürebbilik de ahilikten alınmadır. Yine Gölpinarlı’ya göre, “Bektaşilerle Aleviler, ahilerle o kadar karışmışlardır ki, inanış ve bilhassa erkân bakımından aralarını ayırd etmek çok güçtür”.²¹

Anadolu’ya göçlerle birlikte - başlangıçta uçlar aracılığıyla gerçekleşen - Anadolu’ya yerleşen Türklerle, Anadolu’nun yerli Hristiyan halkı arasındaki ilişkiler ve karşılıklı etkileşim konusu da oldukça önemlidir. Anadolu’ya gelen Türklerle yerli ahalî arasındaki yakınlaşmanın birçok nedenleri bulunmaktadır. Herşeyden önce yerli halk Bizans idaresine, ağır vergiler, keyfi idare, yoğun iktidar mücadeleleri ve ordunun bozulması gibi nedenlerle yabancılaşmış durumdaydı. İkinci olarak Anadolu Selçuklularından başlamak üzere Türkler, yerli halka dinsel ve kültürel konularda hoşgörü ve davranmışlardır. Üçüncü olarak XI.yüzyıldan başlamak üzere Anadolu’ya gelen ahalinin, İslam anlayışı oldukça yüzeysel ve eski inançlarla bezenmiş bir İslamlık idi ki, bu yerli halkla kaynaşmayı oldukça kolaylaştırmıştır.²² Mesela XIV. yüzyıl Anadolusuna ilişkin gözlemlerini aktaran İbni Batuta oldukça ilginç bilgiler vermektedir. Anadolu’da Ahi tekkelerinin konukseverliğini ve halkın İslam dinine olan bağlılığını öven İbni Batuta, kadınların erkeklerden kaçmadıklarını ve haşhaşın yaygın olarak kullanıldığını da aktarır. Bu yahudi doktora ilişkin anlattıkları da Türklerle, yerli ahalî arasındaki ilişkilerin sıcak olduğunu göstermektedir.²³

Şüphesiz yerli halkın Müslüman olmasında ön planda, heterodoks şeyh ve dervişler vardı. Bu heterodoks Türkmen babaları kurdukları zaviyeler aracılığıyla, esnek İslam anlayışlarını yerli dinsel ve kültürel unsurlarla da besleyerek, Anadolu ve Balkanlardaki yerli halklara sunuyor, onları yeni idareye ve ahalîye ısındırıyorlardı. Örneğin o döneme ilişkin, mitolojik nitelikli de olsa tarihsel açıdan değerli bilgiler içeren Vilayetname’de Hacı Bektaş-ı Veli’nin Hristiyanları Müslümanlaştırmak için gönderdiği Hacım Sultan, Sarı İsmail, Resul Baba gibi dervişlerden söz edilir.²⁴ Yine bu konuda Ö.L.Barkan’ın “Kolonizatör Türk Dervişleri” adlı makalesinde arşiv belgelerine dayanan önemli bilgiler vardır.

Üstelik Anadolu köklü bir kültürel ve dinsel geçmişe de sahipti. Bu köklü kültür, yeni yerleşen Türkler üzerinde doğal olarak etkilerde bulundu. Bu etki, kırsal alanlarda daha farklı olmakla birlikte, şehirlerde daha çok zanaatlar ve ticari gelenekler iz bıraktı. İhtidalar²⁵, evlilikler ve karşılıklı sosyo-ekonomik ilişkilerin bir sonucu olarak gerçekleşen bir etkileşim ortak değerlerin oluşmasıyla sonuçlandı.²⁶ Hilmi Ziya Ülken’in de belirttiği gibi “... Anadolu’ya yerleşen Türkler buraya kendi geleneklerini getirdiler, bunları İslam dini kuralları, medrese ve tekkenin verdiği arap ve fars kültürü unsurları, yerli Anadolu kültür izleriyle birleştirdiler. Bu sentezden Anadolu Türk kültürü doğdu...”²⁷

Demek ki, yerli kültürel ve dinsel unsurlar da bu yeni gelmiş ahalî üzerinde etkili oldu. Bu konuda Franz Babinger şöyle diyor: “... Ancak şu kadarı pek olasılıkla kabul edilebilir ki eskiden beri miras kalmış Hristiyanlık, büsbütün mücadele etmeden ve karşı koymadan terk ve feda edilmemiş, belki İslamlığın yeni yerleştiği yerlerde alttan alta yine

yaşamakta devam etmiş ve din araştırmacılarına bu kadar zorluk ve güçlük çıkarmış olan bu çok garip ve meraklı inançların birbirine katışmasını gerekli kılmıştır.”²⁸

Mesela Müslüman halk tarafından, Hristiyan azizlerini kendi uluslarıyla özdeşleştirilerek Aziz George ve Theodore ile Hızır İlyas, Aziz Nicholas ile Sarı Saltuk, Aziz Haralambos ile Hacı Bektaş-ı Veli özdeş kabul edildi. Bu şekilde hem Hristiyan, hem de Müslümanlarca ziyaret edilen yerler, Hasluc’un deyişiyle “ikili ziyaretgahlar” ortaya çıktı. Her iki halk tarafından da uğurlu sayılan, yağmur yağdırdığına inanılan kutsal taşlar, kutsal ağaçlar ziyaret edilirdi. Yine edebiyat alanında da, hem İslam hemde yerli Anadolu inançlarının etkileriyle kahramanlık hikayeleri ortaya çıkmıştır. Bazı araştırmacılarca sema veya semah ayininin hem Orta Asya, hem de eski Anadolu kökenli olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir.²⁹

Büyük ölçüde heterodoks şeyh ve dervişler, Hristiyanlarca da kutsal bilinen yerlerde tekkeler kurmuşlar ve buralarda Hristiyanlığa ve Hristiyanlık öncesi dönemlerden kalma yerel aziz kültürleriyle karşılaşmışlardır. Bu kültür ve onlara ilişkin hikayeler, evliya menkıbeleri yoluyla İslamlaştırılıyordu. İslamlaştırılarak devam eden bu eski inanç unsurları arasında, ölmeden önce göğe çekilmek, suyu kana çevirmek, halka felaket musallat etmek, bereket getirmek, ölü insan veya hayvanı diriltmek, nefes evladı edinmek, kuru odunu ağaç haline getirmek, yerden veya taştan su fışkırtmak, ırmağı veya denizi yarıp geçmek ve üstünde yürümek gibi unsurlar sayılabilir.³⁰

(Sürecek...)

Kaynaklar

İbrahim Agah Çubukçu, *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe İlaheketleri*, A.Ü.İlahiyat Fak. Yay., Ank, 1986, ss.3-4.

¹ Fuat Köprülü, “Bektasîlîğin Menşeleri II”, Çev. Mehmet Yaman, CEM, Ekim 1995, s.10; W.Barthold, *Mogol İstilasına Kadar Türkistan*, TTK Yay, Ank, 1990, ss.200-217.

² Köprülü’zade Mehmed Fuad: “Anadolu’da İslamiyet...”, *DARÜLFUNUN EDEBİYAT FAKÜLTESİ MECMUASI*, sene:2, sayı:4, 1 Eylül 1338, s.291.

³ Ayrıntılı bilgi için bk. Julius Wellhausen, *İslamiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri*, Çev.F.İsitan, TTK Yay., Ank, 1989, s.89 vd.; R.Strothmann, “Sia” md. I.A., c.XI, ss.502-513; Cl.Huart’in I.A. içinde “Ali” ve “Ali Evladi” maddeleri; s.309-319; Hilmi Ziya Ülken’in, T.H.Balcioglu’nun *Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları*, adlı eserine yazdığı Mukaddeme; A.Ates, “Hüseyn” md., I.A., c. s.639.

⁴ Batınlık, her zahirin bir batini olduğunu ve Kuran ile hadislerin ancak tevil (yorumlama) ile anlaşılabilceğini iddia eden bütün fırkalara XII.yüzyıldan itibaren verilen addır. Karmatilik, Sabilik, İsmaililik, Mübarekîlik, Babekîlik ve Hürremîlik belli başlı batini kollarıdır. Batınlık, Kur’an’ın batini (içsel) yorumuna dayanır. A.Ates, “Batıniye” md., I.A., c.II, s.339.

⁵ Bu konuda bk., Fuad Köprülü, “İslam Sufi Tarikatlerine Türk Mogol Samanlığının Tesiri”, Çev.Y.Altan, A.Ü. İLAHİYAT FAK. DERGİSİ, c.XIII, Ank, 1972, ss.141-152; Osman Turan, “Selçuk Türkiye’si Din Tarihine Dair Bir Kaynak, Fuad Köprülü Armaganı”, İst, 1953, ss.531-564. Bu konuda A.Y.Ocak ve F.Köprülü’nün zikredilen eserlerinde ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

⁶ Örn. bk., Abdülkâki Gölpinarlı, “Mevlevilik” md., I.A., c.VIII, s.168.

⁷ Turan, agm, s.543.

⁸ Uçlar konusunda ayrıntılı bilgi için bk: Mükrimin Halil, agy, s.12; Halil İncalcık, “Türkler (Osmanlılar)” md., I.A., c.XII/II, s.287; Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.I, E Yay., İst. 1982, ss.28-29; Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Çev.F.Arik, İst., 1947, ss.24-25.

⁹ Çeşitli kaynaklarda “gazi”, “alp-eren” gibi adlarla anılan bu dervişler hakkında F.Köprülü su bilgileri veriyor: “...İslamiyet ten evvelki Türk alpları, İslamiyetin cihad ve gaza mefhumları Türkler arasında yerleştikten sonra iptida alp-gazi yani müslüman-türk kahramanı mahiyetini almışlar, tasavvuf cereyanı ve muhtelif

Diyanet İşleri Başkanından "Akıllı'lar ve Akılsız'lar"a yanıt!

Kervan Dergisi Yazışleri Müdürlüğüne;

tasavvuf tarikati halk arasında yerlesince de alp-erenler, yani savasci dervişler sekline girmişlerdir. Bunları bilhassa hristiyan ülkeleri ile bitişik hudud memlekelerinde, yani uclarda görüyoruz." M. Fuad Köprülü, "Alp" md., I.A., c.I, s.382.

Witteck, agy, s.27. İncelik, agm, s.287. Bu konuda bk; Birge, ss. 32-33; Shaw, agy, s.29; Mustafa Akdag, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, c.I, 1243-1453, Tekin Yay, 3.b, Ist, 1979, s.52.

¹¹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Dogusu*, Çev.M.Kiralli, TTK Yay., 5.b, Ank., 1993, s.12 vd.

Witteck, agy, s.48; Köprülü, *Kuruluş*, ss.145-152.

¹² Bu konuda P.Witteck su bilgileri veriyor: "... *Gaziler, yani uç savaşçıları nesillerce baskınlar yaparak, sinir geçerek, fehdedecekleri memlekeleri tanımladılar; fütuhati yapan ve büyük ölçüde fütuhati idare eden ve basaran da bu gazilerdi...*" Wittek, agy, s.43-48; Ayrıca bk. Ömer Lütfi Barkan, "İstila Devirlerinin Kolonizator Türk Dervişleri ve Zaviyeleri" VD., II, ss.279-386.

¹³ Abdülhak Gölpinarlı, "Bektasilik ve Hacı Bektas", md., *AYLIK ANSIKLOPEDI*, c.IV, no:41, İstanbul, Eylül 1947, s. 1194.

¹⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s.167-168-175; Cahen, agy, s.245; Wittek, agy, ss.40-41; Gordlevski, agy, s.319; W.Barthold-F.Köprülü, *İslam Medeniyet Tarihi*, DIB Yay., 5.b, Ank, Tarihsiz, s.67, 213.

¹⁵ Daha gelişmiş muhitlerde ve şehirlerde Vahdet-i Vücut, Sührverdilik, Kübrevilik ve Mevlana'nın senkretist mektebi gibi tasavvuf mekteplerinin düşünceleri yaygındı. Biz konumuzun dışında olduğundan bunlara değinmeyeceğiz. Bu konularda bizim de yararlandığımız Fuad Köprülü, Ahmet Yasar Ocak gibi uzmanların eserlerine başvurulabilir.

¹⁶ Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s.216.

¹⁷ Her ne kadar yanlış bir tezi savunuyorsa da, Tahir Harimi Balcioglu'nun *Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları*, (Ist, 1940) adlı eserinde Anadolu'daki dinsel akımlarla ilgili yeterli bilgi vardır.

¹⁸ Fuat Köprülü, "Bektasiliğin Menseleri II", CEM, Ekim 1995, s.12; Ayrıca bk. Balcioglu agy, s.145.

¹⁹ Bu konuda Ziya Gökalp su tesbitte bulunuyor: "... *Türklerin eski dinlerinde zühdi ibadetleri yoktu, bedii ve ahlaki ayinleri çoktu. Bunun neticesi olarak İslamiyetten sonra da, Türkler en kuvvetli bir imana, en samimi bir diyanete malik oldukları halde, zahtdane ve müteassibâne duygulardan azade kaldılar. Bu hususta Yunus Emre'yi okumak kâfidir...*" Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, 4.b, Ank., 1961, s.27.

²⁰ Bu konuda bk. Fuad Köprülü, "İslam Sufi Tarikatlerine Türk Mogol Samanlığının Tesiri", Çev.Y.Altan, A.Ü.İLAHİYAT FAK. DERGİSİ, c.XIII, Ank, 1972, ss.143-144; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s.27; Ocak; *Babailer*, s.98, Togan, agy, s.271.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Abdülhak Gölpinarlı, "İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teskilatı ve Kaynakları" İ.Ü.İ.F.M., c.XI, ss.57-69; Franz Taeschner, "İslam Ortasında Futuvva (Fütüvvet Teskilatı), İ.Ü.İ.F.M., c.XV, 1953, ss.23-23.

²² Aslında daha savaşların yasadığı sıralarda karşılıklı evlenmeler, esirler ve kaçaklar aracılığıyla bir kültür alışverişi başlamış durumdaydı. Bu konuda bk. Wittek, agy, ss.26-27; Birge, agy, ss.23-24, 31.

²³ *İbni Batuta Seyahatnamesi Seçmeler*, Haz.I. Parmaksizoglu, MEB Yay, Ist., 1939, ss.5,36-37, 83-84.

²⁴ Bu konularda bk; Ahmet Yasar Ocak, "Bazı Menakibnamelere göre XIII-XV. yüzyıllardaki ihtidalar heterodoks seyh ve dervişlerin rolü", *OSMANLI ARASTIRMALARI II*, 1981; Ahmet Yasar Ocak-Süreyya Faruki, "Zaviye" md., I.A., c.XIII., ss.468-476; Gölpinarlı, *Vilayetname*, ss.81-89.

²⁵ İhtida sözcüğü, baska bir dinden çıkıp müslüman olma anlamına gelir.

²⁶ Bu konuda bk. Speros Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh Through the Fifteenth Century*, Berkeley, 1971, s.484, 496.

²⁷ Hilmi Ziya Ülken, "Anadolu Örf ve Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri", A.Ü. İLAHİYAT FAK. DERGİSİ, c.XVII, 1969, s.22.

²⁸ Franz Babinger: "Anadolu'da İslamiyet, İslam Araştırmalarının Yeni Yolları", CEM, Ocak 1996, s.20.

²⁹ Daha fazla bilgi için bk. Vryonis, agy, ss.481-497; Ülken, agm, ss.17-23; F.W.Hasluck, *Christianity and Islam Under The Sultans*, (Ed. by M.M.Hasluck), Oxford, 1929, vol.II, ss.564-596.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Yasar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakibnâmeler*, TTK Yay., 1992, ss.16-17; Aynı yazar, *Bektasi Menakibnamelerinde İslam Öncesi Motifleri*, Enderun Kitabevi, Ist, 1983, ss.195-218.

Derginizin (Kervan-K) Temmuz 1998 tarihli 68'inci sayısının 11. Sayfası 1 ve 3. sütunlarında Prof.Dr.İlhan ARSEL imzası ile yayınlanan "Akıllı'lar ve Akılsız'lar!" başlıklı yazı ile ilgili olarak, Başkanlığımızca aşağıdaki açıklamanın yapılmasına lüzum görülmüştür.

Söz konusu yazıyı 21/04/1998 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan Kutlu Doğum Haftası ile ilgili haberi kaynak göstererek yorumlayan Prof.Dr.Sayın ARSEL "*Örneğin geçenlerde Diyanet İşleri Başkanı, 'Son zamanlarda vahy'in yerine akli koymaya çalışanlar var' diyerek, akılcılığı savunanları 'akılsızlar' tanımına sokuvermiş...*" şeklindeki ifadeleri ile konuşmayı eleştirmektedir.

Kutlu Doğum münasebetiyle yapılan konuşmanın metninin tamamını incelemeyen eleştirilmesi ve yalnız bir cümlesinin, hem de eksik olarak alınıp üzerinde fikir yürütülmesini anlamak mümkün değildir. Gerçek ile eleştirilen konu tamamen ayrı ayrı şeylerdir.

Yazar eleştirisini şu cümleye göre yapmaktadır. "*Son zamanlarda vahyin yerine akli koymaya çalışanlar var...*"

Halbuki eleştiri konusu cümlelerin aslı şöyledir. "*... son zamanlarda vahyin yerine akli ikame etmek isteyenler var. Sık sık konuşmalarında ve bazı köşe yazarlarının yazılarında bunu müşahade ediyoruz. Şu vahiyçi, şu akılcı... Ne zaman kurtulacakmışız; vahyi bir tarafa bırakıp, akla sarılırsak, o zaman mutlu olurmuşuz. Ben, önce bu akli savunan akılsızlara, Cenab-ı Hak'tan akıl niyaz ediyorum.*"

Görüldüğü gibi yazarın ele aldığı cümle ile konuşmada kullanılan cümle arasında büyük farklar vardır. Zira konuşmanın devamında şu ifadeler de yer verilmiştir. "*İslam dini aklın yüce mevkiini ortaya koymuştur. Akli olmayanın dini olmaz. Hatta bir hadiste Peygamberimize birinin... çok ibadet ettiğinden söz ediyorlar. Hz Peygamberimiz "... Kişilerin ibadetten alacağı merteye, akıllarının mertebesine göredir."* buyurur... *Akl teklifin şartıdır. Akli olmayan, imanla ve ibadetle mükellef değildir...*"

Yazarın, eleştiriyi yayınladığı tarihten yaklaşık iki ay önce yayınlanan söz konusu konuşmadan da anlaşıldığı gibi İslam dini, akla karşı değil, aksine akla en çok önem veren bir dindir.

Şüphesiz ki, insana üstünlük ve şeref kazandıran temel özelliklerin başında akıl gelir. Zira akıl, insanı diğer canlılardan ayıran ve onu sorumlu kılan temyiz gücü, düşünme ve anlama melekesidir. Kur'an'ı Kerim'e göre insanı insan yapan, onun her türlü aksiyonlarına anlam kazandıran ve ilahi emirler karşısında insanın yükümlülük ve sorumluluk altına girmesini sağlayan akıldır.

Genelde ve özellikle Kur'an terminolojisinde akıl, "*Bilgi edinmeye yarayan bir güç ve bu güç ile elde edilen bilgi*" şeklinde tarif edilmiştir. Dini

yönden mükellef olmaya esas teşkil eden akıl, onun bilgi edinmeye yarayan güç oluşu yönüdür. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de, "*Ancak bilenlerin akledebileceğini*" (Ankebut,29/43) bildirmiş, bu gücü ve bu bilgiyi iyi kullanmadıkları için inananları "*... sağdırlar, dilsizdirler, kördürler; bu yüzden onlar akledemezler*" (Bakara;2/171) diyerek yermiştir.

Kur'an'ın pek çok ayetinde, akıl sayesinde kazanılan bilginin yine de bu gücün kontrolünde kullanılması gerektiği, bunu yapmayanların sorumlu tutulacağı ifade edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, eşyadaki nizamı anlama gücüne sahip olan akla, aynı zamanda ilahi hakikatleri sezme, anlama ve onların üzerinde düşünüp yorum yapma görev ve yetkisi de verilmiştir. Nitekim "*Allah ayetlerini akledesiniz diye açıklamaktadır*" (Bakara: 2/242) ayetle aklın bu fonksiyonuna işaret edilmiştir.

Diğer taraftan hemen hemen bütün İslam alimleri aklı "*İyiye kötünden ayırt edip iyi olanı yapma ve kötü olandan kaçma gücü*" anlamında kullanmışlar, onu, insanın her türlü dini emir ve yasaklara uymakla mükellef tutmasının temel şartı olarak görmüşler ve akıldan yoksun bulunanlara hiçbir sorumluluğun yüklenemeyeceği görüşünde birleşmişlerdir.

Bundan da anlaşılacağı gibi, Türkçemizde kullanılan "*akılsız-beyinsiz*" ifadeleri, genellikle akıl özelliğinden yoksun olmayı değil, akli gereğince iyi yolda kullanmamayı anlatmak için kullanılır. Vahiy de, insanı yaratan ve ona en yararlı emir ve yasakları bildiren Yüce Allah'ın buyrukları olduğuna göre akıllı insan, bu ilahi buyrukları gözönünde bulundurarak aklını kullanmalıdır. Gerçi, insan, vahye de, Allah'a da inanıp inanmamakta hürdür. Dileyen inanır, dileyen de inanmaz. Ancak inanan insan, aklını Allah'ın da kabul ettiği iyi yönde kullanmalıdır. Zira akıllı insan, hem inanmakla, hem de aklını vahye uygun iyi yönde kullanmakla mükelleftir.

Şu halde vahiy ve akıl kavramları arasında öncelik bakımından bir ikileme gitmek doğru değildir. Yani "*Önce vahiy, sonra akıl*" ya da bunun aksini savunmaya gerek yoktur. Çünkü vahiy, akıllı varlıklar için önemlidir. Akıllı olmayan varlıklar ise, vahiyden sorumlu değildirler.

Konu ile ilgili olarak, kamuoyunda meydana gelebilecek yanlış anlam ve kanaatlerin giderilmesi için bu açıklamamızın derginizin aynı sayfa sütunlarında yayınlanmasını rica eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

(imza)

Mehmet Nuri Yılmaz

Diyanet İşleri Başkanı

müfrezeydi bu, birkaç atlı değildi ki! Hüseyin'in, kendi birliğinin Küfe'ye yaklaşmasını önlemek için, bin kişilik bir askeri müfrezinin genç kumandanı Tamimli Hürr'e (to al-Hurr at-Tamimi, the young commander of a military detachment numbering one thousand, to intercept Husayn's party as it approached Kufa: M.Momen, agy.s.29), elli kişilik silahlı adamıyla saldırması bir kurtuluş mu olacaktı? Tersine kurduğu dostluk ve gösterdiği sevgi, Hürr b. Yezid'in tek başına da olsa, daha sonra Hüseyin'in yanına geçmesini sağlamıştır. Onun uğruna şehit olmuştur.

Hüseyin sonunda Fırat'a uzak olmayan susuz bir alanda, 'kısır, çorak' anlamına gelen Akr köyüne yakın bir yerde konaklamaya zorlandı. Ömer b. Sad, Hazar Denizi kıyılarında ayaklanmış Daylemlileri bastırmak için Küfeliler'den oluşturduğu 4 bin kişilik ordusuyla, aldığı emir üzerine Hüseyin ve adamlarını kuşattı. Görüldüğü gibi Hüseyin'i çağırıp başlarına geçmesini isteyen, biat yemini imzalayan Küfe'nin saygın kişileri, şimdi Ömer b. Sad'ın kumandasında düşman olarak karşısında bulunuyorlardı. Ali ailesini sevdiklerini ve onların Şia'sı olduklarını ileri sürenler, onlar ve inançları uğrunda şavaşa girmemişler. Ama Ömer b. Sad'la Cihad'a, yani fetih savaşlarına katılmaktan çekinmemişlerdi. Çünkü bu savaşların ardında ganimet vardı, mal, para, toprak kazançları vardı. Öyle korkuyla ya da zorlanarak katılmış değillerdi bu orduya.

Ömer b. Sad, Hüseyin'e, buraya niçin geldiğini sordurduğu zaman, o da kendisinin yanında bulunan Küfelilerin davet mektuplarını çıkarıp göstermişti. Şimdi artık burada kalmasına bir gerekçe olmadığını, çekilip gitmesi için izin verilmesini istedi. (1)

Ömer b. Sad bunu Ubeydullah'a bildirmiş. Ondan Hüseyin'in, Yezid'in halifelliğini kabul etmediği, ona biat etmediği takdirde oradan bir yere bırakılmaması ve zor kullanması buyruğunu almıştı. Ayrıca, eğer bunu yapamayacaksa, ordunun kumandasını derhal, buyruğu getiren Kays kabilesinden Şimr b. Zi Cevşen'e devretmesini istiyordu Ubeydullah. Babası Sad b. Vakkas İslam Peygamberinin sahabelerinden ve Ali'nin yakın yandaşlarından olması dolayısıyla Ömer'e fazla güvenmiyordu Ubeydullah. Ömer b. Sad, başındaki ordusuna güvenip Hüseyin'in tarafına geçseydi tarihin seyri değişebilirdi. Hemen Küfe'yi alıp, Hüseyin adına yükselteceği büyük bir Şii isyanıyla iktidara yürüyebilirdi. (Bu denemeyi, 5 yıl sonra yine Muhammed'in sahabesi ve Ali'nin yakın dostlarından Malik Ejder'in oğlu İbrahim el-Ejder, Muhtar'ın Hüseyin el Seyyid eş-Şüheda (Şehitler başı Hüseyin) adına yükselttiği Sabayi-Kaysani başkaldırısına katılarak yapacak ve iki yıldan fazla mücadele verecektir.)

Ömer b. Sad, Rey valiliğinin elinden gideceği telaşı içerisinde aynı günün gecesi boyunca saldırı hazırlıkları yaptı. Fırat tarafından sarılarak, suyun önünü kestiler. Hüseyin Yezid'e biat etmeyeceğini kesin bir dille söylemişti. Daha sonra kampında bulunan yakınlarına, Yezid'in istediğinin kendisi olduğunu, isteyen herkesin gidebileceğini içtenlikle açıklamasına rağmen, kimse onu terketmedi. Tek başına da kalsa, şehit oluncaya kadar savaşacaktı. Düşmanlar çadırlarının önündeydi, karşılıklı konuşmalar yapıyordu. Hüseyin'le birlikte ailesinden 18 ve yandaşlarından 54 kişi olmak üzere, savaşabilecek 72 kişi vardı. Gerisi kadınlar ve çocuklardan oluşuyordu. Kampın suyu ve yiyeceği

tüklenmişti. Ertesi gün, 10 Muharrem Çarşamba günü (10 Ekim 680) şafakla birlikte saldırı başladı. Bu, karşılıklı iki gücün vuruşması değil, bir imha savaşıydı, bir soyun kırımıydı. Bir yanda 5 bine yakın halife Yezid'in ordusu, öbür yanda 72 savaşçı. Tarihin o ana kadar eşi görülmemiş nisbetsizlikte ve kural tanımayan bir çarpışmasıydı. Ortaçağ savaşlarında mertlik ve yiğitlik baş kuraldı.

Kerbela'da tam anlamıyla kahpelik, döneklik, satılmışlık ve acımasızlık yaşanmış. Din, ahlâk ve insanlık kurallarını tamamıyla dışına çıkılmış. Kişisel hırslar, bencillik ve çıkarlar önde tutulmuştur. Hüseyin'in akrabaları ve sadık adamlarının hepsi de yiğitçe dövüşerek düştüler. Bazıları omuzlarına kırbalanı, tulumları takıp Fırat'tan su almak için Ömer b. Sad'ın saflarını yararak, bazıları tek başına 15-20 kişiyle birden çarpışarak şehit oldular. Bu çoğu Küfeli ortodoks Şii askerleri, öylesine mal ganimet ve para hırsıyla donatmışlardı ki, bir an önce bu bir avuç Kerbelâ mazlumunu ezip, Destebe'da Daylemliler üzerine Cihad için yola çıkma acelesi(içi)nde idiler. İslam dini adına kutsal cihadı düşünenler, İslam Peygamberinin torununu katletmenin inanç ve ahlâki sorumluluğunu akıllarından bile geçirmediler. Askerlerden kumandanlara ve valisine kadar hepsinin vicdanları körelmiş. İnsanlıklarını unutmuş, çıkar ve makamlarının tutsağı olmuşlardı. İçlerinde insanlığını anımsayan tek kişi Tamim kabilesinden Hürr b. Yezid oldu. Yezid ordusunun öncü müfrezesi genç kumandanı Hürr, tek başına Hüseyin'in tarafına geçti ve yiğitçe vuruşarak şehit oldu. (2)

Hüseyin'in üvey kardeşlerinden(3) Abbas, su kırbaşı omuzunda, yalın kılıç safları yararak ırmağa ulaşan tek savaşçı olmuştu. Çadırdaki kadın ve çocukların 'su, su!' diye inlemeleri, son kalan savaşçı erkek olarak onu öylesine etkileyip güçlendirmişti ki, yardığı saflardaki yüzlerce kişi engel olamamış suya ulaşmıştı. Kırbayı doldurup attı omuzuna ve yine daldı safların arasına. Vuruşmaktan gücü kesilmek üzereydi. Korkularından yanına yaklaşamayan Yezid askerlerinden birkaçı farkına varıp, arkadan önden saldırarak iki kolunu birden omuzlarından budadılar. Kırbayı dişleriyle tutarak çadıra yetiştirmeye çabalıyordu. Üzerine oklar yağmaya başladı. Kırbayı delip suyu toprağa akıttılar ve Abbas'ın vücudunu delik deşik ettiler.

Buna rağmen sağ kalan tek yetişkin erkek olan Hüseyin, çadırdan inleyen birbuçuk yaşındaki oğlunu alıp kollarıyla havaya kaldırarak, ona olsun acımalarını, bir damla su vermelerini istedi. Bazı kayıtlara göre, Hüseyin'in çocuğunu havaya maldırmasını Sad İbn Vakkas'ın oğlu Ömer gördü. Yanında duran keskin nişancılarından Harmele'ye: "Harmele, Hüseyin'e bir cevap ver!" demesiyle, Hüseyin'in herkesin görmesi için elinde yükselttiği masumun boğazına nişan alıp bir ok gönderdi. Çocuğunu, babasının elinde şehit etti. (M. Tefvik Oytan, *Bektaşiliğin İçyüzü* Cilt 1, İstanbul-1960, s.246) Askerler giderek çemberi daraltmaya ve kadınların ve çocukların bulunduğu çadıra doğru yaklaşmaya başlamışlardı. Hüseyin kılıç ve kalkanını alıp son gücüyle saldırdı. Birçoğunu tepedikten sonra aldığı 33 kılıç yarası ve 34. darbeye onu yere yıktılar. Kimsenin kafasını kesmeğe cesaret edemediğini gören Şimr, hemen kılıcını çekip Hüseyin'in kafasını gövdesinden ayırdı. Askerler gerek Hüseyin'in başsız bedenini ve gerekse çadırdaki karısı, kızı ve yakınlarının karısı ve çocuklarını soyup yağmaladılar, çırılçıplak bıraktılar.

Hüseyin'in kesik başını alan Şimr, hasta olduğundan savaşa katılamayan Hüseyin oğlu Ali (Zeynelabidin) ve kadınlarla çocukları çıplak, develere bindirip, kafile halinde Şam'daki Yezid'e götürdü. Aynı Şimr'in 656'daki Sıffin savaşında Ali'nin şiası (yandaşı) olarak Muaviye'ye karşı çarpıştığı bilinmektedir. (I.Welhausen, agy. s.114, dpnt.40)

(sürecek...)

Dipnotlar

1. Taberi'nin Duhni'den rivayetine göre Hüseyin, Medine'ye geri dönmek ya da sınır boylarında kafilere karşı savaşmak veya Şam'da Yezid'in yanına gönderilmek istiyordu. Yine Taberi'de Abu Mihnef'in, Hüseyin bunlardan hiçbirini istemediği, yerinden ayrılmak niyetinde olmadığı görüşüne de yer verilir. (I.Welhausen, agy. s.107) Bizce Ömer b. Sad ile istişareleri sırasında, gerçekten sınır boylarına gitmek isteği göstermiş olabilir. Hüseyin'in burada, İran'a geçmek ve oralarda güçlenerek ve herşeyi talan edilmiş, toprakları ellerinden alınarak kendi topraklarında köleleştirilmiş Arap olmayan halkların başında büyük bir ihtilalle Emevi İslam imparatorluğunu yıkmak niyeti sezilebilir. O topraklara gitmek için de Ömer b. Sad'ın ordusuna katılarak olmasa bile, koruması altında Irak'tan çıkması gerekiyor. Elbette ki, Ömer için böyle bir durum da, Küfe'lilerin bu kez Hüseyin'e kaptırılacağı korkusu vardır.

2. Alevi Görgü Cemleri sonunda, Hüseyin'i ve Kerbelâ şehitlerini anlatan nefesler (Mersiye) okunup 'onların aşkına' su içilerek Yezid'de lanet (teberra) ve Hüseyin'e rahmet ve sevgi (tevilla) gösterisinde bulunulur. Cem Birleme adı verilen bu törenlerde Kerbelâ olayı anlatılır. Tamimli Hurr b. Yezid, isim benzerliğinden dolayı genellikle Emevi halifesi Yezid'in oğlu olarak bilinir. Babasına karşı çıkmış, onu lanetlemiş ve Hüseyin'e geçmiş bir oğul olarak adı, şehitler arasında saygıyla anılır. Büyük Alevi ozanı ve Kızılbaş-Safevi Devletinin kurucusu Şah İsmail Hatayi de bu yanlış yapmıştır. 46 dörtlük içinde anlatıldığı Kerbelâ olayında 15-16 dörtlükte Hurr'u anlatmaktadır. Olasıdır ki O, bu yanlış kasıtlı yapmıştır. Yezid diye nitelendirilen Sünni Osmanlı'dan, yani bir Kızılbaş düşmanının oğlu da babasına lanet edebilir. Ancak bu bilinci verecek propaganda yapılmalıdır:

Ol Yezid'in bir evladı var idi
Gayetden pehlivan ismi Har idi
Her ma'nada imamları görürdü
Kimseler de irşat etmezdi anı

Babası oğlana gayet kakıdı
Oğlan babasına lanet okudu
Oğlanın ervahı ezelden pak idi
Hidayet eristi buldu imanı

Sığındı Sübhana oğlan bindi ata
Çok ok uçurdular ermedi hata
Kerbela çölünde eristi zata
Öptü secd'eyledi tuttu damanı

Eğildi destini bir bus eyledi
Atasının ettiğini söyledi
İsmi Har idi değişti Hurr oldu
Gayetten sevdiler ol pehlivani

3. Üvey kardeşlerden, Muhammed İbn-ül' Hanefiye'nin de Kerbelâ'da bulunmadığı anlaşıyor. Annesinin mensubu olduğu Hanefi kabilesi arasında yaşıyordu.

Anadolu Aleviliği'nin oluşumuna bakış -IV

Ali Yaman (M.A.)

İSLAMA GİRİŞ VE HETERODOKSİ

Daha önce Tarihçi Z.V.Togan'a dayanarak, Türkler arasına İslam dini'nin, Maniheizm, Budizm ve Şamanizm gibi dinlere az çok uyabilen "iilik ve tasavvuf kanallarından girdiği belirtilmişti. Yine bu konuda İlahiyatçı İ.A.Çubukçu şu önemli bilgileri veriyor: "... İslâm mezheplerinden özellikle Şiilik, Türkler üzerinde daha kolay etki yapmıştır... Daha sonra Aleviliğin de doğmasına neden olan bu akım, Şamanlık, Budha ve Mani dinlerinin kalıntılarını töre halinde yaşatan Türkler'in psikolojisine uygun geliyordu. Böylece Türkler, Sünnet Ehli'nin sıkı kuralları yerine raksa, musikiye, şiire ve kadın özgürlüğüne olanak veren tasavvufa ve özellikle Şii düşüncelere daha çok yaklaşıyorlardı..."¹

İslamlaşma ile birlikte Şii düşüncelerin de Türklerle ulaştığı muhakkaktır. Örneğin daha hicri IV.yüzyılda Maverâünnehir'in oldukça uzağında yaşayan Buğraç Türkleri aşırı Şii inançlara sahiptiler ve eski inançlarındaki Gök Tanrı'nın yerine Hz.Ali'yi geçirmişlerdi. Ayrıca Arap hakimiyeti altında Türklerin yaşadığı bölgelerde birçok "ii harekete rastlanmaktaydı.² Zaten Emevi döneminden (661-750) bu yana Hz.Ali ve soyunun başlarına gelenler ve özellikle de Kerbela olayı Şiilerce her tarafa yayılmaktaydı. Zaten sosyal ve siyasal ortam da elverişliydi. Bu konuda F.Köprülü şu bilgileri sunuyor: "... daha Selçukilerin zuhurundan evvel başlayarak İslam aleminde şiddetle hükümlen olan sufiyane cereyanlar, hatta sünnilik ünvanı altında bile, şii ruhunu halk ve yetişkinler arasında o kadar kuvvetle yaymış ki, aynı hali Anadolu'nun dini tarihinde de sarahaten görmekteyiz. Sünnilik müfrit surette iltizam eden bir takım tarikatlarda bile şii tesirati pek barizdir. Fakat buna bakarak onları şii dairesine idhal etmek şüphesiz ki yanlıştır. Hz.Ali'ye ve ehl-i beyte muhabbet, Türkler arasında münteşir tarikatlerde değişmez bir esastır. Hazret-i Ali'nin kahramanlıkları Anadolu Türklerinin edebiyatında en eski zamanlardan itibaren, pek makbul ve "yaygın" bir mevzudur ki, kıymetini son zamanlara kadar kaybetmemiştir..."³

Böylece İslam dünyasındaki siyasal ve dinsel bölünmelere kaynaklık eden bu olaylardan Araplar'ın yanı sıra, Türkler ve İranlılar da doğal olarak etkileniyorlardı. Yeni müslüman olan uluslar arasında Hz.Ali bir sembol halini alıyor ve onun savaşçılık, yiğitlik ve velilik yönleriyle bezenmiş menkıbeleri her yere yayılıyordu. Hz.Ali'nin sembolleşmesinin yanı sıra, bütün muhalif hareketlerin kalkış noktası olan Kerbela Olayı da aynı şekilde derin izler bırakıyordu.⁴ Ehli Beyt ve Hz.Ali sevgisinin bu izlerini bütün tasavvuf ve tarikat yapılarında gözlemlemek bugün bile olanaklıdır. İşte bu etkilerin bir sonucu olarak şiilik ve batnilik,⁵ İslam dünyasının her yanına yayılan tasavvuf akımına nüfuz etmiş ve şii-batını eğilimli birçok tarikat ortaya çıkmıştır. Türk ve İran bölgelerinde de ortaya çıkan bu tarikatlerden konumuz bakımından en önemlileri Yesevilik, Kalenderilik, Vefailik, Hurufilik, Hayderilik adlı tarikatlerdir. Daha çok göçebe ve köylü topluluklar arasında etkili olan bu heterodoks tarikatler, doğaldır ki, yaygın oldukları çevrelerdeki koşullara uygun olarak şekillenmiş bir İslam anlayışını yaymaktaydılar. Sünni çevrelerde yoğun tepkiler

gösterilen ve eski kaynaklarda da yer alan, bu tarikatlere mensup şeyh ve babalara yönelik suçlamaların en bilinenleri şu şekildedir: "Bu dervişlerin, dinsel yükümlülüklerine ve yasaklara uymamaları, kadınların da dinsel törenlere katılmaları ve garip şekillerde halk arasında dolaşmaları."⁶ Basit halk kitleleri, işte bu adetleri nedeniyle yoğun tepkiler alan ve hiç şüphesiz telkinleri kendilerine daha uygun gelen bu tür babaların ve şeyhlerin etkileri altındaydılar.

Türklerin İslam dinini benimsemeleri sonrasında Türk ve İslam bölgelerinde oluşan heterodoks nitelikli tarikatların genel özelliklerini ve halk üzerindeki nüfuzlarını bu şekilde özetleyebiliriz. Daha sonra göreceğimiz üzere bu tarikatlar, Anadolu'da başka dinsel oluşumlara yol açmak gibi çok önemli bir işleve sahip oldular. Anadolu'daki gayrisünni tarikatların kökenini burada aramak gerektiği gibi, bu tarikatlerin Mevlevilik gibi sünni tarikatleri etkilediği de muhakkaktır.⁷ Bu konuda Prof. Turan şu bilgileri veriyor: "Yunus Emre, Taptuk Emre, Hacı Bektaş, Sarı Saltuk, Barak Baba ve nihayet Baba İshak gibi büyük Türkmen şeyh(baba)larının anladığı ve telkin ettiği İslamiyet Türk şamanizmi veya sair menşelerden gelen inanışların, halka kadar inmiş, geniş tasavvufi fikirlerle imtizacından mürekkep olup medrese mensuplarının dar şariat kaidelerine karşı lakayd bir mahiyette idi. Bu sebeple kendilerine mensup olan cemaatlerin, inanış ve yaşayışları İslamiyete aykırı olsa dahi buna pek ehemmiyet vermiyorlardı. Anadolu gibi birçok âkîdelerin kaynaştığı bir içtimâi mülhite yaşayan bu Türkmen şeyhlerinin bir kısmı, yalnız doğrudan doğruya kendilerine mensup şii-şamanî hayat ve âkîdelerine bağlı Türkmenlerin değil sünni Türklerin ve hatta hristiyanların bile, bilhassa ölümlerinden sonra velileri haline gelmişlerdi..."⁸

ANADOLU'DA DİNSEL ORTAM

Bitmek tükenmek bilmeyen göçebe Türkmen akını Selçuklu Devletince Anadolu'ya yani Bizans sınırına yönlendiriliyordu. Bu sınır bölgeleri, başka bir deyişle "Uçlar", iç bölgelerden farklı sosyal özelliklere sahip bulunmaktaydı. Uçların bu farklı toplumsal yapısı, onun özel durumundan kaynaklanmaktaydı. Uç halkı, iç bölgelerde daha barışçı bir ortamda yaşayan ve istikrarlı bir düzene sahip halkın aksine, sürekli savaş hayatı yaşıyordu. Özellikle Horasan ve Türkistan'dan uç bölgelerine birçok savaşçı gelirdi.⁹ Uçlardaki bu savaşçı dervişler (ya da alperenler, gaziler) daha Malazgirt Savaşı'ndan (1071) çok önce Anadolu'nun Sivas, Kayseri ve Konya gibi büyük şehirlerine saldırılar düzenlemekteydiler. Uç bölgeleri karşı taraftan gelecek olası akınlara yönelik de hazırlıklı olmak zorundaydılar. Uçlarda nüfusun çoğunluğunu göçebe Türkmenler oluşturmaktaydı. Bu göçebe Türkmenler daha önce de belirttiğimiz gibi, şii-batını eğilimli heterodoks Türkmen babalarının nüfuzu altındaydılar.¹⁰ O dönemde Bizans İmparatorluğu'nun içerisinde bulunduğu zayıf durum nedeniyle bu uçlar sürekli batıya, Anadolu'nun iç kısımlarına doğru kaydı. XI.yüzyıl sonrası gelişmelerine bakarak, bu uç savaşçıları ve birlikte ilerleyen göçebe Türkmen aşiretlerini,

Anadolu Selçuklu Devleti'nin, daha sonra beyliklerin ve bu beyliklerden Osmanlı İmparatorluğu'nun doğuşunda birinci derecede rol sahibi olarak görmek doğru olacaktır.¹¹

XI.yy.la birlikte başlayan Anadolu'ya göçlerin hangi nedenlerle ve nasıl gerçekleştiğine daha önce değinmiştik. Anadolu'ya ilk büyük göç dalgası Malazgirt Savaşı sonrası, ikinci ve daha büyük bir göç dalgası ise Moğol istilası sonrasında gerçekleşmişti. Bu göç hareketinin önünde ise savaşçı dervişler bulunmaktaydı. Uçlar konusunda daha önce değindiğimiz bu savaşçı dervişler P.Wittekin "Gazi hareketi" olarak nitelendirdiği bir hareketin mensupları olarak, Anadolu Selçuklu Devleti, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Devleti'nin de kuru-luşunda çok önemli işlevler gördüler. Anadolu'nun fethi bu dervişlerin öncülüğünde gerçekleştirildiği gibi, bu yeni vatanın iskân ve kolonizasyonu da onların önderliğinde gerçekleştirildi.¹²

Bu konuda A. Gölpınarlı şu bilgileri veriyor: "...Onüçüncü Yüzyılda Anadolu, Moğol istilasıyla perişan bir hale düşmüş halk iktisat bakımından zaruret içinde kalmış, siyasi düzen bozulmuş, Selçuk İmparatorluğu merkezîyetini kaybetmiş, Moğol beyleri ve yerli derebeyler, halktan usullü, usulsüz herşeyini almışa başlamışlardı. Böyle bir devirde insana hiç olmazsa manevi bir huzur veren tasavvufun yayılmasından daha tabii bir şey olamazdı. Zaten Selçuklular, mezhep ve din hususunda tolerans sahibiydiler. Bu yüzden Anadolu'da çeşitli inanışlar besleyen alimler ve tasavvuf erleri yetişmiş, merkezlerde büyük tekkeler kurulmuştu. Moğol istilası, Şarktan Garba bir muhacir akını meydana getirmiş, bu suretle de Anadolu'ya birçok sofiler gelmeye başlamıştı..."¹³

Türkistan, Harzem, Horasan, Azerbaycan, Suriye ve Irak'tan gerek fetihlerle birlikte gerekse fetihlerden sonraki göçlerle Anadolu'ya gelen dervişler değişik dinsel akımlara mensuplardı. Şüphesiz XI.yüzyıldan itibaren Anadolu'da meydana gelen gelişmelerin - sosyo-kültürel ve dinsel çeşitlilik, sosyo-ekonomik ve siyasal istikrarsızlık gibi - bu dervişlerin etkinliklerini kolaylaştırdığı gibi, halkın da onlara bağlanmalarına yol açtığı söylenebilir. Özellikle köylerde yaşayanlar ve göçebe kitleler heterodoks tasavvuf akımlarına mensup şeyh ve dervişlere ve onların tekke/zaviyelerine büyük ilgi gösteriyorlardı.¹⁴

Daha önce gördüğümüz üzere, göçebe/yarı göçebe Türkler'e uygun gelmeyen ehli sünnet âkîdelerinin ön planda olduğu görüşler yayan şeyhler ve mutasavvıflar daha çok şehirlerde faaliyet gösteriyorlar, göçebe/yarı göçebe kitleler arasında pek rağbet görmüyorlardı. Aynı durum göçler sonrası Anadolu'da yineleni ve sünni şeyhler göçebe/yarı göçebe kitleler üzerinde etkili olmadılar. Bu kitleler arasında daha çok heterodoks tasavvuf akımlarına mensup dervişler etkiliydiler. Çünkü onlar, bu kitlelere çok daha uygun gelen senkretist fikirleri yayıyorlardı.¹⁵ Köprülü'nün de belirttiği üzere: "Tahta kılıçlarla kâfirlere karşı harbeden, maiyyetindeki bir avuç mürid ile yüzbinlerce kişilik düşman ordularını ezen, kal'aları alan, küfr diyarına kılıç kuvvetiyle İslamiyeti yayan bu mücahid Türk mutasavvıfları ile, tekkelerde sakin ve donmuş bir hayat geçiren Arap ve Acem

Diyanet İşleri Başkanı'nın "Yanıtı"na YANIT!

Prof. Dr. İlhan Arsel

Derginizde (Kervan-K) yayınlanan "Akıllı'lar ve Akılsız'lar" başlıklı yazıma Diyanet Başkanı tarafından verilen yanıtı okudum. "Kutlu Doğum" münasebetiyle yapmış olduğu konuşmasını, sanki eksik ve yanlış yansıtmışım da tekzip gerektirmiş kanısını yarattığı bu yanıt'ında, tekzip değil fakat beni te'yid ettiğini bilmiyor olmalı ki, kendi kendisiyle çelişmeye düşmüş. "İslam dini, akla karşı değil, aksine en çok önem veren dindir" derken, Diyanet yayınlarında yer alan "akla ters" nice sayısız şeriat hükümlerini göz ardı etmiş. Oysa hurafe niteliğinde olan, insan hak ve özgürlükleriyle bağdaşmayan, insanın insana sevgisini kökten yok kulan hükümlerle dolu Diyanet yayınlarını, cilt, sayfa belirtmek suretiyle çoğu kitaplarımda sergilemişimdir.

"Akıllı'lar ve Akılsız'lar" başlıklı yazımda da bu hükümlerin bir kısmına değinmiştim. Örneğin "müşrikleri öldürün", ya da "Kadınlar aklen ve dinen dün yaratıklardır", ya da "ölü ile cinsi münasebette bulunan oruçlu kişinin kaza orucu tutması gerekir", ya da "oruçlu olduğu halde uyuyan bir hanıma, eşinin, uyandırmadan cinsi münasebette bulunması kazayı gerektirir" vs. şeklindeki şeriat verilerini sıralamıştım. Ne ilginçtir ki Diyanet Başkanı: "Hayır İslam'da böyle şeyler yoktur ve olamaz, çünkü bunlar akla karşı şeylerdir" diyemiyor; sadece "İslam akla önem veren, aklın yüce mevkîini ortaya koyan bir din'dir..." şeklindeki temayı tekrarlıyor; tekrarlarlarken de aklın vahiy'lere uyması gerektiğine dair ayet'leri hatırlatıyor. Bunu yaparken vahy'e uyan aklın, özgür olmaktan uzak ve dolayısıyla akli dışlayan herşeyi kabul zorunda kalacağını hesap etmiyor.

Diyanet Başkanı'na (ve onun gibi düşünen tüm şeriatçılara) şunu bilmem kaçınıcı kez tekrar etmek isterim ki, aklın "var" olduğunu, "önemli" olduğunu, "yüce" olduğunu söylemekle iş bitmez. Nasıl ki bir insan'a: "Sen önemlisin, sen yücesin, ama sen bir kul'sun, ya da köle'sin" demekle o insan "önemli" ve "yüce" olamaz ise, akıl için de durum budur; "İslam dini akla önem verir; akli yüce bilir" demekle akıl, ne "önemli" ve ne de "yüce olmuş" olur. Elbetteki bir akıl var; ancak akıl denen şey "bağımsız" ve "özgür" ise değer taşır, değil ise "var" olması ile "yok" olması arasında fark kalmaz. Daha başka bir deyimle, belli verileri ve nesneleri bellek, ezberlemek ve izlemek bakımından değil, fakat asıl, bunları "tez", "antitez" şeklinde ele alarak gerçekleri "sentez" yolu ile yeniden keşfetmek açısından değer ifade eder. Aksi takdirde papağanın yaptığından başka birşey yapmış olmaz. Batı dünyasını karanlık çağdan, sınırsız gelişmelerle dolu uygarlığa çıkaran şey, insan aklının vahy'lerin köleliğinden kurtarılıp özgürlüğe kavuşturulması ve düşünme özgürlüğü sayesinde yaratıcı nitelikte iş görebilir duruma sokulmasıdır. Yani "Gerçeklere din kitap'larıyla değil, fakat akıl rehberliğiyle gidilir" zihniyetine erişilmiş bulunmasıdır.

Batı dünyasını uygarlık aşamasında üstün yapan şey, "düşünme" olasılığını var kılan bu akılcı davranıştır. Bu tür akılcılık, başlı başına bir aşama ve mutluluktur ki, henüz bizlere nasip olmamıştır. Şeriatçılarımız ve çoğu aydınlarımız, aklın vahye

tabi olmasının, yada "dogmacılığın" nasıl bir felaket olduğunu bir türlü anlayamamışlardır. Muhtemelen şöyle demektirler: "Akıl kanunlara, tüzüklere vs. göre iş görmüyor mu? O halde aklın insan yapısı kanunlara göre değil, fakat vahy'lere göre iş görmesi daha uygun olmaz mı?" Hayır olmaz, çünkü gökten indiği söylenen ve ebediyet boyunca asla değiştirilmeyecek buyruklara tabi kılındığı an akıl, önemini ve yüceliğini yitirir, ilim yapamaz hale gelir. Zira ilim denen şey, aklın bağımsız faaliyetleriyle, deney ve düşünce yolu ile elde edilebilen bir şeydir. Bu vesileyle buraya bir başka yazımdan alınma şu satırları eklemem yerinde olacaktır. "Yaratıcılık" denen şey, bağımsız aklın ve özgür düşüncenin ürünüdür ki, beşer ve doğa olaylarındaki "sebeb" ve "illet" ilişkilerinin akılcı bir eyleme varabilmesiyle ve "olay" ile "sonuç" arasındaki ilişkilerin "nedensel" açıdan değerlendirilmesiyle mümkündür. Eğer bu ilişkiler, gökten indiği söylenen buyruklara dayalı "yaptırımlar" şeklinde kabul edilecek olursa, insan akli için yaratıcılık değil gelişmezlik, miskinlik, gerilik ve ilkelik söz konusu olur. Bundan dolayıdır ki akılcılığın yerleşmediği ve düşüncenin özgürlüğe erişemediği ülkeler bugün yer yüzünün en geri ülkeleri olarak kalmışlardır. Buna karşılık bağımsız aklın rehberliğine yönelik aşamada bulunan ve daha açıkçası akli vahy'in önüne geçirebilen ülkeler yaratıcılık ve uygarlık örneği olarak karşımızdadır.

Ne yazık ki İslam dünyası vahyi aklın önüne geçirmek ve dolayısıyla dogmatik eğitimi benimsemek nedeniyle her alanda geri kalmışlardır. Şeriat ülkelerinde akıl, "olay" ile "sonuç" arasındaki ilişkiyi "nedensellik" açısından ele almak için değil, fakat bu buyrukları, hiç bir zahmete katlanmadan bellek için var sayılır. Akıl için bu buyrukları değiştirmek, ya da yok etmek söz konusu değildir. Bu buyruklar ona "müşrikleri öldür" (K.Tevbe:5) ya da "İslam'dan başka dinlere rağbet edenler tam bir sapkınlık içerisinde" (Diyanet yayınları: Hutheler 1973 sf.217) yada "Akraba bile olsalar müşrikler için mağfiret... dilemek mü'minlere yakışmaz" (K.Tevbe 113) dediği için müşrikleri öldürür ya da farklı dinsel inançta olanları düşman ve cehennemlik bilir; kendi aklını kullanıp: "Bir insan velev ki puta tapsın, ne diye öldürülsün? Neden farklı inançtandır diye cehennemlik olsun? Önemli olan şey iyi bir insan olmak değil midir? Nitekim Muhammed döneminin müşrikleri arasından Ebû Talib gibi nice iyilik sever ve ahlak sahibi insanlar çıkmamış mıdır? Muhammed'e babalık eden Ebû Talib onun inançlarını paylaşmadığı halde onu müşriklerle karşı korumamış mıdır? Ölümünden kurtarmamış mıdır? Müslümanlara karşı en büyük hoşgörü ile davranmamış mıdır? Tanrı indinde önemli olmak gereken şey bir insanın bir insanın şu yada bu inanca bağlı olması değil fakat iyi, faziletli, insanlığa yararlı bir kişi olması değil midir? Hiç yüce olduğu söylenen bir Tanrı, müşrikleri öldürün şeklinde, akla ve vicdana ters düşen emirler vermiş olabilir mi?" diye sormaz. Çünkü sorduğu an Tanrı'ya karşı gelmiş, dolayısıyla dinden çıkmış sayılarak kendisi de o dinin insanları tarafından öldürülecektir.

Yine bunun gibi, gökten indiği söylenen

buyruklar ona: "Serkeşliğinden (itaatsizliğinden) şüphe ettiğin zaman karına dayak at" der; dediği için, o da karısına dayak atar. Akılcı yoldan iş göremediği için "illet" ve "sebeb" ve "olay" ile "sonuç" arasındaki ilişkilerden habersizdir. Bu nedenle kendi aklını kullanıp: "Dayak haysiyet kırıcı bir şeydir, hem de şüphe üzerine ceza vermek adalete sığmaz" şeklinde bir şey diyemez. Dediği an yine Tanrı ile karşı karşıya gelmiş sayılacaktır. Daha başka bir deyimle akılcı yoldan değil şer'i yoldan iş görme zorunluluğundandır. Kuşkusuz ki böyle yaptığı için onu akılsız saymak doğru olmaz, elbetteki akli vardır. Ancak aklını özgür ve bağımsız bir şekilde değil, fakat vahye göre kullanma usulünü seçmiştir.

Nice sayısız örneklerden bir diğeri şu: İnsanlarımıza belletilen din verilerine göre yeryüzündeki sıcaklık ve soğukluk'lar cehennem sıcaklığının artışına yada azalmasına göre ayarlanmıştır. Diyanet'in yayınlarında Muhammed'in şöyle dediği yazılı: "Sıcaklığın şiddeti Cehennem'in kaynamasındandır. Nar (-ı Cehennem) Rabbine arz-ı şekvâ etti. -Yâ Rab, beni beniyorum. (izin ver)- dedi. Allahu Teâla da iki defa nefes almasına izin verdi. Nefesin biri kışın, diğeri yazın. En çok maruz olduğunuz sıcak ile sizi en ziyâde üşüten zemherir (işte budur)" (Bkz. Diyanet'in yayınladığı "Sahih-I Buhari Muhtasarı...", Cilt II, sf. 476-7, Hadis no. 321)

Diyanetin bildirmesine göre, yeryüzündeki hararetin Cehennem'in kaynamasından olması "kinâye ve mecaz kabilinden" şeylerdir ama "...bunların hakikat olmasına da hiçbir mani yoktur" (Bkz.aynı yayın, Cilt II, sf. 477-478) Söylemeye gerek yoktur ki buna inanmış bir "akıl" kendi kendisine "mevsimler neden ve nasıl oluşuyor?" diye soru sorma ihtiyacını duymaz; duymadığı için bu oluşumun cehennemin kaynamasının azalıp çoğalmasından değil, fakat dünyanın güneş etrafındaki dönüşünden doğduğunu keşfedemez; çünkü Tanrı'dan gelmiştir kanısına saptanarak, vahiy'den gayri herhangi bir gerçek olabileceğini düşünemez, düşünmek de istemez.

Yine Diyanet'in "vahiy"dir diye insanlarımızı bellettiği verilere göre "çorba içerken, ya da yemek yerken çanağın ortasından değil kenarından başlanması" emredilmiş ve çünkü "Tanrı'nın inayeti'nin çanağın kenarında toplandığı, ortasına doğru azaldığı" bildirilmiştir. Yemek yerken örtüye dökülen kırıntıların mutlaka yenmesi, aksi takdirde şeytanların gelip bunları yiyecekleri, ya da yemeğe tuz ile başlamak ve tuz ile sona erdirmek gerektiği çünkü Tanrı inayeti'nin buna göre ayarlandığı ya da sol el ile yemek yemenin, su içmenin caiz olmadığı çünkü Şeytan'ın hep sol elini kullanır olduğu belirtilmiştir. (Diyanet yayınlarında yer alan bu tür şeriat verileri için benim "Toplumsal geriliklerimizin sorumluları: Din Adamları" adlı kitabıma bakınız.

Yine söylemeye gerek yoktur ki, yukarıdaki ve benzeri daha nice hükümlerin akılcılığa dayalı hiç bir yönü yoktur. Her şey "İlahi mükâfat" ya da "mücâzat" usüllerine, şeytanların, meleklerin, cin'lerin keyfine terkedilmiş gibidir. Çorbayı çanağın ortasından başlayarak içen ya da yemek yerken sol elini kullanan kişi "Allah katında sevimsizdir", bu nedenle "melekût" âlemine

DİLSİZ ŞEYTANLARA

Av. Hayri Balta

erişemez; bu gibi kimselerin kanına şeytan hülul eder. Oysa kişi, yaşam kurallarının mantıksal anlamını ve amacını akılcı usullerle öğrenmiş olsa, örneğin çorbayı içerken çanağın ortasından değil kenarından başlamakla dilinin yanmayacağını ve çünkü çanağın kenarlarının orta kısma nazaran daha ılık olduğunu deneysel ve bilimsel mantık yolu ile bellemiş olsa, düşünme gücüne ve dolayısıyla yaratıcı zekaya yönelmekte güçlük çekmez. Böylece yaşamını ve davranışlarını her alanda akıl ve mantık rehberliğiyle ayarlamak ve dolayısıyla uygarlaşmak olasılığını bulur. Daha başka bir deyimle, vahy'i ön planda tutarak akılı dışlayan şeriat sisteminde kişinin düşünce tarzını şekillendiren veriler, zihinsel, bilimsel, nesnel ve deneysel bir düşünce mantığına dayalı değildir. Bu yüzden kişi, akılcı ve yaratıcı zekaya sahip olmak şöyle dursun, fakat aklen ve fikren olumsuz hatta kendi çıkarlarına ve insanlık haysiyetine aykırı olan şeyleri dahi, akıl ve mantık ölçğine vurmadan, kör bir şekilde iman yolu ile benimser. Bunun sonucu olarak kendisini "kul" olarak görmenin mutluluğu içinde bulur. Bulunca da, gökten inme buyrukları "kul"a yaraşır şekilde, yani özgür düşünceye yönelmeden, harfiyen uygulamakta sakınca duymaz.

Yukarıdaki örnekleri çoğaltmaya gerek yok: sadece şunu eklemekle yetineyim ki, akla özgürlük tanımayan, düşünme gücünü ve yaratıcı zekayı kökünden kurutan şeriat sistemi yüzündendir ki, İslam ülkeleri, her bakımdan yeryüzünün en geri ülkelerinin başını çekmektedirler. Akılcı düşünce geleneğinden yoksul bulundukları içindir ki, kendilerini bu gerilikte bırakan nedenleri keşfedemeyip şeriat'ın özü'nün iyi ve her türlü ilmin kaynağının Kur'an olduğunu, vaktiyle var olan İslam uygarlığının bu özden doğduğunu, öz'den ayrıldığı için geri kaldığını ve eğer bu öze geri dönülürse tekrar gelişme yoluna girilmiş olacağını sanırlar.

Eleştirel akıl geleneğinden yoksun bulundukları içindir ki, geçmişteki İslam uygarlığının Kur'an'dan değil, fakat sadece akılcı kaynaklardan (özellikle eski Yunan'dan) yararlanılmak suretiyle ortaya çıkmış olduğunu ve nitekim al-Cahiz gibi ünlülerin "Eğer ehdi hikmetlerle dolu eski Yunan kaynaklarına sahip olmasaydık, ve eğer bu yapıtlarla korunan ve bize aktarılan... ve başka hiçbir şekilde bilmemize imkân olmayan bilim dünyasından habersiz kalsaydık, şimdi erişmiş bulduğumuz her bilgiden yoksun olurduk..." (Al-Cahiz, *Kitap Al-Hayavan*) şeklinde konuştuklarını, ya da İbn-i Sina gibi üstad'ların Kur'an'a göre değil, fakat "Aristo"ların, "Galen"lerin, "Hipokrat"ların dediklerine göre "Al-şifa" cinsi yapıtlar verebildiklerini ve onun gibi daha saymakla bitmez nice bilim adamı ve düşünürler (örneğin Al-Razi'lar, Farabi'ler, İbn Rüşd'ler, İbn Haldun, Al-Biruni'ler, İbn Akil'ler vs...) sayesinde iki yüz yıllık bir parlama dönemi yaşandığını ve Kur'an dışı kaynakları kendilerine rehber edinen kişilerin "dinsiz", "zındık" ilan edilmeleri sonucu İslam uygarlığının, bir daha hiç doğmamacasına, söndüğünü bir türlü keşfedemezler. Akılcılığa yönelmedikçe hiç bir zaman keşfedemeyeceklerdir.

Şu günlerde Gaziantep, Adıyaman ve Bursa İnegöl'de SANKO, ASKO ve İSKO'da çalışan işçiler TİS (Toplu İş Sözleşmesi) aşamasında olup anlaşmazlık nedeniyle grev hazırlığı içindedirler.

Bütün işyerlerinde işveren işçilere ayda 30 milyon ücret veriyormuş.

6 Temmuz 1998 tarihli bir gazetede bir işçi şöyle diyor: "Şeflere 200-300 milyon veriyorlar. Araba veriyorlar. Kooperatisten ev veriyorlar. Ben kirada.. 15 milyonluk bir evde oturuyorum, 30 milyon lira alıyorum. Buna göre ellerini vicdanlarına koysunlar. Ona göre düşünsünler, versinler. Bizler fazla birşey istemiyoruz. İnsanca yaşayabilecek bir ücret istiyoruz."

Teksif Gaziantep Şb. Başkanı, aynı tarihli gazetede şöyle diyor:

"Gaziantep'te yerel basının greve hiç ilgisi yok. Bizim şu anda abone olduğumuz Metropol ve Olay gazetesi var. İşçilerin sorununa hiç değinmediler. Bunların aboneliklerini iptal edeceğiz. 1995'te bizim üyelerimiz arasında bir kavga çıkmıştı. Bu kavga, hepsinin ilk haberi idi..."

Önce Gaziantep basınının işçilerin sorunları karşısındaki suskunluklarına değinelim. Gaziantep gazete sahiplerinin hepsi işçi kökenli. İşçi iken işveren durumuna geçmişler. Kendiliğinden işçi sınıfından oldukları için, kendileri için işçi olamamışlar. Sınıf atlamanın mutluluğu içindeler. İçinden çıktıkları sınıfın sorunlarına kayıtsız kalmışlar. Asıllarını inkâr eden haramzade olmuşlar... Çalıştırdıkları işçilerin pek çoğu sigortasız, sendikasıız olup Sanko'nun işçilerine verdiği ücret kadar olsun ücret ödememektedir...

Şimdi gelelim asıl konuya. Gazeteden öğrendiğimize göre, işveren: "30 milyon yerine 60 milyon vermeye razı oluyormuş, ama işçiler: Hayır olmaz, 90 milyondan aşağı çalışmayız!" diyorlarmış. Grev hazırlığı da bu nedenle yapılmıyormuş...

Bu gösteriyor ki, işverenin her işçiden her ay kazandığı en az 30 milyon... Bu durum ise işçilerinin işgününün yarısında kendileri için; diğer yarısında ise işveren için çalıştıklarını gösterir. Bu gerçek Marks'ın *artı değer* kuramını doğruluyor. Marks bu konuya asırlarca önce değinmişti. Halkını seven aydınlarımız da bu gerçekleri dile getirmişlerdi. Ne vakti bu gerçekleri dile getirdikleri için adları komüniste çıkmış ve ölümlerden ölüm beğenmişlerdi.

Bu artı değer işverencilere kalmasında sendikacıların da önemli rolleri vardır. İşçinin aldığı aylık ücret 30 milyon iken sendikacıların aldıkları aylık maaş, işçilerin aldığından en az 15-20 katıdır. Altlarına çektikleri arabalar son model... Oturdıkları evler Ankara'nın ve İstanbul'un en lüks apartmanları... Bütün bunların nedeni: İşçileri n başını 30 milyona bağlamak.

Yine fabrikalarda işçilerle aynı koşullarda çalışan şefler, ustabaşılar da yukarıdaki işçinin belirttiği gibi, işçilerden en az 10 kat fazla ücret alırlar. Bu ustabaşılardan ve şeflerin görevi de işçilerin başını 30 milyona bağlamaktır... Bilenler bunun böyle olduğunu bilirler. Bütün faili meçhul (erbabı biliyor) cinayetler, yargısız infazlar, gözaltında kayıplar, işkence tezgahından geçirilmeler, karakolda dayak yemeler... hep işçinin

başını 30 milyona bağlamak amacına yöneliktir...

Yine miting alanlarında işçilere, memurlara, öğrencilere atılan bütün copların amacı da işçilerin ve diğer çalışanların hak istemek için sokağa dökülmesini önlemek içindir. Dolayısıyla işçileirmemurların başını 30 milyona bağlamak içindir.

1960'tan bu yana kurulan Komünizmle Mücadele dernekleri, Ülkü Ocakları, Komando Kampları, tarikatçı eylemler, şeyhin ve şeyh benzeri tarikat liderlerinin arkasına düşmeler, hep bu artı değer gasbının "yasalara göre" sağlanması ve işçilerle memurların başını 30 milyona bağlamak içindir.

Bu gerçeği Ülkücülerin teorisini *Ülkücüye Notlar*'ın yazarı Necdet Sevinç şöyle dile getiriyordu; "Yıllardan beri dilimize peleseng ettiğiniz vatana da, devlete de, halka da saygılı olmadığınızı çoktan anlatmış, çoktan isbat etmiş bulunuyorsunuz. O halde bu ülkenin barına, meyhanesine, kerhanesine saygı duyuyor; mutluluğu bu mezbeliklerde ya da ondan pek farkı olmayan lüks otellerin lobilerinde kırıştırmakta buluyorsanız; içki şişenizi, zar'ınızı, metresinizi korumak için olsun uyanın artık." (*Ortadoğu*, 21 Temmuz 1978)

Para babaları uyanınca ne olacak? Ülkücülere, düzenin koruyucularına, parasal yardımlarda bulunacaklar. Düzenin koruyucuları olan ülkücüler de bu paralarla silahlanacaklar ve para babalarını; barını, meyhanesini, kerhanesini, içki şişelerini, zarlarını, metreslerini; işçilerin ve diğer emekçilerin sesini kısarak garanti altına alacaklar. Emekçilerin sesi kısılınca da para babaları otel lobilerinde, yoksulluk nedeniyle iş arayan emekçi kadınlarla-kızlarla kırıştırıp duracaklar.

Gerçeğin böyle olduğunu ve düzenin bu şekilde sürdürüldüğünü işveren kesimi (burjuva sınıfı -K) bütünüyle bilir. Ne var ki, kendisi için sınıf olmayan ve sınıf atlama ham hayali ile burjuva partilerine oy veren işçilerimiz bilmez.

Yine yeri geldikçe %99'umuz müslümanız diyen şeriatçı yazar takımı bu haksızlık karşısında, bu azgın sömürü karşısında kollarını kıpırdatmazlar. Bu azgın sömürüyü ve sefalet yaşamını *takdir-i ilahi* olarak emekçi kesimine yutturmaya çalışırlar. Ve de utanmadan "Komşusu aç iken tok yatan bizden değil!" demeyi sık sık yineleyerek "Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır!" demekten kendilerini alamazlar...

Bilindiği gibi dağdaki eşkiya, şehirdeki haydut zenginden alıp yoksullara dağıtır. Bizim artı değer soyguncuları ise yoksul ve umarsız emekçileri 30 milyona çalıştırırken; bu yoksul ve umarsız işçilerimizin sırtından kazandıklarının yüzde 10'u ile okul yaptırınca, üniversite açınca, yoksul öğrencilere defter-kalem, kitap alınca, fakir-fukara babası sayılırlar... Bu sömürü ve yutturmaya da "Vatan-Millet-Sakarya" edebiyatı ile sürdürülmeye çalışılır. Bu gerçekleri açıklayanlara da "Gominist" denir... Ve emekçilerimiz de ne hazindir ki bu aldatmacalara kapılarak, hâlâ ve hâlâ düzen partilerine oy verir...

Kurtuluş: emekçilerin sınıf bilincine ererek, kendi sınıflarını ya da kendi sınıf çıkarlarını koruyan partileri destekleyerek bu aldatma düzenini değiştirmelerindedir.

Derginizin 68. Sayısında (Temmuz 98), yazarlarımızdan İsmail Onarlı'ya ait "Aleviliğe İhanet ve Delalet İçinde Olanlar" başlıklı bir yazı yayınlanmıştı. Yazıda **Fuat Bozkurt, Nejat Birdoğan ve Faik Bulut** üçlüsünün, Alevilik hareketliliği sürecindeki komunları ele alınmakta ve ayrı ayrı eleştirilmekteydi. Bu yazı üzerine, Avustralya'da bulunan **Fuat Bozkurt**, Avustralya'da, bir örneğini de Kervan Dergisi Avustralya Temsilcisi Eyyup Aydoğmuş'a gönderdiği bir yazı yayınlamıştır. Geçen sayıdaki yazı "İsmail Onarlı" imzalı olduğu halde, yazının **Cemal Şener** tarafından yazıldığı savıyla, gerçekler karşısında panikleyen **Fuat Bozkurt'un "Bilinadamlığı!"** heybetiyle hezeyana kapılıp, **Cemal Şener'e**, Kervan Dergisi'ne ve sağa sola sataşmalı içerik ve üslup taşıyan bu yazısını aynen yayınlıyoruz.

Sn. İsmail Onarlı'lara... (C.Ş.)

6.7.1998

Kervan dergisine ve ona bağlı örgütlerle yüz yüze gelmemiz, yanılmıyorsam 1988 kışına ratlar. Hollanda'nın Deventer kentinde yapılan Cem torenimizin kapısına gelmiş, "Alevilerin örgütlenmesini destekliyoruz" gibi bir başlıkla bildiri dağıtıyorlardı. Cemi düzenleyenler kendilerine siyasetle bu torenlerin ilgisi bulunmadığı yolunda uyarıda bulundular ve alanı terketmelerini istediler. Bu arkadaşlar uysalca ayrıldılar.

Ardından Rotterdam örgütüne kimi katılımlar oldu. Bunlara siyasetlerini örgüte taşımama koşulu ile izin verildi. Ancak bu arkadaşlar, hemen hep verdikleri sözde durmadılar ve sürekli tabanlarını genişletme çabasına giriştiler. Bu savlarını şu olaylarla belgeleyebilirim:

1- Sürekli Alevilikle ilgili yeni kuramlar üretmeye çalıştılar. Sözelimi Alevilikle, işçi sınıfını-buradaki işçi sınıfından amaç 30 kişilik kendi partileridir-muhasip yapmaya kalktılar.

2- "Dergahsız Alevilik olmaz" savı ile kendi yanına çektikleri cahil bir Bektaşî babasını pir gösterip yeni bir dergah yaratma işine giriştiler.

3- Kimi Alevi dedeleri ve kimi örgüt temsilcileri ile söyleşiler

düzenlediler. Bunlardan Ali Özsoy adlı bir dedeyi evliya düzeyine çıkarıp kendilerine yeni bir pir yarattılar.

4- Kimi Alevilere o zamanki adı ile Kavga-şimdiki adı Kervan-dergisinde köşe verdiler, yazılar yazdırdılar.

5- İsrarla benim kendi dergilerinde (Kavga ve Kervan) yazı yazmamı istediler. Benim kesin biçimde bu isteği geri çevirmem üzerine, dergide bir türlü yerinde duramayan bir dönöge (A.H.Celasun -K) "Berlin'de son Tango" başlıklı yazı yazdırdılar. Kendilerine gerekli yanıt Ehlîbeyt dergisinde verdim.

Şimdi yeni bir boyutta beni, Nejat Birdoğan ve Faik Bulut'u "organizeli 3B Şebekesi" suçlaması ile yeniden boy hedefi yapmış bulunuyorlar. Baştan aşağı kendi düzeylerine yakışan çirkin sözcüklerle dolu yazı, en küçük nesnellik taşımayan bir küfür salvosudur. Sıfırı tüketen bu siyasileri hiç önemsemem. Ne ki, çamur atmadan ileri gidemeyen bu suçlamalara yanıt vermek bir zorunluluk oldu:

Öncelikle şunu söyleyeyim, yaşamımda bir kez bile Faik Bulut'u görmüş, konuşmuş değilim. Aramızda en küçük bir iletişim olmamıştır. Nejat Birdoğan'ı yıllardır tanırım. Saygı ve ölçü ilişkisine dayanan bir dostluk dışında bir bağlantım yok. Tüm bunlara karşın "Bozkurt-Birdoğan-Bulut" "organizeli 3B şebekesi" diye sunulmamız "Dervişin fikri ne ise zikri de odur" atasözünü anımsatmaktadır. Hele yazıya Mustafa Balbay'dan alınan "Türkiye'nin başına yeni bir çorap mı örülüyor? Devlet yapısına yön verenler bu gidiş

kontrollü biçimde destek verme eğilimine girer mi?" biçiminde bir kurgu ile başlanması, yazarların suçluluk duygusunun yansımasından başka bir şey değildir.

Bana yüklenen suç Redhouse sözlüğüyle ilgili bir açıklamadır. Bunun yukarıdaki suçlamalarla ilişkisi, yazarların çaresiz çamur atmalarını ne boyuta getirdiklerinin açık bir göstergesidir. Öncelikle bu Redhouse sözlüğündeki açıklamada ben incest kabul eden, doğrulayan bir tek söz söylemedim. Yazı ortada. Yayınevinin yanlışını düzeltmeyi ve özür dilemeyi kabul ettiğini söyledim. İşin ilginç yanı, bu bilirkişi raporunu yazmadan Alevilerin Sesi dergisine kendi soyuna yakışır küfürleri yazan beyefendiyle (C. Şener -K) telefonla görüştüm. Kendisinin onayı ile o yazıyı gereksiz kavgalarla toplumun oyalanması dileğiyle verdim

Ancak ruhunun derinliklerine kıskançlık ve aşağılık duygusu sinmiş o beyefendi bilimsel olarak karşında bir söz söyleyemeyecliğini bildiği için önce söz kabul etmesine karşın ikinci günkü konuşmasında soysuzca suçlamalar yaptı. Kendisine defalarca "dün sen bunu kabul etmedin mi?" dememe karşın yanıt vermedi ve hep benim kendisinin telesekreterine bıraktığım notu kullanacağını söyledi. Öncelikle söyleyeyim, yazımdan Kızılbaşlığı küçültücü en küçük bir anlam çıkarılamaz. Nesnel bilimsel bir yanıtıdır. Tüm bu konumuna karşın böyle bir bilirkişi raporunu sözlüğü mahkemeye verenlerden izin almadan yazmayacak ölçüde deneyimliyim. Tüm yazın yaşamımda marjinal dergi ve gazetelerde nesnel düşüncelerimi yazmaktan bile kaçındım. Her söylediğim sözü on kez düşünen bir yapım var. Tüm bunlara karşın bulanık suda sürekli balık avlayan bu Baya üzüntülerimi belirttim ve bilirkişi raporunu geri çektim.

Sonuçta suç bulma ve ödüllendirme bir niyet işi olan bu bay, benim yansız yazılarımı bile çekip sündürerek suç öğeleri çıkarmayı yeğledi. Çünkü baska suç bulamadı. Ama toplum bu suçlamalara inanmadı. Kendisi ve yandaşı o sırada bu yandaşı Davaro Avrupa Aleviler Birliği Başkanı idi-gibi siyasal bir beklentim yok. Yansız bir yazar ve bilim adamıyım. Kendisi önce TV izlencelerinde boy gösterdi. Bilgi birikiminin yufkalığı yüzünden bir iki izlenceden sonra havası boşalmış balona döndü. Ardından bir Alevi dergisinin yönetimini üstlendi. Daha sonra oradan suçlamalarla ayrılıp yeni bir dergi kurdu. Dergiye yazı yazmam için döktüğü dillerle tüm fakülte çalışanları tanık. O sırada ayrıldığı derginin yöneticilerini Refahla işbirliği yönünde Milliyete haber uydurdu. (işin acı yanı şimdi yeniden o suçladığı adamların yanına döndü) Yayınladığı yazarların yayın haklarını ödemeyip onlara çirkin

suçlamalarda bulunan benim gibi bir bilim adamına organizeli 3B Şebekesi savı ile suçlamada bulunuyor, hatta devlete jurnalde bulunuyor.

Şimdi soruyorum:

Ben Alevileri kıskırtacak olsam onların duygularını pohpohlayacak yazılar yazardım. Yayın yaşamımda ve konuşmalarımda sağduyudan uzak bir tek tümce bulamazsınız. Diyelim ben bir yanlış yaptım namuslu adamsan uygarca eleştirip düzeltmen gerekmez mi? Şu tümce bir kişinin çekememezliğinin kanıtı değil mi?

"Gelelim bizim oğlanın yaptıklarına: Fuat Bozkurt, mahkemeye verdiği bilirkişi raporunda elleri titremeden, vicdanı sızlamadan (ya da incest bir ilişkiden doğmuş olmalı ki) şunları yazmaktan çekinmez: İngilizce incest kelimesinin karşılığı Türkçede Kızılbaşlıktır. Bay Bozkurtu ulumasından dolayı Redhouseculardan kaç dolar aldı? Şimdi TV yağdanlıklarını da besliyorum?"

Bilirkişi raporu ortada: ben nerede incest sözcüğünün karşılığı Kızılbaşlıktır demişim? Hangi tümcemde Kızılbaşlığa en küçük hakarete bulunmuşum? Ama bunlar için önemli olan söylediğim değil onların duymak istedikleridir. Ne ki baylar siz benden bilim ve sağduyu dışı bir sözcük duyamayacaksınız. Duyarsanız önce ben özeleştirim yapıp düzeltereğim.

Yayınevinin ve TV sahiplerinden kaç bin dolar aldığım savına gelince:

Benden önce o TV'lerde boy gösteren ve bana bu tür suçlamaları yapan Hımmım ne aldıysa ben de o kadar aldım! Ancak şu açıklamayı getireyim geniş kitle için: çok iyi bilinsin ki ne Hımmım bir kuruş ne de ben bir lira aldım. (Özür dileyerek söylüyorum, antalya istanbul uçak ve otel ücretimi bile alamadım. İnanmayan açıp Hulki Cevizoglu'na ve Redhouse sözlüğüne sorar)

Yeniden sona dönelim tumunu anladım. Ben incest ilişkisinden doğdum ve kitleme hakaret ettim, para aldım. Ama bunun Alevilik üzerindeki oyunlarla ilişkisi ne? Öyle ya ben sokağa dokülün mü dedim? Boylesine Aleviliğe hakaret eden biri için söylenmesi gereken söz yalnızca şu olurdu:

Cahil, dengesizin biri ciddiye alınmaması gerekir. Siz büyük siyasi insanlarsınız. Siz:

-Bozkurt, devletin adamıdır, devlet ideolojisini savunuyor.

-Bozkurt şeriatçıdır, ona yamamak istiyor.

-Bozkurt şiiliğe yamamak istiyor diyebilir misiniz?..

Baylar küfür ve yemin acizlikten küçüklükten kaynaklanır. Siz aciz zavallı ve küçük insanlarsınız. Suçlayabildiğinizce suçlarsınız, küfüredebildiğinizce küfredersiniz. Hep bilimsel tutarlık ve evrensel dostluk çizgisinde kalmak dileğiyle, size zavallılığınız içinde başarılı küfürler diliyorum.

Prof Dr. M. Fuat Bozkurt

“Bilimadamı”.. Kimin Adamı?

Siz Aleviliğe inanmıyorsunuz Bay **BOZKURT**!

İsmail YILDIRIM

Kervan Dergisi'nin 68. sayısında (Temmuz 98) “Alevilere İhanet ve Delalet İçinde Olanlar” başlığıyla, yazarlarımızdan **İsmail Onarlı**'ya ait bir yazı yayınlanmıştı.

Yazıda, Alevi-Bektaşî toplumuna yönelik son zamanlarda oynanan oyunlardan söz edilerek, bu oyunların bir kesitinde Prof. **Fuat Bozkurt**, **Nejat Birdoğan** ve **Faik Bulut**'un rolleri sorgulanmaktadır. Yazıdaki uyarılar, görüşler ve bundan sonraki gelişmeler Alevi-Bektaşî (Kızılbaş) toplumunun titiz değerlendirmelerine, sorgulamalarına açıktır. Tarihsel Kızılbaş misyonu sahibi bu toplum kendi inanç ve öğretilerine uygun düşünce ve tavrını ortaya koyacak, aykırı olanı ve olanları ayıklayacaktır.

Avusturalya'da bulunan Sn.Bozkurt bu yazı üzerine, nedeni belli bir içgüdüsel tepkiye kapılmıştır. Şunu hatırlatmayı yararlı görüyoruz; Yazı, İsmail Onarlı'nın kaleminden çıktığı halde, geçmişteki bazı gelişmelerin bilincinde olan Bay Bozkurt gıcırarak ve hezeyana kapılarak, yazının **Cemal Şener**'e ait olduğunu düşünmüştür. Ve paniklemiştir. Çünkü Cemal Şener de Bozkurt'un süreçteki rolünü iyi bilmekte ve Bay Bozkurt bunun farkındadır. Paniklemede, bir noktada duramayan Fuat Boz-kurt yalan yanlış ithamlarla, ama asıl ‘*Sol düşmanlığı*’ refleksiyle *Kervan Dergisi* ile sataşmaya girmiştir.

Bilim adamı olduğunu söyleyerek, bunu da yüzyıllardır Alevi-Kızılbaş düşmanlığı geleneği ile yürüten bugünkü devletin üniversitelerinden (YÖK) aldığı Prof. ünvanına dayandırmaya çalışarak yapmaktadır.

“Bilim adamı” yaklaşımıyla(!) yazıdaki üslubu eleştirirken kendisi, şu an Hacı Bektaş Dergahı Postnişinliği görevini yürüten *Veliyettin Ulusoy*'a “*Cahil bir Bektaşî babası...*” yakıştırmasında bulunuyor. Sola düşmanlığından, Kervan'a “*sıfırı tüketen siyasiler*”, Cemal Şener'e “*hımbım*” ve “*aşağılık duygusu sinmiş beyefendi*”, *AABF Başkanı Ali Kılıç*'a “*Davaro*” ve yine Kervan'cılara “*zavallığımız içinde başarılı küfürler diliyorum...*” diyebiliyor.

Peki kendisini bilim adamı, hem de dede soylu olduğunu iddia eden bu şahsın dili bilim adamlığına yakışıyor mu? Cemal Şener belki kendisine yanıt verir. Ama biz Kervan olarak bir iki noktaya daha değinelim.

“Geçmişte *Kervan*, kendisinden yazı istemiş, Bay Bozkurt yazı vermeyince *Kervan* kendisine tavrı almış!” Bu nasıl bir iddia. Yazı istendiği

olayının doğru olduğunu sanmıyoruz. Kaldı ki, o dönem diyelim yazı istenmiş, o da “yazı vermem” demiş olabilir. *Kervan*, neden bu olayı önemseyip bu şahsa öylesi bir tavrı takınsın? Bilim adamı alçak gönüllü olur, böylesi kuruntularla uğraşmaz. Bu nasıl bilim adamı, hangi kesimin-hangi konudaki bilimine(!) ışık tutuyor Bay Boz-kurt?

Bugün Türkiye'de Alevi-Bektaşî örgütlülük sürecinde yaşanan saflaşma sonlara doğru gelmiş, Aleviler açısından, tarihlerindeki Kızılbaş rolüne uygun davranıp davranmama noktasında bir yol ayrımı yaşanıyor. Büyük Alevi-Bektaşî (Kızılbaş) kesim, Aleviliğin tarihte tuttuğu role uygun hareket edip-öyle davranılmasını diretirken, Alevi burjuvası ve bundan etkilenen bir kısım kesim de (Alevi yazar-yönetici-sözde dede kesim) devletle, Diyanetle, Sünni İslam'la (Alevi İslam söylemi) Şiilikle, Türkçülükle Aleviliği tarihsel toplumsal mecrasından çıkarıp, onu iğdiş etmek istemektedirler. Devletten ve ülke dışı kaynaklardan örtülü-örtüsüz ve çeşitli adlarla milyarlar-trilyonlar alan bu kesim ayrıca, Aleviliği tarihteki bağlarından ve işçi emekçi güçlerden, devrimci hareketten, laik, demokrat güçlerden koparmaya çalışmaktadırlar. Sol düşmanlığı, onların sık yaptığı ve bu nedenle egemen güçlerden puan topladığı noktalardır. Çünkü bu kesimin çıkarları Alevi-Kızılbaşlığa ihanette ve sol-işçi sınıfı düşmanlığı üzerinde temellenmekte ve “Yeni Dünya Düzeni” aldatmacasıyla örtüşmektedir. Kendi tarihindeki Kızılbaş siyaseti misyonundan boşalmış, sol ve işçi düşmanlığı üzerine oturtulmaya çalışılan bir Alevilik, dışlanmak-tecrit olmak-yalnızlaşmak, daha da asimile olmak ve yok olmaktır. Bugünkü bu kurtlar sofrasında Alevilerin de demokrasi güçlerine ihtiyaçları vardır tabii. Ama süreci nasıl yürüyeceğine bağlıdır bu.

Şimdi böylesi bir süreçte ve gelinen aşamada Bay Bozkurt ve onun gibilerine soruyoruz: Siz hangi taraftansınız ve kimlerle yürüyorsunuz? Sizin ittifak öngörünüz nedir?

Kızılbaşlığı aile içi cinsel yaşam (*inceste*) olarak açıklayan bir sözlük yayınevine, mahkemede bilirkişi desteği vermek ya da kendi ifadesiyle, tarafsız-arabulucu hizmeti görmek “Bilim adamlığına” yakışır mı? Ya da, siz bilimadamı mısınız Ve de durum böyle iken, hangi samimiyetle Alevi derneklerinde Alevilik üzerine konferanslar verme cüretinde bulunuyorsunuz?

Türkiye'de Mayıs-98'de Kanal 6'da Alevilik üzerine yapılan programda, Aleviliği neden

kaçamak ve ürkek yanıtlarla takiye yaptınız? Sunucunun, bazı Alevi ilkelerinden bahsedip “peki siz böyle açıklanan Aleviliği onaylıyor musunuz” yollu sorularına, Alevi gerçeğinden kaçarak, neden “ben Alevi değil, bir bilimadamıyım, tarafsızım” yollu cevaplar verdiniz? Alevilikle ilgili bilginizin olmadığı belli. Sunucunun “siz madem bilimadamımanız, bu söylediklerinizi kaynaklara dayandırıp belgilendirebilir misiniz” yolundaki sorularına neden “Melikoff da bunu söylüyor” şeklinde kaçamak yanıtlamalarda bulundunuz? Çünkü, Alevilikle ilgili bilginiz kıt, çarpıtmalarla dolu, kafanız açık değil ve de önemlisi, siz Aleviliğe inanmıyorsunuz bay Boz-Kurt!

Bu arada bir soru daha soralım. İstanbul'da Türkçülerin (yani faşist kesimin) çıkartmakta oldukları “*Yeni Hayat*” adlı dergiye acaba F.Bozkurt, N.Birdoğan ve F.Bulut teşrifi ziyaretlerde bulunmuşlar mıdır? “Bugün temel çelişki Türk olanlarla olmayanlar arasındadır” saptamasında bulunan bu hareketle F.Bozkurt, N.Birdoğan ve F.Bulut ilişkisinin anlamı nedir?

Bu zatlar yeri geldiğinde Kürtçü söylemi de kullanıyorlar, kullanmışlardır. Acaba bu ve bunun gibi şahsiyetler Türkçü mü-Kürtçü mü, yoksa kürtçü müdürler? Ve Bay Bozkurt'u Kanal 6'daki ikinci programına giderken, yalnız kalmaması için kendisine “Yeni Hayat” Türkçüleri eşlik edip TV kanalına bırakmışlar mıdır, bırakmamışlar mıdır?

Son olarak;

“Bilim adamı(!)” Bay Bozkurt niye, İşçi Alevi yol musahipliğinden bu denli ürküyor? Yanıtında belirttiği yazının ismi “Berlin'de son tango” değil, “*Bilimde son tango*”dur. Daha *Kervan* görüşlerini savunuyorken, *Kavga Dergisi*'nin 21. sayısında (Kasım 92) *A.H.Celasun* “Bilimde son tango” başlıklı yazısında Bay Bozkurt'u uzun uzun anlatmıştı. (Fuat Bozkurt'la ilgili geniş bilgi isteyenler Kavga sayı 21, Alevilerin Sesi sayı 14 ve Cemal Şener'in elindeki bilgi ve belgelere başvurabilirler) *A.H.Celasun*'un o yazısından bir paragrafla bitirelim yazımızı ve yukarıdaki sorulara yanıt arayalım. “(F.Bozkurt) ... *Neden işçi sınıfının bilimini temel almıyor ve niçin Aleviliği Muhammed, Ali sevgisinden, Hüseyin'in ihtilalciliğinden koparıyor? Neden Anadolu Aleviliğini günümüz Şialığının ve Sünniliğinin REDDİYESİ olarak görmüyor?*” (Kavga sayı 21, Kasım 92)

İt ürür, Kervan yürür!

“Nesnel” Bir “Bilimadamının” Dayanılmaz Hafifliği

Cemal ŞENER

1990'lı yılların başı idi. Yahudi'lerin, İspanya'dan Osmanlı topraklarına sığınmalarının 500. yıl kutlamaları yapılıyordu. Bu etkinlikler içinde Muhsin Ertuğrul Şehir Tiyatrosu Konferans Salonunda bir panel vardı. Yahudi tarihi üstüne yapılan paneli Prof. Selçuk Erez yönetiyordu. Konuşmacı olarak da; Mete Tunçay, Murat Belge, Mario Levi ve Yahudi tarihçi olarak tanıtılan Beki Behar adlı bir bayan katılmıştı. Ben de izleyici olarak bu toplantıda bulunuyordum.

Söz sırası Beki Bahar'a geldiğinde, Yahudi tarihinden, Yahudilik içindeki dinsel ayrımlardan söz eden konuşmacı Musevilik içindeki Sabatey kolunu anlatırken, onların Anadolu'daki Kızılbaşlar'a benzediğini de söyledi.

Panel'in "soru-cevap" kısmında Beki Bahar'a, Sabateycilerle Kızılbaşlar arasındaki benzetmeden ne kastettiğini sordum. Beki Bahar cevabında; "Hani dedi; Anadolu'daki Aleviler bir odada toplanır mumu yakar ve sonra horozu bırakırlar ve horoz kanat çırpıp uçunca mum söner ve orada bulunanlar ana baba tanımadan birbiri ile cinsel..." der demez, paneli yöneten Prof. Dr. Selçuk Erez bu aheste aheste yapılan anlatıma dayanamadı ve konuşmacının sözünü kesti. Arkasından "...lütfen Beki Hanım, neler anlatıyorsunuz? Bunlar tamamen gericilerin, softaların Aleviler için söyledikleri iftiralar. Ben Alevi değilim. Ama yüzlerle tanıdığım Alevi vardır. Yakın dostlarım arasında Aleviler vardır. Böyle bir şey asla gerçek değildir. Ben Aleviliği tanıyorum böyle bir şey yoktur", dedi. Diğer konuşmacılar da Selçuk Erez'in bu konuşmasına katıldılar. Beki Bahar neye uğradığını şaşırды. Benim soru sahibi olarak ağzımı bile açmama gerek kalmadı.

Fuat Bozkurt hakkında "Redhouse sözlük davası" ile ilgili olarak yazı yazmayı düşünmüyordum. O'nun, yaptığı hatasını farketmediğini ve kabul ettiğini düşünüyordum. Çünkü Almanya'da çıkan *Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu*'nun yayın organı *Alevilerin Sesi* dergisi, mahkeme dosyasında edindiği bilgileri Haziran 1996'da 14. Sayıda gerekli ve yerinde bir tepki koyarak yayınlamasının üstünden tam iki yıl geçmiş ve *Fuat Bozkurt'tan çıt çıkmamıştı*.

Ama ne zamanki 1998 Mayıs'ında Kanal 6 TV kanalında "Ceviz Kabuğu" adlı programa çıkıp; "ben bilim adamıyım, ben bilim adamıyım" diye diye, güya Aleviliği yargılayarak hindi gibi kasılmaya başladı ve arkasından da **Kervan Dergisi**'nin Temmuz-98 tarihli 68. sayısında **İsmail Onarlı**'nın konu ile ilgili kısa bir eleştirisini fırsat bilerek, çok hazımsız davranarak, Onarlı yerine beni hedef alması, bu konuda yazmamı zorunlu kıldı.

1995 ilkbaharında İnter Star adlı TV kanalında eğlence programları sunucusu Güner Ümit, canlı yayın sırasında; *aile içi cinsel ilişkiyi* çağrıştıran bir biçimde "sen Kızılbaş mısın" diye bir ifade kullanması, o sırada adı verilen kanalı izleyen Alevileri çileden çıkarmaya yetti. Yayın bitmeden

TV yayını yapılan binanın önü bir anda haklı bir tepki ile miting meydanına döndü.

Bu olayın ardından kamuoyuna bilgi veren ansiklopedi ve sözlükler konu oldu. Ve bir çok ansiklopedi ve sözlükte de *Alevilik*, *Kızılbaşlık* terimleri Güner Ümit'in ağzından çıkan zihniyet ile anlamlandırılıyordu. Gazetelere bu konudaki ilk bilgileri; Pir Sultan Abdal Demeklerinin o sıradaki genel başkanı Murtaza Demir vermişti ve iyi de etmişti.

Kızılbaşlık Davası Adliyede

Bu olayların ardından İstanbul'da *Şahkulu Sultan Dergahı* ve *Karacaahmet Sultan Dergahı*'ndan da birer temsilcinin bulunduğu bir grup temsilci arkadaş, tesbit ettiğimiz on sözlük hakkında İstanbul Basın Savcılığına suç duyurusunda bulunmaya karar verdik. İstanbul adliyesine bu on sözlük hakkında dava dilekçelerimizi Haziran ve Temmuz 1995'de verdiğimizde Kanal D televizyon ekibi de bu olayın çekimini yapmıştı.

Bir kaç ay sonra İstanbul Adliyesi'nden, zaman aşımı nedeni ile üst üste görevsizlik kararları adresime gelmeye başladı. Gelen yazılara itiraz yazıları yazmaya başladım. Ama bu sefer bir üst mahkeme, benzer gerekçelerle görevsizlik vs. nedeni ile dava açmıyordu. (Bu gelen kararlar bir dosyada hâlâ saklı bulunuyor). Bu açılan davalardan bir sonuç çıkmayacağı anlaşıyordu.

Aradan bir yıl geçmişti. Adeta bu olayı unutmuştum. Bu sırada Fuat'tan işyerime bir telefon geldi. Beni yaklaşık, ayda birkaç kez Fuat Bozkurt; Antalya'dan, Avrupa'dan veya İstanbul'dan arardı. Bu arayışında dedi ki; "Yahu bu Redhouse yayınevinden ne istiyorsunuz? Bu yayınevini kapatmak istiyormuşsunuz. Türk kültür hayatında önemli hizmetler vermiş bir yayınevinin neden kapanmasını istiyorsunuz?"

Ben bu konuşma karşısında önce şaşırđım. Ben, sözlük davasını ve sözlük davasının içinde Redhouse'un da olduğunu unutmuştum. Sonra kendimi toparladım dedim ki; "Fuat, Redhouse yayınevini kapatmak için dava açmadık. Sözlüklerdeki "Kızılbaş" sözcüğü dolayısıyla 10 sözlük ve ansiklopedi hakkında suç duyurusunda bulunduk. Çoğunluğundan da olumsuz cevaplar geldi. Belki bu nedenle açılmış bir dava olabilir. Sen bana mahkeme numarasını, dosya numarasını vs. ver, bugün veya yarın gidip bakayım. Biz sözlüklerdeki Kızılbaş sözcüğü nedeni ile dilekçe verdik, yoksa Redhouse yayınevini kapatmak gibi bir talebimiz olmadı."

Ertesi gün Cuma idi, gidip dosyaya baktım ki ne göreyim: Fuat Bozkurt, Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy ve Çetin Özek ile birlikte Redhouse'u aklayan birer bilirkişi raporu vermişler. Fuat Bozkurt'un Alevilerin Sesi Dergisi'nde küpürtü yayınlanan "Sayın Prof. Dr. Köksal Bayraktar" başlıklı, kendi el yazısı ile yazılmış birinci yazıyı

görünce beynimden vurulmuşa döndüm. Büroma döndüm, telefonun başına oturdum. Saatlerce Antalya'yı aradım. Cuma günüydü, okuldan çıkmış idi. Cumartesi ve Pazar'ı beklemek gerekti. Okul misafirhane telefonlarından kendine ulaşamadım.

Redhouse Sözlüğü'nün Avukatı Fuat Bozkurt

Fuat Bozkurt'a sinirlenmemin sebebi şu idi. Mahkeme konusu olan Redhouse sözlüğü hemen hemen tüm dünya dillerinde yayınlanıyordu. Türkiye'de 14. basımı yapılmış, en çok satan sözlüktü. Sözlüğün 622. Sayfasında; *Kızılbaş* sözcüğünün karşılığı; "collog. person of loose moral", yani "**Kızılbaş veya Alevi; ahlaki düşük kimse**" anlamına gelen bir açıklama yapılıyordu. Herhangi biri Alevi ya da Kızılbaş kelimesini bu sözlükten okuyunca, Alevileri "ahlaken düşük kimseler(!)" diye öğrenecekti.

Kendisini, şişine şişine "nesnel bilimadamı" diye tanımlamaya bayılan Fuat Bozkurt, Redhouse'u mahkemede savunmaya; "Redhouse sözlüğünde yer alan Kızılbaş maddesinin açıklamaları ile ilgili bir Türkolog, sözlükçü ve **Alevilik uzmanı** olarak görüşlerimi bildirmek istiyorum" diye başlıyor.

"Redhouse sözlüğündeki açıklamalar bunlar içinde en masumudur. Kasıtlı yapılmamıştır... Sözlükler toplumdaki genel kullanımları göz önüne alarak açıklarlar" dedikten sonra;

"Tüm bu durumlar göz önünde bulundurularak yayınevini olaydan sorumlu tutulması ve Türk kültürüne değerli hizmetleri olan bu kurumun zarar görmemesi, **Alevi kökenli yansız bir bilimadamı olarak dileğimdir. Saygılarımla**" diyor.

Bu satırları, bırakalım Alevi kökenli bir insanı, hiçbir insan yazamazdı. Bu açıkça, Alevileri aşağılamaktı. Onlara "**ahlâksız**"(!) demekti.

Pazartesi günü öğleden önce, nihayet telefonun başında Fuat Bozkurt'u yakaladım. Dosyada yazısını gördüğümü söyledim. Arkasından da; "Fuat Bozkurt, ben anamla bacımla inceleme ilişkisine girmiyorum. Sen yapıyor musun? Üstelik sen Dede çocuğu olduğunu, gerektiği zaman gerine gerine söylüyorsun. Bu satırları yazmak için kaç para aldın..." Ve hatırlayamadığım kadar sözcüğü, ağzıma ne geldiyse saydım. Sonuçta kendisine dedim ki, "mahkeme dosyasındaki o yazını geriye almazsan, seni rezil ederim".

Önce itiraz eder gibi oldu. Kendini savunmaya çalıştı. Hatta bana bir ara; "Yanında kimler var? Onlara şov yapıyorsun" dedi. Ben kendisine; yanımda çalışan yardımcımı bile dışarıya gönderdiğimi, bu tartışmayı onun bile duyup üzülmemesi gerektiğini düşündüğümü, belirttim.

Kendisine, eğer o gün mahkemeye yazı yazıp o belgeyi geri istemezse, bu yaptığını herkese anlatacağımı söyledim. Bu kesin tavrım karşısında durumu kabullendi. "O zaman mahkemeye bir yazı yaz, faks çek. Bir örneğini de -ben şu anda Şahkulu Dergahına gidiyorum -oraya çek" dedim. Telefonu

böylece kapadık. Şahkulu'na gittiğimde, Alevilerin Sesi Dergisi'nde yayınlanan ikinci el yazısı gelmişti.

Ama Fuat Bozkurt, aynı yazıyı mahkemeye gönderdim diyerek, beni atlattığını sanmıştı. Mahkeme dosyasına gidip baktığımda, yazı dosyada yoktu. Elimdeki faksın kopyasını hakime vermek istediğimde ise hakim, Fuat Bozkurt'un adını duyunca, aşağılar bir tavır takınarak "dosyaya giren belge oradan alınmaz" dedi. Ardından da adeta; 'Alevilerin böyle profesörleri olursa, düşmana gerek yok' der gibi bir tavır aldı.

Fuat Bozkurt, ismime hitaben yazdığı ikinci faksta, Redhouse yayınevi yönetmeni Ch. Brown'un üstelemesi üstüne; "... Ancak şu ana dek sözlükteki açıklamayı incelemiş değilim. Yazdığım yazı, onun bana verdiği bilgi doğrultusundadır. Sizinle yayınevi arasındaki sorunda herhangi bir biçimde yan tutmuş değilim" diyor.

Yazdığı her yazıda ve yaptığı her konuşmada "nesnel bilim adamıyım" demeye bayılan Fuat Bozkurt utanmadan, bilirkişi olarak yazı yazıyor. Hem de bu denli hassas bir konuda "Ancak şu ana dek sözlükteki açıklamayı incelemiş değilim" diyor.

Müthiş Türk Devrede mi?

ABD vatandaşı ve Redhouse firmasının sahibi Mr. Brown'a Fuat Bozkurt ne çok güveniyor ki, Aleviler aleyhinde bile olsa Mr. Brown'un verdiği bilgi ile yetinip bilirkişi raporu yazabiliyor. Bravo doğrusu! Böyle "nesnel" bilim adamları, dostlar başına! Bu mu nesnellik? Nesnellik, bu kelimeyi papağan gibi tekrarlamakla olmuyor.

Ben önceleri, Mr. Brown ile Fuat Bozkurt'un iç ilişkilerini, bir yazar-yayıncı masum ilişkisi olarak görmüştüm. Ama Mr. Brown'un bir CIA ajanı olabileceğini yayıncılık sektöründe duyunca, mahkemede son duruşmaya bodyguard kılıklı 5-6 civarında CIA ajanı olduğunu tahmin ettiğim adamları soktuğunu görünce, bütün bu gelişmelere bir de Fuat Bozkurt'un abisi(amca oğlu), basının yazdığı ifade ile "müthiş Türk Ali Rıza Bozkurt(!)"un, ABD adına Türkiye Cumhuriyetlerinde müthiş ihaleler aldığı da eklenince, çok renkli ilişkiler zinciri ortaya çıkıyor. O zaman Fuat Bozkurt ile Redhouse yayınevi arasındaki ilişki, pek masum bir ilişki gibi gözüküyor.

Fuat Bozkurt; bilirkişi raporunda kendisini, özellikle Alevilikle ilişkilendirerek ifade ediyor. İlk yazıda; "Türkolog, sözlükçü ve Alevilik uzmanı" diyor. Aynı yazının sonunda; "Alevi kökenli yansız bir bilimadamı olarak" diye tanıtıyor.

"Nesnel bilim adamı" Fuat Bozkurt, Rıza Zelyut için yazdığı, elimde kopyası olan yayınlanmamış bir eleştirisinde bakın ne diyor: "Öncelikle bir noktayı anlayamıyorum. Araştırmacının Alevisi Sünnisi olamaz"... "Bay Zelyut'un Alevi Sünni diye yazarları ayırması anlamsızdır"

CIA Duruşmada mı?

Ama sıra, Amerikalılar için bilirkişi raporu yazmaya gelince, her nedense "nesnel bilimadamımız" nöbete kapılmış gibi kendisini; Alevi sözlükçü, Alevi Türkolog, Alevi, Alevilik uzmanı olarak, ısrarla tanımlıyor.

Bu durumu, Fuat Bozkurt'un Rıza Zelyut için yazdığı, adını verdiğim yazıdaki bir cümle ile cevaplamak daha keyifli olacak, "Ve ne yazık ki, bu düzeydeki kişiler kendilerini yazar sanıyorlar, kitap yazıyorlar. Ülke kültürü düzeyi açısından acınacak bir durum."

Evet Fuat Bozkurt, bu tanımlamaya katılmamak olası değil. Bu tümceyi yazarken, acaba bu duruma düşeceğinizi biliyor muydunuz? Derler ya, söyleyene değil, söyletene bak.

Mahkeme günü duruşmada hakim; "...haklı olduğumuzu, ama karşımızdaki kişinin ABD vatandaşı olduğunu, bir gün bile ceza yerse yabancılar hukukuna göre sınırışı olacağını, zaten sözlüğün yeni basılacak nüshalarında dava konusu olan 'kızılbaşlık' sözcüğünü kaldırdıklarını, bizim de dediğimizin gerçekleştiğini..." söyledi.

Açılan dava kamu davası idi. Biz kendi ısrarımız ve kararlılığımızla davaya katıldık. Duruşmada ilginç bir olayla karşılaştık. Karşı tarafın avukatı Prof. Dr. Köksal Bayraktar, birkaç avukatla duruşmaya katılmıştı. Onlar ise, 5-6 civarında 1.90 boylarında sarışın bodyguard kılıklı, hatta birkaçı silahlı olarak duruşma salonuna girmişti. Hakim karar yazısında, hem bizim iddiamıza hak veriyordu. Hem de karşı tarafın, sözlüğün yeni basımında bu kelimeyi kaldırdığını ifade ederek: "sanığın müsnet suçtan beraatine karar vermek gerekmiştir" dedi.

Normal mahkeme kararında "beraatine karar verilmiştir" diye yazar. Halbuki, görüldüğü gibi bu kararda; "beraatine karar vermek gerekmiştir" deniyor. Bu durum, hakimin belirttiği sıkıntının karara yansımından başka bir şey değildir.

Hangisi Nesnellik?

Böylece; Alevi kökenli "nesnel bilim adamı" Alevilerle Redhouse arasındaki ihtilafı Redhouse'u destekleyerek, kendi tanımı ile "yansız", yani "nesnel" tavır alarak Alevilere hakaret eden sözlüğün ABD'li sahibini beraat ettirdi. Böylece "yansızlık", "nesnellik" adına Alevileri arkadan vurdu.

Şimdi, ilkin yazının başında Yahudi tarihçi Beki Behar'ın Kızılbaşlık konusundaki düşüncesi konusunda Prof. Dr. Selçuk Erez'in tavrına bakın, bir de Alevi kökenli "nesnel bilim adamı"nın tavrına bakın. Selçuk Erez, bu tavrından dolayı nesnellliğini yitirmiş mi oldu? Bu tavır karşısında Fuat Bozkurt gibi "yansız" kalsa idi "nesnel bilim adamı" mı olacaktı? Fuat Bozkurt'un bu tavrı "nesnellik", "yansızlık" kavramları arkasına gizlenip güçlünden, haksızdan yana olmak değil midir? Bilim adamlığı, nesnellik, yansızlık, tarfsızlık adına bu yapılan, ucubelik değil de nedir?

"Nesnellik" Yalancılığın Yeni Adı mı?

Şimdi gelelim, İsmail Onarlı'nın Kervan Dergi'sinin Temmuz 98 tarihli yazısına verdiği "yanıt"! Bu yazıda, İsmail Onarlı'nın haklı eleştirisi karşısında, yazıyı Onarlı'nın yazdığını unutup -bana cevap vermeye çalışıyor.

Fuat Bozkurt, Redhouse için Alevilere karşı yazdığı bilirkişi raporuna; "Nesnel bilimsel yanıt" derken, Onarlı'nın eleştirisine; "en küçük

nesnellik taşımayan bir küfür salvosudur" diyor.

Ama kendisi bakın "nesnel bir bilimadamı" olarak bilim dünyamıza ne gibi terimler ilave ediyor: "Cahil bir Bektaşî babasını Pir gösterip", "sıfırı tüketen", "Hımhım", kendisini iki sayfalık bir yazıda; on kere "nesnel bir bilim adamı" diye tanıtırken, Avrupa'daki en büyük Alevi kuruluşu olan 60 bin üyeli 250 şubeli Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu Başkanı Ali Kılıç için; "Davaro Avrupa Aleviler Birliği Başkanı" deme cüretkârlığını hangi "nesnel bilim adamı" ve terbiye ölçülerine sığdırabilir, merak ediyoruz.

Bunlardan başka, Fuat Bozkurt son yazısında Redhouse ile ilgili yaptığı işin üstünü örtmek için şu savunmayı yapıyor; "İşin ilginç yanı, bu bilirkişi raporunu yazmadan, Alevilerin Sesi Dergisi'ne kendi soyuna yakışır küfürleri yazan beyefendiyle telefonda görüştüm. Kendisinin onayı ile o yazıyı gereksiz kavgalarla toplumun oyalanmaması dileğiyle verdim".

Sevgili okuyucu, Fuat Bozkurt burada da birinci cümlede iftira, ikinci cümlede yalan söylüyor. Hem de "nesnel bilim adamı"na yakışır(!) üslup ile. Birincisi Alevilerin Sesi Dergisi'nde çıkan yazıyı ben yazmadım. Dergi, mahkeme dosyasında edindiği belgelerden sonra yazdığını açıklıyor. Ben yazıyı -her okuyucu gibi- yayınladıktan sonra gördüm. Yazıyı yazsam, asla inkâr etmezdim. Ama yazılan yazı çok yerinde ve gerekli bir yazı idi. Yazarın eline sağlıklar olsun. İçeriğine tamamen katılıyorum.

İkincisi; Fuat Bozkurt benim onayım ile bilirkişi raporunu yazdığını söylüyor. Yalan söylüyor. Ben bilirkişi yazısını mahkeme dosyasında, o söylemeden gördüm. Ve şaşkınlığımı yazının başında anlattım. Zaten tartışmamız da bu nedenle çıktı ve bana ikinci yazıyı gönderdi. 'Mahkeme dosyasından çekiyorum' demek zorunda kalıp, beni atlatmaya çalıştı.

Aynı şekilde utanmadan, bu iddiasını yazısının devamında tekrarlıyor. Diyor ki; "böyle bir bilirkişi raporunu, sözlüğü mahkemeye verenlerden izin almadan yazmayacak ölçüde deneyimliyim."

Sözlüğü mahkemeye verenlerden birisi benim; bu bilirkişi raporunu benden izin alarak yazmadı. Davacı diğer arkadaşlardan da almadı. Ben Alevileri arkadan vuran bilirkişi raporunu mahkeme dosyasında (bana haber vermeden) gördüm ve aramızdaki tartışma bu nedenle çıktı. "Nesnel bilim adamı" nesnellik ve yansızlık kelimelerine karşılık saygısızca davranarak, o kavramlarında kirlenerek yalan söylüyor.

Bay "Nesnelin" Yeni "Nesnellikleri"

Düşünebiliyor musunuz, bir grup duyarlı Alevi, kendilerine hakaret eden, aşağılayan bazı ansiklopedi ve sözlüklerdeki Kızılbaşlık ve incesit sözcükleri için davalar açıyor. Kendisini "Alevilik uzmanı", "nesnel" bir "bilimadamı" olarak tanımlayan Alevi kökenli bir yazar olan Fuat Bozkurt, bu davada Alevilerin karşısında, hakaret eden bir sözlük sahibinin lehinde bir bilirkişi raporu vererek sözlük yayıncısını beraat ettiriyor. Arkasından, utanmadan kalkıp; "yazımdan Kızılbaşlığı küçültücü en küçük bir anlam

çıkartılamaz, nesnel bir yanittir." deme yüzölçümünü gösterebiliyor.

Aynı zamanda, bir cümlede; "Her söylediğim sözü on kez düşünen bir yapımdır" diyor. Arkasından gelen cümlede; "bu baya üzüntülerimi belirttim ve bilirkişi raporunu dahi çektim" diyor.

Hem yaptığını savunup "nesnel bir yanittir" diyor, hemde aynı yazıda özeleştiriden söz ediyor ve "bilirkişi raporunu geri çektim" diyor.

Söz konusu dava 1995 Haziran'ı civarında açıldı. Karar 24 Kasım 1995'de verildi. Alevilerin Sesi dergisi konu ile ilgili eleştiri yazısını Haziran 1996'da yayınladı. İsmail Onarlı, yazısını Temmuz 98'de yayınladı. Fuat Bozkurt ise, konu ile ilgili savunmaya Temmuz 98'de geçti. Aramızdaki tartışmadan tam üç yıl sonra...

Fuat Bozkurt; "nesnellik" ve "yansızlık" kavramları ardına saklanarak Alevileri kötülemeye, Alevi değerlerine saldırmaya, yeri gelirse Redhouse sözlüğünde olduğu gibi Alevileri arkadan vurmaya devam ediyor. O'na, son günlerde kendisini Alevi toplumuna pazarlamaya kalkanlarla yazdığı bir kaç tümceyi anımsatmayı gerekli görüyorum. Nesnel Bozkurt. Alevilikle ilgili kitaplar için Rıza Zelyut'a cevabında şöyle diyor; "Ben Aleviliği ne övmek, ne de yermek için bu çalışmayı yapmadım. Nesnel bir çalışma sundum."

Tabii, artık Fuat Bozkurt'un "nesnel"likten ne anlatmak istediğini Redhouse örneğinden biliyoruz.

Fuat Bozkurt; Pir Sultan Abdal'ın "Pirim Balım Sultan dediği, Balım Sultan için ise; "Tüm veriler Balım Sultan'ın hain olduğu verisini pekiştirmektedir." (A.T.B.S.50) diyor.

"Nesnel bilim adamımızın" bu eleştiri derinliği dışında başka bir derinliğini daha size örnek vermek istiyorum. "Şinasi Koç'un çalışmaları hiç bir zaman güvenilir değildir... zeki ama zır cahil bir insandır."

Özetle, Fuat Bozkurt'un kendine edindiği yöntem; yansızlık, nesnellik, tarafsızlık, bilimsellik kavramları arkasına gizlenmiş bir tarafsızlıktır. Çünkü toplumsal mücadele de, toplumbilim de tarafsızlık da bir siyasi yaklaşımdır ve bu yaklaşım gücünün, haksızın tarafını tutmaktır. Bu bilgi toplumbilimde alfabenin ilk harfidir. Toplumsal mücadelede tarafsızlık, yansızlık bir aldatmacadan başka bir şey değildir.

Ar Damarı Çatlayanlara Bir Sözüm Yok

Olay tamamen böyle olmuştur. Fuat Bozkurt'un konu ile ilgili kendi el yazıları da apaçık ortadadır. Bütün bunlarla yetinmeyenler dilerse mahkeme dosyasına kadar zahmet edip, gider bizzat durumu görürler. Onlar için, mahkeme dosya no ise; İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi Karar no: 1995/660; Esas No: 1995/670; tarih; 24 Kasım 1995'dir.

Buna karşın, sağda solda hangi çıkar hesapları karşılığı olduğunu bilmediğim bir amaçla; "Yahu durumu bilmiyoruz. Bu haber belki de Cemal Şener'in çıkarttığı bir şeydir" demek için insanın ar damarının çatlaması gerekir, diye düşünüyorum.

Fuat Bozkurt'un Onarlı'ya yazdığı yazıdaki düzensiz kişisel sataşmalara cevap verme gereksinimi bile duymuyorum. O konudaki yargıyı beni ve onu tanıyan kamuoyuna bırakıyorum.

Sen Neyin-Kimin Siyasetini Yapıyorsun BOZKURT?

Kervan Dergisi Avustralya Temsilciliği'nin, Temmuz ayında Avustralya'da bulunan "İnceste Bozkurt" hakkında Alevi-Bektaşlı toplumunu aydınlatmaya yönelik olarak yayınladığı "Alevi Kamuoyuna" ve "Avustralya'dan Boz-kurt Geçti" adlı basın açıklamalarını -kısaltarak- yayınlıyoruz.

Redhouse sözlüğünde yer alan ve Kızılbaşlığı (incest) aile içi ilişki olarak tanımlayan ve duyarlı Alevilerin yayınevini mahkemeye vermesiyle gündeme gelen konu ile, mahkemede bilirkişi olarak bulunan Prof. Dr. M.Fuat Bozkurt'un Alevilere ihanetiyle yeni bir boyuta taşınmıştır. Yayınevi avukatı Köksal Bayraktar tarafından belirlenen bilirkişiler şunlardır: Prof. Dr. Çetin Özek, Celal Bayar'ın kızı Prof. Dr. Emine Gürsoy ve Prof. Dr. M.Fuat Bozkurt. Diğerlerine yanıt vermenin bir anlamı yok, fakat Alevi, dedesoylu Prof. Dr. M. Fuat Bozkurt'un ihaneti affedilemez. Fuat Bozkurt avukat Bayraktar'a gönderdiği mektubunda "Redhouse daki açıklama masumdur. Kasıtlı yapılmamıştır. Yayınevinin olaydan sorumlu tutulmaması ve Türk kültürüne değerli hizmetleri olan bir kurumun zarar görmemesi, ALEVİ KÖKENLİ YANSIZ BİR BİLİM ADAMI olarak dileğimdir" yazmak gafletini gösteriyor. Daha sonra gönderdiği bir mektubunda "sizinle (yayınevini mahkemeye veren Aleviler) yayınevi arasında herhangi bir biçimde yan olmuş değilim" demek küstahlığını gösteriyor. Kızılbaşlığa küfür edilirken tarafsızlığı onur sayan bu bilimadamına(?) yanıtı Alevi toplumunun vereceğine inanıyoruz.

Gelişmelerin toplumumuz tarafından duyulması üzerine aklınca yanıt yazan (6/7/1998, Melbourne) Yozkurt, olayı Kervan'a saldırıya dönüştürmeye çalışarak hedef şaşırtma planları yapıyor. Kurumların ve toplum üyelerinin Alevilik konusunda farklı düşüncelere sahip olmaları son derece doğaldır. Olayı bu noktaya taşıyıp hedef şaşırtmasına izin vereceğimizi sanıyorsa aldanıyor sayın Bozkurt. Sorun, Bozkurt'un Alevi toplumunu arkasından vurmasıdır. Fakat herşeye rağmen bu bildirinin sonunda siyasi saldırılara yanıt verilecektir. Yazısında bizi aciz, zavallı ve küçük insanlar olarak niteleyen bu Alevi(?) bilimadamı(?) hakkındaki takdiri siz Kızılbaşlara bırakıyoruz.

Tamamıyla olayı çarpıtmaya yönelik, dedikodularla dolu, hiç bir belgenin yer almadığı, sözde yanıtın alıntılar: Bozkurt;

Öncelikle bu Redhouse sözlüğündeki açıklamada ben incesti kabul eden, doğrulayan bir tek söz söylemedim. O yazıyı gereksiz kavgalarla toplumun oyalanmaması dileğiyle verdim". (...) "Redhouse sözlüğündeki açıklamalar bunlar içinde en masumudur. Kasıtlı yapılmamıştır. Yayınevinin olaydan sorumlu tutulmaması ve Türk kültürüne değerli hizmetleri olan bir kurumun zarar görmemesi, Alevi kökenli yansız bir bilimadamı olarak dileğimdir" ne demek? Bunu açıklar mısın? Bu, "kabul etmek" değil de nedir? Alevilere küfür ediliyor; bu nasıl bir bilimadamlığıdır ki yansız kalabiliyorsunuz?

Yayınevinin zarar görmemesini neden bu kadar istiyorsun? Bir diğer mektubunda "sizinle yayınevi arasında herhangi bir biçimde yan olmuş değilim" diyorsun. Alevilerle, Alevilere küfür edenler arasında yan olmamayı bilimadamlığı sayıyor, sonra Alevilerin Sivas'a şehit verdiği çocukların, gençlerin, bilimadamlarının, yazarların, şairlerin, ozanların anma programında utanmadan konuşma yapıyorsun.

Sözde yanıtında neden mektuplarını açıklamıyorsun? Bay Bozkurt senin yaptığın hata değil, son derece bilinçli bir hareket ve biz bu hareketi herşeye rağmen uygarca eleştirip toplumun bilgisine sunduk. Ayrıca bizim namusumuz konusunda senin gibilerin konuşması sadece mide bulandırır. Kızılbaşların gözünün içine baka baka bilirkişi raporunun nesnel ve bilimsel bir yazı olduğunu savunmak ne biçim bir gaflettir? Bu mudur bilimsellik? Bilimsel olduğunu iddia ettiğin bu paçavrayı neden mahkemeden geri çekmeye kalktın? Toplumun kendisine küfür edenlerin üzerine gitmesini gereksiz kavga olarak nitelemek, yalnızca senin gibilerin dengesizliği ve ayıbidir.

Gelelim Kervan'a saldırılarına:

Bozkurt "Kervan"la ilgili savlarını şu olaylarla belgeleyebilirim" diyor ve devam ediyor: "1- Sürekli Alevilikle ilgili yeni kuramlar üretmeye çalıştılar. Sözelimi Alevilikle, işçi sınıfını musahip yapmaya kalkıştılar. 2- Dergahsız Alevilik olmaz savıyla kendi yanlarına çektikleri cahil bir Bektaşlı babasını (Veliyettin Ulusoy) Pir gösterip, yeni bir dergah yaratma işine giriştiler. 3- Kimi Alevi dedeleri ve kimi örgüt temsilcileriyle söyleşiler düzenlediler. Ali Özsoy dedeyi evliya düzeyine çıkarıp kendilerine yeni bir pir yarattılar. 4- Kimi Alevilere o zamanki adı ile Kavga şimdiki adı ile Kervan dergisinde köşe verdiler, yazılar yazdırdılar. 5- Israrla benim dergilerinde yazı yazmamı istediler. Benim kesin biçimde bu isteği geri çevirmem üzerine, dergide bir türlü yerinde duramayan bir dönüğe "Berlin'de son Tango" başlıklı bir yazı yazdırdılar. Kendilerine gerekli yanıtı EHLİBEYT dergisinde verdim".

1) Biz, işçi sınıfıyla Alevileri musahip yapmakla onur duyuyoruz sayın Yozkurt ve bu bizim Aleviliği hangi anlayışla değerlendirdiğimizi gösterir. Bizim ne siyaseti yaptığımız çok açık. Kızılbaşlığın tarihsel misyonunu devam ettirmektir amacımız. Sen neyin ve kimin siyasetini yapıyorsun? İşçilerden yana bir sorunun mu var?

2) Biz Alevilikte Hacı Bektaş Dergahı'nın ne kadar önem taşıdığını senin gibi hainleri gördükçe daha iyi anlıyoruz.

3) Alevi dedeleri ve örgüt temsilcileriyle söyleşiler düzenlemenin yanlış olduğunu iddia eden ilk ve son cahil olarak kalacaksınız. Sen kitaplarını söyleşiler düzenlemeden, dedelerden, temsilcilerden ve toplumdan bilgi toplamadan mı yazıyorsun? Ali Özsoy Dede hayatını bu yol için mücadeleye ayırmış onurlu bir Dede'dir ve senin gibi hainlerin ağzına yakışmaz.

4) Kimi Alevilere dergide yazı yazdırmanın hata olduğunu söyleyen senin gibi bir kara cahile soruyoruz; kime yazdıracaktık? Alevi olmayanlara mı? Yezitlere mi? Satılıkara mı? Faşistlere mi? Kime?

5) Senin Kavga ve Kervan'da yazı yazman mümkün değil Yozkurt. Çünkü orada Alevilere küfür edilirken, Alevileri arkadan bıçaklayanlar yazamaz. Sen ancak (yazında itiraf ettiğin gibi) EHLİBEYT dergisinde yazarsın.

Bay bilimadamı(!), bu sözcüğü (Alevi-Kızılbaş-K) kullanıp bilimi kirletmemen dileğiyle!

9 temmuz 1998

Kervan Avustralya Temsilciliği

* * *

Türkiye'li Alevilerin... Temmuz ayında misafir ettiği Prof.Dr.Fuat Bozkurt idi. Bozkurt'u Sivas şehitlerini anma programına katılmak üzere (...), Avustralya Alevi Toplum Konseyi (Melbourne) davet etmişti. ...bu demek, ben ve diğer Alevi kuruluşlar, toplum üyeleri Bozkurt'un Yozkurtluğundan haberdar değildik. Sydney'de kurulu bulunan Pir Sultan Abdal örgütlenme komitesi Melbourne ile anlaşılıp, Bozkurt'un Sydney programını düzenleme kararı aldı.

Kızılbaş sözcüğünün karşılığı, onur ve alınteri olmalıyken, Redhouse sözlüğünde aile içi cinsel ilişki (inceste) ve ahlâksız kişi olarak tanımlanmıştır. Bozkurt, mahkemeye verdiği bilirkişi raporuyla, yayınevini savunmuş ve böylece Kızılbaşlara küfür edenlerin yanında yer almıştır. Umarım birgün, bu sözlüğü yazarlar ve Fuat Bozkurt, insan olmanın yolunun kendi onurları kadar başkalarının onurlarına da saygı duymaktan geçtiğini anlarlar. Ve umarım, ekmeğini yedikleri Kızılbaş toplumunun temizliği ve güzelliği onları utandırır. (...)

Prof.Dr.Fuat Bozkurt'un dengesizliği ve Alevi toplumunu arkadan bıçaklayan tavrı konusunda bilgilenen Pir Sultan Abdal Örgütlenme komitesi, gerekli araştırmaları yaptıktan sonra Sydney programını düzenlemekten vazgeçerek, duyarlılığını göstermiştir. Bu, Kızılbaş toplumunu arkadan hançerleyenlere verilmesi gereken dersin güzel bir örneğidir ve Pir Sultan dostlarının kararlılığını göstermektedir. Umarım, benzer kakarlılığı diğer kurumlar, dernekler ve toplum üyeleri de gösterir.

14 temmuz 1998

Kervan Avustralya Temsilciliği

Folklorik Hoca Necat Birdoğan ile Azerbaycan Darbecisi Ferman Demirkol'un flörtü

İsmail Onarlı

Kendinden menkul Hoca, son haftalarda Aydınlık dergisinde benimle ilgili yazılar yazmaktadır. Ama sorduğum sorulara yanıt vermemekte, başka şeyler anlatmaktadır. Günümüzün en bilgiç hocasına yine soruyorum:

1. Ferman Demirkol ile Doğu Perinçek'in arabuluculuğuna neden soyundun? Kimlerle ilişkili olarak bu işi tezgâhladın? Amacın ne idi?

2. Dede Korkut Vakfı'na Ülkücüler sizi niye davet etti? Sarmaş dolaş olduğun Ülkücülerle evveliyatın nedir? Vakfın kurucusu musun?

3. Türkiye'de planlanan, Türki Cumhuriyet ve dış Türk topluluklarına da yönelik bir proje olan "Turan Sosyalizmi" stratejisinden sonra; sizin ortaya attığınız "Alevilik İslam dışıdır, bağımsız bir dindir" söylemi ile, daha sonra öğrencinizin ortaya attığı "Ali'siz Alevilik" tezinin aynı döneme rastlaması bir tesadüf müdür? Yine, çok samimi olduğunuz Prof.Dr. Çetin Yetkin'in, "Turan Sosyalizmi"ni savunan Ülkücü bir kadronun çıkardığı "Yeni Hayat" dergisi yazarlarından olması da bir tesadüf müdür? Çetin Yetkin destekli Fuat Bozkurt, Necat Birdoğan, Faik Bulut organizeli "Aleviler üzerine oynanan oyunları" ve bu işin arka planını "Kör ve topal" olmayan her sosyalist ve Alevi aydın görür. Bay Birdoğan, acaba siz bilmeyerek mi bu oyunun içindesiniz?

Beni şeratçılarla aynı kefedede "Ordudan ihraç" birisi olarak göstermektedir bay Hoca! "Fakir Baykurt tanıklığıyla" kendisinin de "Kemalist olduğunu" kanıtlamaktadır. Bizim Marksist olduğumuz İst. Sıkıyönetim dosyalarında mevcuttur. Hoca'nın gönlü rahat olsun; "Kartvizitim" olmamasına rağmen, 1970'li yıllardan bu yana araştırmalar yapmakta olduğumu belirtiyim.

(Başbakanlık Arşivinde araştırma yaptığımı kendisi de bilmektedir.)

1963'te TİP Kartal İlçe kurucusu (bugün 80 yaşın üzerinde olan) İsmail TUNA, beni ilk "sosyalist" yapan insandır. (Burada kendisini saygıyla anıyorum.) Daha sonra Dr. İ. Kaygusuz'la ilişkilenecek, 1965'li yıllarda TİP savunucusu olduk; bilahare DEV-GENÇ ve THKP/C çizgisiyle..., bugün ÖDP'liyim. Folklorik Hoca'nın iddia ettiği gibi "karar çizgisi bulunmayan" biri değilim. Asıl dengede olmayan, folklorik Hoca'nın kendisidir: 27 Mart 1994 seçimlerinden önce Nefes Dergisi bürosunda, Alevi yazar ve ileri gelenleriyle yaptığımız "Seçimde Aleviler kimi desteklesin" toplantısında söyledikleri ilginçti; O sırada Lütfi Kaleli Aydınlık gazetesinde yazıyordu. Bu duruma karşı çıkan Birdoğan, "Bırak şu provakatör Doğu Perinçek'i" diye söylenmişti. Daha sonra kendisi (Aydınlık'ta) yazmaya başlayınca baştacı olmuştu.

Semah Kültür Vakfı kuruluş döneminde Fermani Altun'un kolundan çıkmayan Hoca, Ramadan Hotel (bugünkü Merit)'inde viskisini yudumlarken beni de "sosyalist kimliğimden" dolayı kurucu olmayı kabullenmiyorlardı. Daha sonra Lütfi Kaleli'nin ısrarı ve kararlı tavrı üzerine benim gibi düşünenleri Vakıf toplantılarına aldılar.

Folklorik Hoca; Ben ve binin üzerinde Sb. ve Astsb. Arkadaşların 12 Eylül Faşizminin işkence tezgâhlarından geçerek zindanlarda yatarken, sen ne yapıyordun? İğdir'li Ülküdaşlarınla saz çalıp içki içiyordun! Ya da onların toplantılarında "Divan Başkanlığı" yapıyordun...

Hoca! Sen Alevi filan değilsin; Ajitatif bir provakatörsün!

Alevi-Bektaşî Müziği Uygulamalarında Gelenekselden Belirsizliğe...

Melih Duygulu*

Alevi-Bektaşî toplulukları yüzyıllardan beri kültürlerini, sözlü gelenek aracılığı ile kuşaktan-kuşağa aktarmışlardır. Bu geleneğin iki temel ögesi bulunuyordu: 1-söz 2-müzik. Alevi ozanlarının dilinde kutsal bir kimlik kazanan sözün ilk çağlardan beri birçok dinde ve birçok kavimde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Çeşitli kültürel katmanların üst üste gelmesiyle biçimlenen Alevi-Bektaşî öğretisinin böylesi önemli bir motife kayıtsız kalması düşünülemezdi.

Alevi-Bektaşî öğretisi, daha çok âşık adı verilen sazlı ozanlar aracılığı ile betimlenmiştir. Yalın halk diliyle duygu ve düşüncelerini aktaran âşıklara Aleviler büyük ilgi göstermişlerdir. Hatta daha da ileri giderek, pek çok âşığın sözüne kutsallık atfetmişlerdir. Bu durum Alevi dedesinin deyişinde "Kur'an'ın özü âşığın sözü" biçiminde ifade edilir ki, âşıkların sözünün ne ölçüde kutsallaştırıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Sözün Alevi-Bektaşî öğretisindeki bu öneminin yanında, söze eşlik eden sazın da Aleviler arasında büyük değerinin olduğunu vurgulamak gerekir. Bazı âşıklar yüksek sesle ifade etmeseler de saza "Telli Kur'an" adını verirler. Sazın tellerinden çıkan melodiler Hz. Ali'nin sesini simgeler. Sazdaki üç grup tel Allah-Muhammed-Ali'yi, 12 perde bağı 12 İmam'ı simgelemektedir. Sazın bünyesinden hareketle oluşturulan bu türden benzetmeler daha pek çoktur. Aslında sazın kutsallığı müziğin gizemli dünyasıyla yakından ilgilidir. Müzik o kadar derin duygular yansıtır ki, söz bile bazen karşısında âciz kalır. Bu bakımdan duyguları yansıtmak için en isabetli yol; söz ve saz birlikteliğidir. Buna daha belirgin bir söyleyişle, şiir ile müzik birlikteliği de diyebiliriz. Alevi-Bektaşî topluluklarının hemen hepsinde bu beraberliğe rastlamak mümkündür. Bu birlikteliğin yörelere göre değişen çeşitleri de vardır. Örneğin, bir saz eşliğinde kendisinin veya bir başkasının şiirlerini söyleyen dedelere veya zakirle rastlayabiliriz. Bu, bütün Ocaklı Aleviler'de, köy ve şehir Bektaşîlerinde sıkça görülür. Bazen saz çalanların sayısı artabilir. Ancak bu, üç-beş kişiyi geçmez. Söyleyenler ise bazen iki-üç kişi bazen de daha büyük topluluklar oluşturabilirler. Örneğin, Trakya Bektaşîleri arasında kadın ve erkek gruplarından oluşan minik korolar hep bir ağızdan söyleyebilmektedir.

Çok kısa olarak ele aldığımız bu geleneksel müzik uygulamalarının daha pek çok yönüyle ele alınması gereken araştırma konuları olduğunu belirtmek gerekir. Hal böyleyken, bilinmeyenlerin üzerine bina edilen yeniliklerin ne denli başarılı olacağı kuşkusunu, bazı duyarlı kişiler gibi bizde taşıyoruz...

Yeniliklere ve gelişmeye açık bir toplum olan Aleviler'in ve Bektaşîler'in günümüzdeki müzik uygulamalarının geçmişten günümüze günümüzden geleceğe formülü üzerine kurulu olduğu anlaşılıyor. Hatta bazı saz sanatçıların, bir tür "aydınlanmacılık" diyebileceğimiz daha geniş görüşleri dahi vardır. Bu görüşlerden birisi -ve belki de en yaygını-, "yerelden ulusala-ulusaldan evrensele" formülüdür. "Müziğin evrensel dili" gibi beylik sözlerle müzikte yenileşmeyi öngören bu kesim, müzik-toplum ilişkisinden ya çoğunlukla haberdar değildir ya da gözardı etmektedir.

Alevi-Bektaşî topluluklarının genç kuşağına bakıldığında -büyük bir kesimin- geçmişle bağının ne denli kopuk olduğu hemen fark edilir. Bunun pek çok nedeni var. Bunların en önemlilerinden biri, gençlerin

Alevi-Bektaşî öğretisinin hangi temellere oturduğundan haberdar olmamalarıdır. Günümüzde aileler, kültürü (Alevi kültürünü) aktarmada yeteri kadar etkin değildirler. Zaten daha çok kopukluğun nedeni bir önceki kuşaktan kaynaklanmaktadır. Hal böyle olunca genç kuşak duyduğuna ve gördüğüne inanarak, bir önceki kültür kesitinden habersiz yeni arayışlara girmektedir. Bu arayışların belkide en temelsiz ve niteliksiz olanı, müzikteki "yeni oluşumlar"dır.

Büyük kentlerdeki bir kısım müzik dersaneleriyle bir biçimde ilişkilenen bu insanlar, kendilerinin kısa zamanda müzikal verilerle bezenerek "yetiştiklerini" zannediyorlar. Müzik eğitiminin temel kavramlarından biri dinleme-algılama-uygulama pratiklerinin yaşama geçirilmesinde önemli bir etmen olan okur yazarlık dahi bu kişilerde tam oluşmamış durumdadır. Kısaca, müzik okur-yazarlığının özü olan "nota okuma" pratiği bile yeterli düzeyde değildir bu insanlarda.

Ehliyetli öğretmenlerin elinde ziyan olan bu insanlara müzik tekniğinin yanı sıra, müzikal terbiyenin verilmeyeceği görülmüyor. Kısa zamanda ticari firmaların elinde oyuncak olup gitmeleriyle birlikte yaptıkları müzikle de kültür dejenerasyonuna sebep oluyorlar. Gün geçmiyorki televizyonlarda yeni bir "türkücü" türemesin... Ve bir deyiş, duvaz, semah vd.ni okumasın... Rengarenk saçlı, dekolte kıyafetli bayanlar, papyon kravatlı baylar...

Alevi-Bektaşî topluluklarının geleneksel ses kültürlerinin bu denli hoyratça kullanılması a) meşhur olma, b) 'ilericilik' adına yapılması genel bir saplamadır. Sanatçı ile halk arasında aracı rolünü oynayan müzik tirmalarının ticari kaygılarını örüne ekleme de dahi gerek görmüyorum. 'B' şıkında yer alan 'ilericiliğin' ise, müzik dünyasında ne anlamda kullanıldığı çok anlaşılır bir ifade değildir. Etnomüzikolojide, üzerinde çok durulan konulardan biri olan "müzikal ilericilik" kavramını bir başka yazıda ele almak istiyorum. Zira "ilericilik" felsefi ve sosyolojik boyutlarıyla irdelendikten sonra müzik alanına indirgenmelidir. Bu da yazımızın kapsamı dışındadır.

"Meşhur olma" ideali, üzerinde o kadar da durulacak ve negatif değerlendirilecek bir ideal değildir. Çünkü her insanın kendini kabullendirme ve beğendirme arzusu vardır. Tanınmak, bunun bir sonraki aşamasıdır ki, çok daha arzu edilen bir durumdur. Burada önemli olan bu aktivitenin hangi değerler üzerinden yapıldığıdır. Ve kitlelerin kültürel değerlerinin kullanılış biçimleri ile "meşhur olma" ideali arasındaki hassas bağın hangi değerler üzerinden kurulacağıdır. Bu konuyu daha açık irdelenebilmek için yakın geçmişten, bir de bugünden iki müzik uygulamasını örnek olarak vermek istiyorum.

Yaklaşık 5 yıl önce Cem Dergisi'nin 31. Sayısında "Alevi-Bektaşî Müziği Yozlaştırılıyor mu?" adlı bir makale yayımlamıştık. Yazıdan kısa bir bölümü -5 yıl önceki durumu hatırlatmak bakımından- buraya aktarıyoruz: "...Eylül Ayı (1993) içerisinde TRT Kurumu'nun düzenlediği bir eğlence programında, İzmir Radyosu sanatçılarından bir hanımefendi bizlere Alevi-Bektaşî müziğinden iki örnek sundu. Sunmasına sundu da, seslendirdiği ezgilerin felsefi ve duygusal derinliğine inemediği her halinden belliydi. İkinci olarak seslendirilen ezgi, Trakya'da ve Ege sahillerindeki Alevi-Bektaşî müziğinin tipik örneklerindendi:

Bir nefescik söyleyeyim
Dinlemezsen neyleyeyim
Aşk deryasın boylayayım
Ummanda dalmaya geldim
...
Şah Hatayi'm der özümde
Hiç hilaf yoktur sözümde
Eksiklik kendi özümde
Darına durmaya geldim

Şah Hatayi'nin bu demesini yukarıda belirttiğimiz yöreler: "Semah Nefesi" olarak bilirler ve bu ezgi ile semah dönerler. TRT Kurumu'nun sanatçısı da dönüyordu, ancak semah değil... Böylesi ezgileri söylerken hiç kalça kıvrılıp omuz titretilir mi? "Darına durmaya geldim" denilen bir nefeste alkış tutulur mu? Bunlar bir yana... Peki arkadan gelen playbackteki bateri, org, yaylı sazlar ne idi öyle? Ucuz bir alt yapı ile, halk ezgilerindeki çok seslilik arayışı nedir? Bunların hiçbirini anlamak mümkün değil, hatta imkansız... Yapmış olduğu müziğin değerini, özelliklerini, felsefesini bilmeyen sanatçılara(!) bu işi teslim etmek büyük hatadır. Hele resmi kuruluşların böylesi ilginçliklere ve seviyesizliklere alet olması anlaşılır gibi değildir. Başka kanallarla program yarıştırmaya hevesi ile, yıllarca boyunduruğu altında tutmaya çalıştığı halk kültürüne en ağır darbeyi yine bu kurum vuruyor. Bu iş bir yarış işi değildir; bu iş bir seviye işidir. Zaten Alevi-Bektaşî müziğinin bu gün başına gelenler, halk müziğinin başına yıllar önce gelmişti...

Ne acı ki, bu türden rezillikler hâlâ yaşanıyor. Geçtiğimiz günlerde yine bir bayan türkücü, Ali Ekber Çiçek'in "Haydar Haydar" adlı parçasını seslendiriyordu: "On dört bin yıl gezdim pervanelikte" derken vücudunu bir dansöz edasıyla titretiyor, şuh bakışlarıyla adeta meslekteki parlak geleceğinin(!) hayallerini kuruyordu. "Guruh-ı nâciye özümü kattım" sözlerine geldiğinde, eserin gerçek anlamından da haberi olmadığı anlaşıldı. Sözleri yanlış söylüyor, melodiyi ise kendince süslemelerle deforme ediyordu...

Bir başka programda sunucu bir deyiş hakkında bilgi aktarıyordu: "Deyişin sözleri Hatayi'ye ait. Derlemeyi Erzincan'lı Âşık Daimi yapmış" öyle bir biçimde savunuyor ki, sanki Daimi bu deyişi Şah Hatayi'den derlemiş. Aralarında aşağı yukarı 400 yıl olan bu iki kişiyi cahil program yapımcısı veya metin yazarı hemen bir araya getirivermiş.

Bu örnekleri arttırmak mümkün. Daha fazlası için televizyonlara bakmanız yeterli... Geleneksel kültürlerin kişisel hırslara ve çıkarlara alet edildiği başka bir çark bulmak zordur herhalde.

Daha da üzücü olan, -bu kişilerin konuştuklarında- konunun otoritesi gibi tavır takınmaları... Tabi kültürün ve sanatın bu denli isticmar edildiği ortamlarda otoriteyi de bir biçimde doldurmak mümkün oluyor. Bu işe çanak tutan sözde "kültür emekçileriyle" sözde "kültür milliyetçileri" ceplerinin ve zevklerinin peşinde koşmaktan sıyrılıp bilinçlenerek, sorumluluklarını yerine getirirlerse ne iyi bir iş yapmış olacaklar, bir bileler...

(*)Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Öğretim Görevlisi

2 Temmuz Sivas Toplukıyımının 5. Yıldönümünde Bazı Düşünceler

Sabri Yücel

Yıllar su gibi akıp gidiyor dostlar. Bundan 5 yıl önce ölümsüz ozan Pir Sultan Abdal'ı anmak için Sivas'a giden canlardan 37 tanesi etkinlikler sırasında, gözü dönmüş gerici, karşı-devrimci siyasal islamcılar tarafından hunharca yakılmıştı otel odalarında. O gün takvimler, 2 Temmuz 93'ü gösteriyordu.

Cumhuriyet Türkiye'sinin en acı, en korkunç, en vahşi olaylarından birisi yaşanmıştı beş yıl önce bu gün kanlı Sivas'ta. Pir Sultan'ın 400 yıl önce dara çekildiği kanlı Sivas'ta, 37 Pir Sultan daha, cehennemi bir ateşin yılan dilli alevleri ve zehir kusan dumanları arasında yanıp kül olmuştu. Hem de devletin, güvenlik güçlerinin gözleri önünde, cayır cayır yakılmıştı insanlar. Otelde mahsur kalan insanlar, devletin yetkililerine ulaşım durumunun vahametini ilettikleri halde olayların önü alınamamış, oteldeki onlarca insan şeriat isyancılarına kurban olarak sunulmuştu adeta. O kara gün daha dün kadar tazedir belleklerimizde. Sivas toplu kıyımını hiçbir Alevi-Bektaşî can, hiçbir ilericî-devrimci, hiçbir demokrat, sosyalist asla unutmadı, unutmayacak. Artık onlar; aydınlanma, uygarlaşma ve çağdaşlaşma savaşımızın (dahası sınıfsal kavgamızın) ölümsüz şehitleri olarak yüreklerimize kazanmıştır.

Bu tarihsel olayın üzerinden beş yıl geçmiştir. Ancak vahşet tradejisinin yüreklerimizde yarattığı acı, hâlâ bir hançer gibi saplı durmaktadır. Ve de, değil beş-on-yirmi yıl; yüz yıl geçse de dinmeyecektir acımız... Dinmek bilmeyen acılarımızla birlikte bizler, her yıl, hatta her gün, her saat sormalıyız kendimize, dost ve düşmanlarımıza...

Özellikle bugünlerde "ülkeyi ve ulusu tahdit eden baş düşmanın irtica (şeriat, siyasal islam) olduğunu" söyleyen kimi odaklara ısrarla sormamız gerekiyor.

Bunun böyle olacağını, iki kere ikinin dört ettiğini hiç düşünmediniz miydi, sayın baylar-bayanlar?

O irtica ki, yüzyıllardır (dün) Osmanlı'yı, (bugün) Cumhuriyet'i tehdit etmiştir, etmektedir. Bu çağdışı gerici toplumsal-siyasal (dinsel) akım yeni bir olgu değildir ki... Tanzimat'ta, Meşrutiyet'te ve Cumhuriyet'te defalarca başkaldırmış ve de her defasında oluk oluk kan akıtmıştır. İrtica denen bu korkunç illet her zaman, her yerde ilerlemenin, yenileşmenin, uygarlığın, bilimsel teknolojik gelişmenin hep karşısında olmuş; o kara zihniyetiyle bunlar, ölümüne direnmiştir. Mürteci, gün olmuş padişah-vezir kellesi koparmış, gün olmuş diri diri insan kesmiş, gün olmuş aydının-düşünürün kanını içmiş ve gün olmuş farklı düşünen-inanan insanları otellerde ihrak-ı binnarlarda küle çevirmiştir.

Evet baylar, bayanlar; sonucun bu noktaya varacağını, kurdun kuzu doğurmayacağını hiç hesap etmediniz miydi acep?

İrticanın, dinsel gericiliğin, kökten dinciliğin,

şeriatın, siyasal islamın, Türk-İslam sentezlerinin böylesine devleşip güçlenmesinin (oy yönünden %25'lere dayanmasının) nedenlerini orada şurada aramanıza hiç gerek yok efendiler, hanımefendiler. Bunun en büyük nedeni sizlersiniz! Bu baş belası akımların, örgütlerin, kurumların, kadroların hepsi, hepsi sizlerin sayesinde irileşip gürbüzleşti. Bunlara desteği, parayı pulu, malı mülkü, daha da önemlisi insan kaynaklarını hep sizler sağladınız. Bu ortaçağ artığı karanlık akımlar kendi öz dinamikleriyle bu hale gelmediler, gelemezlerdi de zaten. Sizler kâh gizli, kâh açık; gün gün, adım adım, tek tek beslediniz bu ortaçağ kargalarını... Niçin? Oy için, klotuk için, çıkar için, siyasal erk için, batası lüks ve şataflarınız için... Şimdi beslediğiniz kara kargalar gözünüzü oyma tehdidinde bulunmaya başlayınca cümbür-cemaat paniğe kapıldınız tabii. Ateş bacayı sarınca da, korkudan tir tir titremeye başladınız. Vakti zamanında döne dolana, yana yakıla anlattık sizlere. Yapmayın dedik, etmeyin dedik ama, dinletemedik hiç birinize. Sizler hep bildiğinizi okudunuz ve irtica tarlalarını pasa suladınız.

Evet, bu gece yarasalarını, bu karanlık kargalarını 1945'lerden beri imam hatipler, ilahiyat fakülteleri, kuran kursları açarak, laik okullara din dersleri sokuşturarak beslediniz. Tarikatları, cemaatları kollayarak, şeyhlerine selam yollayarak, ellerini eteklerini öperek, hilafet-saltanat özlemcilerini baş tacı ederek, "siz isterseniz hilafeti bile getirebilirsiniz" diyerek palazlandırdınız onları. Köy enstitüsü ve halkevleri gibi aydınlık kurumlarına çamur atıp yıkarak; vatan cephesi, milliyetçi cephe gibi karşı devrim cepheleri kurarak, CIA güdümlü faşist darbeler tezgâhlarken, komünizm umacısı yaratıp gençleri dar ağaçlarında sallandırarak; yazarları, aydınları, gazetecileri, sendikacıları, öğretmenleri, öğrencileri maphus damlarına tıkarak; tarikat-ticaret-siyaset ortaklıkları kurup emekçileri soyarak, çeteleşerek, mafyalaşarak, faili meçhuller, yargısız-infazlar düzenleyerek gericiliğin değirmenine su taşıdınız yıllardır. Şimdi neden, niye, niçin şaşırıyorsunuz ki? Yaptığınız yarım yüzyıllık "icraatın içinden" ne çıkacağını sanıyordunuz ki?

Atalarımız, "besle kargayı oysun gözünü" diye boşuna mı demişler, efendiler? Boşunamı demişler, "şeytanın dostluğu cehenneme kadardır" diye? Ve yine boşuna mı demişler ki, "boynuz kulağı geçer" diye. İşte, söylenenler gelmiş, şeriatın sivri boynuzları sizin sivri kulaklarınızı geçmiş ve şeriat çılgınlıkları eşliğinde kanlı tehditlerine alenen başlamıştır. Şeriatçı güruhu bunun sinyalinin beş yıl önce (aslında çok daha önce) Sivas toplukıyımında vermişti. Otel yangınında Alevi-Bektaşîlerin, ilericîlerin, devrimcilerin, demokratların, sosyalistlerin cesetleri külleşip-dumanları gökyüzünü sararken onlar, salya sümük çılgık atıyorlardı: "Cumhuriyet Sivas'ta kuruldu, Sivas'ta yıkılacak(!); kahrolsun laik devlet, şeriatçı devlet kurulacak elbet(!)..." diye. Ama sizler

anlamadınız, anlamak istemediniz, o gün otel odasında siz yoktunuz nasıl olsa. Sizler orada yananların imdadına yetişmediniz, yetişemediniz. Ama tehlike size yönelince, ayıldınız(!).

Şimdi, durup düşünelim burada: Türkiye bu noktaya nasıl geldi, niye geldi?

Aslında bunun yanıtı o kadar zor değildir, dostlar. Çünkü Türkiye bu noktaya kendiliğinden gelmedi, özellikle getirildi. Eğer Türkiye'de Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın anti-emperyalist, anti-kapitalist özüne sahip çıkılsaydı, toplumdaki halk sınıflarının önü toplumsal gelişmenin çıkarları doğrultusunda sekteye uğratılmasaydı, devrimci, demokrat, sosyalist-komünist kuşaklar acımasızca yok edilmeseydi, gericiyle ödün üstüne ödün vermeseydi, cephe hükümetleri, 12 Mart, 12 Eylül darbeleri aydınları, gençleri, emekçileri kıyım kıyım kıymasaydı; bu memlekette NATO'cu, Amerikancı emperyalist-kapitalist, YDD'ci, CIA'cı, kontr-gerillacı, çeteci, mafyacı kukla siyasetler egemen kılınmasaydı; şimdi şu güzelim Anadolu'da şeriatçı-dinci, ırkçı şövenist ideolojiler asla tehdit unsuru oluşturmayacaktı.

Ey "gaflet ve delalet" içinde yüzen zavallılar! Emperyalist Sam Amca'nın çirkin oyununda çirkin bir figüranlığa soyunup ülkeyi uçurumun kıyısına getirdikten sonra "irtica canavarına karşı önlem almaktan" dem vuruyorsunuz ve bence dünya aleme gülünç oluyorsunuz Dünyanın neresinde görülmüştür acaba; sen elli yıldır dibini oydu oydur, sonra da uçuruma yuvarlanıyoruz diye önlem arayışına geç... Ve de, denize düşen yılana sarılır hesabı, dün düşman belleyip doğram doğram doğradığın insanlardan, kurumlardan medet um...

Aslında sizin gibilere söylenecek bir çift söz var:

-Haydi ey zat-ı muhteremler, buyrun pisliğinizi temizleyin!

Fakat diyemiyoruz işte. Çünkü, şeriat canavarı bizim de düşmanımız, Onun İran'da, Cezayir'de, Afganistan'da ne halt yediğini biz çok iyi biliyoruz. TUDEH'in. Halkın Mücahitleri'nin başına gelenlerden haberdarız. İşte onun için bizler, sonuna değin direneceğiz şeriata! Hem Sünni hem Şii şeriatına geçit vermeyeceğiz. Ama direnirken de sizlerle aynı kulvarda koşmayacağız, çünkü size hiç bir zaman güvenmedik, güvenmiyoruz! Bizler 2 Temmuzları, Sivasları, Çorumları, Maraşları, Gazileri, Menemenleri unutmadığımız gibi, 12 Eylül'leri, 12 Mart'ları, 6 Mayıs'ları, milliyetçi cepheleri de unutmadık!

Şunu hiç kimse aklından çıkarmasın ki, şeriata, köktendinciliğe, Siyasal İslama, Türk-İslam sentezine, ırkçılığa, şövenizme, tekelci kapitalizme ve emperyalizme karşı gerçek savaşımı ancak demokratlar, ilericiler, devrimciler, sosyalistler ve komünistler vermişlerdir. Gerisi lafı gûzaftır.

Tahtacı Semahı

(17'den devam)

Okuyucularımız hatırlayacaklar, geçen sayıda söylediğim gibi; bu yazımızdaki konumuz, genellikle ülkemizin kıyı bölgelerinde ikamet eden, bir dönem nüfusunun çoğunluğu ağaç işçiliği yaptığı Türkmen Alevi'lerinin (Tahtacı) oynadığı semahlar. 5-6-7 Temmuz 1998'de Antalya Tekke köyünde yapılan Abdal Musa etkinliklerine Şahkulu Vakfı semah grubu olarak katılmıştık. Cumartesi, pazar günleri etkinlik içerisinde Tahtacı semahlarını oynayan, ona öğreticilik ve zakirlik yapan arkadaşlar ile araştırmacı-yazar Veli Aşan ile sohbetler yaptım. Zaten 1985 yılından bugüne Abdal Musa'da Akçenış köyünde, Boğacı ve Antalya'nın içerisinde Türkmenlerin cemlerine katılmıştım. Çanakkale bölgesindeki Türkmenlerin de sohbetlerine katılmıştım. Etkinliklerine de yıllardır ekiplerimizle katılıyoruz. Bu sebepten genelde Tahtacıların örf, adet, ananelerini, inançlarını bildiğime inanıyorum. Tahtacı Alevi'lerinin semahları ile ilgili söyleyeceklerimiz çok olduğu için öntümüzdeki sayıda da devam edeceğiz. Pazar günü araştırmacı yazar İlhan Aşan ile sohbet ederken Cem Dergisinin 1998 Nisan sayısında yayınladığı biçimi ile şunları söyledi:

"Tahtacı Semahları dörde ayrılır (dört türdür);

1. "İçeri (Erkan) Semahı: Cemde oynanır, dışarı çıkmaz.

2. "Gençler (Bekarlar) Semahı: Muhabbet ve Eğlence anında oynanır.

3. "Yola henüz girmemiş Evliler Semahı: sahnelerde yapılacak gösterilerde oynanır."

Tahtacılar "semah"ı "samah" olarak ifade ederler.

Oyuzden lütfen sizlerden ricam, samah denilmesinin sağlanması çalışmalarını yapın, bu olayın adı Samah oynamadır. Oynama esas alındığı için her türlü samahın başlangıcından bitimine kadarki müzik eşliğindeki şekli oynamadır. Biz bu yüzden bu terimi "Samah dönme" değil, "Samah oynama" olarak kullanırız.

Önce gençlerin (bekârların) semahına biraz değinirim. Tahtacıların çadırlarla konup-göçerken oynadıkları semah ile bugünkü semah arasında hiç bir fark yoktur. Melodi anlamında yenilikler olmuş, ancak ritm ve deyişlerdeki konu değişmemiştir. Oynamada esas, kız ile erkeğin uyum içinde olmalarıdır. Yani el, kol, ayak hareketlerinde ritm içinde uyum sağlanmasıdır.

Genellikle sağa sola hareket edilerek oynanan semah, bazı bölgelerde ileri geri gidilerek oynanır. Diğer bölgelerdeki Alevi-Bektaşî semahlarındaki ferdiyetçilik Tahtacılar da yerini, çiftlerin birlikte hareket etme zorunluluğuna bırakmıştır. Birincisi, herkes dönerek (Tanrısal duygu ile dolu olarak), kendisinden sorumlu iken; ikincisinde iki kişinin birlikte oynamaları esastır. Ve amaç muhabbet etmek, eğlenmektir. Yukarıda bahsettiğim gençlerin samahında gençler on günü geçmeyen aralıklar ile samah kurarlar. Büyük bir evde bir araya gelinir. Evini samaha veren ev sahibi mutlu olur, evi gençlerin biraraya gelmesini sağlamıştır. Kim gençlerin biraraya gelmesini, sohbet ve muhabbet etmesini sağlamış ise Allah da ona yardım eder; kutsallığı, anlayışı toplumda hakim olduğu için de evsahibi o gün mutlu olur.

Genç kız-erkek ayrı ayrı otururlar ancak, yüzyüzedirler. Sazandarlar (zakirler) sayı olarak fazla da olabilir, bir kişi de olabilir. Sazandar tek de olsa,

gençler dağılana kadar bıkmadan usanmadan sazını çalmaya, deyişini okumaya, devam eder, sazanda önceden bırakıp gitmez. Bu görev onun için kutsal bir görevdir. Samahın başlangıç, ilerleyiş ve bitiminde törelere kesinlikle uyulur. Bazı bölgelerde ufak tefek ayrılıklar olsa da bu ayrılıklar esas bozmaz. (Sayın Aşan ile yaptığımız sohbetin ayrıntılarına gelecek sayıda devam edeceğiz.)

Benim de Tahtacılar ve Samahları ile ilgili söylemek istediklerim var. Üzülerek söylüyorum, insanlarımızın çoğunda okuma alışkanlığı yok; panellere, söyleşilere, araştırma yapmaya katılımları yok. Buna rağmen Alevilik ve onun iç ve dış değerleri ile ilgili, kendi dünyasına göre de kendisinin söyledikleri doğru. Bu anlayış çok yanlış. Bunu neden söylüyorum dersiniz. Çalışma alanımdan dolayı sürekli ayrı ayrı bölgelerden Alevi olan canlar ile sohbet ediyorum. Karşıma hep bu sorun çıkıyor.

Aleviler'in bulunduğu ayrı ayrı, bölgelerin tümünde cemlerde, samahlarda farklılıklar mevcut. Elbette farklı olacak; işte bu farklılıkları sindiremiyoruz. Oysa "yol bir, süre binbir"ı deyimi bu farklılıklar için söylenmiş. Sayın Veli Aşan'ın da dediği gibi, Tahtacı gençliği samah kurar ama; Malatya, Sivas, Erzincan, Tokat'taki gençler bunu yapmayabilir. Türkmen tahtacılarında bacı 'dolu' dağıtır. Bu dağıtım Anadolu'nun iç bölgelerinde olmayabilir. Tahtacıların otantik, doğal davranış biçimleri var. Bu biçimde yaşayıp bugüne gelmişler. Edep-erkan içerisinde yaşamları devam ediyor.

Sayın Bedri Noyan'ın bir görüşü vardı. Diyordu ki, "Samah tamamen dini değildir. Fakat kutsal bir hava içerisinde gayet ileri derecede edep ve terbiye ve yol erkanı ile gayet estetik sanatkârane bir eğlence şeklidir. Türk'ün özel halk müziği ile yaptığı bir baledir. Samah'ın mistik yönü ile bir ifadeside çoklukta birlik ve birlik içinde çokluk (Kesrette Vahdet, Vahdete Kesrettir). Cem içerisinde samah oynanır iken kutsal bir hava içerisinde edep, terbiye ile, yol erkanı ile tüm insanlarımızın nasıl coşa geldiği görülüyor."

Bu yapı Anadolu'da ve Balkanlar'daki Alevi-Bektaşîlerin cemlerinde mevcut; buradaki birliktelik en üst seviyededir.

Bilinmesi gerekir ki, ayrı ayrı bölgelerde yaşayan Aeviler folklorik değerleri ile iç içe yaşarlar. Şiveleri (dil) doğal, doğa koşulları, fiziki yapıları, eğitim farklılıkları, ananesi gereği farklı yaşam değerleri var bu farklılıklara saygı duyarak yaşamak gerekir diyorum.

Semahlarla ilgili tartışmalarda bölgesel kültür farklılığını unutmamak ona göre eleştiri yapmak gerekir. Farklı davranış biçimleri cemlerdeki ve samahtaki farklılıklara rağmen tüm bölgelerdeki samahtaki genel yapıda duygu, düşünce, sazlar, zakirlerin okuduğu düvazlar, deyişler; Kul Himmet, Hatayi, Pir Sultan, Hacı Bektaş, Musa Abdal gibi vb. önderlerin şiirlerinden oluşuyor. Geçmiş dönemin güzelliklerini, acılarını, çektiklerini onların şiirinden öğrenip yaşantımızı daha iyi, düzenli, kişilikli, örgütlü hale getirmenin yollarını arıyoruz. Hep birlikte aramızız gerekir.

Alevi kültüründe var olan öz güzelliğe evet, şekilcilığe hayır, diyorum!

Mehmet AYDOĞMUS

"Haşa, onun senden daha yakını yok. Fakat ona uyduk; müşriklerle savaştık."

"Benim kadar mı savaştınız?"

"Hayır senden fazla savaşan yoktur"

"Andolsun Allah'a, benimle-işçim arasında bile fark gözetmem ben."(2)

Daha sonra bu zenginler -Ayşe'nin de yardımı ile- Talha ve Zubeyr'in önderliğinde Camel savaşını yarattılar. Yenilgiden sonra da Muaviye'nin saflarında yer aldılar.

Sıffeyn savaşında Bedeviler-ezilenler-köleler ve gerçekten Muhammed'e inananlar Ali'nin saflarında idi. Çıkarıcılar Muaviye'nin saflarında idi. Amr İbn-ül As Muaviye'yi hiç sevmediği halde, çıkar ilişkisi bu iki ittifakı bir araya getirmişti.

Sıffey'de Ali'nin ordusu üstün durumdayken. Amr İbn-ül As'ın hilesi ile Muaviye'nin istekleri doğrultusunda karar alındı. Bu nedenle Ali'nin saflarındaki Iraklı bedeviler karşı çıktı. Ali'nin ordusundan ayrıldı. Ali'ye isyan ettiler.

Şimdi Haricilerin isteklerine bakalım:

1. Hakemin hükmüne uyup hilafeti Muaviye'ye veren herkes suçludur. Başta Ali olmak üzere Muaviye, Amr İbn-ül As, Ebu Musa el esari, Talha Zubeyr, Ayşe, hepsi suçludur. Kafir olmuşlardır.

2. Seçimle iş başına gelmesi şartı ile herkes Halife olabilir. Halife'nin Kureyş kabilesinden seçilmesi şart değildir. Zulüm yapan halifeye karşı başkaldırmak, farzdır. Suç işleyen, halife makamından alınarak cezalandırılır. Zulüm yapan halife, kafir olur, sonsuza kadar cehennemde kalır.

Haricilerin siyasal ve toplumsal tezleri incelendiğinde, o dönem Arap dünyasının en katilimci topluluğunun onlar olduğu ortaya çıkıyor. Halifenin seçimine ilişkin tutumları, yönetim tarzına ilişkin öneri ve savları; devletin merkezileşmesi yerine çoğunluğun ortaklığına dayanır. Tüm İslam kaynakları, Haricilerin, halifenin Kureyşten olması düşüncesine karşı çıktıklarını kabul ediyor. "Onlar için Halife Kureyşten olsun olmasın tayin edilip halk arasında adaletle idare eden kişi imamdır. Bu kişi imamlık görevini bozup zulüm ederse vazifesinden atılması ve öldürülmesi vacip olur."(3)

Hariciler Ali'nin ordusundan ilk ayrılışlarında, Küfe köylerinden Harrura'da toplandılar. Şebes bin Ribii'yi kendilerine askeri komutan seçtiler. Şebes bin Ribii, Ali'nin ordusunda sol kol komutanı idi. Abdullah bin Kevvar'ı da kendilerine namaz kılmak için imam seçtiler. İslam ülkelerini idarelerine aldıkları takdirde biatın halifeye değil, Allah'a olacağını kararlaştırdılar.(4).

Hariciler çöllerde yaşayan konar göçer topluluklardı. İmamlık için savaş istemiyorlardı. Bu nedenle imamlık uğruna savaşan Ali ile Muaviye'ye karşı çıktılar. Onları ağır bir dille yerdiler, kötilediler. Bu mezhebe göre savaş gereksizdir. İnanç için kan dökmenin yararı yoktu. İslam dinini savaşla yaymaya kalkmak, imamlık sorununu bir savaş durumuna getirmek İslam inançlarının özü ile bağdaşmaz. Bu yüzden savaş yanlış bir yoldur. Böyle yanlış bir yola girildikten sonra, üstün durumda iken karşı yanın isteklerine uyarak uzlaşma sağlamak, barış inancın köksüzlüğünden, yüzeyselliğindedir. (5)

(sürecek)

Dipnotlar:

1. Musa Şanak, Mezopotomya'da Dişlerin Doğuşu ve Gelişimi s.184

2. Abdülkâfi Gölpınarlı, İslam Tarihi s.358, Aktaran: Oral Çalışlar H: Ali Muaviye Çatışması s.103

3. Oral Çalışlar s. 120

4. Oral Çalışlar age. s.121-122. Kaynak; Çağatay Çubukçu age s.15

5. İ. Zeki Eyüboğlu, Mezhepler Tarikatları s. 364

Pertev Naili BORATAV:

Pir Sultan Kızılbaşlığından vazgeçmediği için öldürüldü

Türk Halk Biliminin Kurucularından Prof. Dr. Pertev Naili Boratav ve eşi Hayrünissa Boratav'la - vefatından önce- Ayhan Aydın'ın yaptığı söyleşinin "Alevilik"le ilgili bölümünü yayınlıyoruz. Söyleşi gelecek sayıda - diğer konılarda- devam edecek.

– Şimdi biraz Kızılbaşlar'dan, Aleviler'den Bektaşilerden bahsedelim. Pir sultanlar'dan bahsedelim. Siz de yaptığınızda, kitaplarınızda sık sık işliyorsunuz bu konuyu. Hatta Abdülbaki Gölpınarlıyla beraber çıkardığınız "Pir Sultan Abdal" isimli bir kitabınızda var.

– Evet, O kitabı Abdülbaki Gölpınarlı'yla beraber çıkarmıştık. O çok bilgili, kültürlü bir insandı. Çok çalışkandı. Çok ilginç çalışmaları olan bir insandı. Halk Edebiyatı, Aşık Edebiyatı, Divan Edebiyatı'yla ilgili önemli çalışmaları olan bir dostumdur. Onunla yaptığımız Pir Sultan kitabı hiç kalmadı, çok da beğenildi. Şimdi herhalde Adam yayınlarından çıkacak.

– Siz bu Aleviler-Kızılbaşlar hakkında ne düşünüyorsunuz. Bunlar kimlerdir, nasıl insanlardır? Kültürleri, inançları nasıldır. Neler yapmışlardır? Alevilik nedir sizce?

– Türk Kültürü'nü Anadolu'da en canlı şekilde yaşatan, geliştiren bir halk zümresidir. Onları Sünnilik ve Sünniler reddetmişler. Onlar zaman zaman isyan etmişler, daha ziyade köylü zümre oldukları için Osmanlı güçleriyle çarpışmaya da girebilmişlerdir. Onların devlete karşı savaşları büyük bir geleneğe kaynak olmuştur. Anadolu tarihinde en ilginç vesikalar Onların bu hayatlarının, savaşlarının meydana getirdiği şiirler, türküler, efsaneler, masallar vesayirlerdir.

Banaz Pir Sultan Abdal'ın köyü. Ben, sırf Pir Sultan Abdal'ın köyü olduğu için, Pir Sultan Abdal'a ait gelenekleri derlemek için oraya gitmiştim. O sıralar Üniversite'de hocaydım. Sivas Lisesi'nin Müdürü Faik, benim üniversiteden arkadaşım, benden iki sene filan küçük. O bana arkadaş olmuştu. Beraber gitmiştik, Köye. Pir Sultan'ın Köyü, Banaz'a gittik. Muhtarın evinde oturduk. Muhtar bir müddet sonra geldi. Elinde bir tepsi. Tepsinin içinde, iki bardak şerbet veya ayran geldi. "Bey "biz Kızılbaş'ız" dedi. "Bizden olmayanlara ikram ettiğimiz şeylerin içine tükürürüz. Benden söylemesi ister iç, ister içme bunu" dedi. Faik bana bakıyor, ne yapacak gibilerinden. Ben aldım bardağı elime, valla dedim, ev sahibinin ikram ettiği şey, zehir de olsa onu içmek misafirin boynunun borcudur, dedim. Kaldırıp içtim. Tabii o zaman aradaki her şey çözüldü. Tabii bu bir imtihandı. Sünniler, Kızılbaşlar'ın köylerine gittikleri zaman onların verdikleri şeyleri yemez, içmezlermiş, içine tükürürler diye. Böyle bir inanış varmış. Ben tabi buna inanmadığımı anlatınca ve gösterince, başlar çözüldü

– Sizi nasıl karşıladılar?

– Artık tabii bütün sınırlarını açtılar.

– Hayrünissa Boratav: İzmir'de Aleviler'in oturduğu Narlıdere var. Kardeşim de orda oturuyordu. Ben de Onları tanıdım çok sevdim. Onların mükemmel, bulunmaz ayinleri, törenleri müthişti.

– Pir Sultan Abdal'la ilgili bir eseriniz de var.

Pir Sultan Abdal kimdir. Niçin bu kadar sevilmiş, ünü ve sevgisi her tarafa yayılmıştır?

– Pir Sultan Abdal XVI. yüzyılda yaşamış. Banaz'da doğup büyümüş, çok büyük bir halk ozanıdır. Çok büyük bir Kızılbaş şairidir. Aleviliği öğrettiği yanında çalıştırdığı, yetiştirdiği sonra Paşa olan Hızır Paşa tarafından asılıyor. Pir Sultan Kızılbaşlığından, Aleviliğinden vazgeçmediği için idam ediliyor. Bir Alevi ayaklanmasına baş olmuş, büyük bir ozan. Hatta

Ona bir teklifte bulunup, Kızılbaşlığı bırakıp, Sünniliği kabul etmesini istiyorlar. Böyle olursa asmayacaklarını söylüyorlar. O yolundan dönmüyor. Bir de şiir yazıyor : (Pertev Naili Boratav şiiri ezbere okuyor)

*"Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi de kem kişi de bellemesinler
Paşa hademine iembih eylesin
Bizi de dağ dibinde eylesin"*

Yani bizi darağacının dibinde bekletmesinler, diyor. Mapusaneden çıkarken herkesin Ona taş atmasını emrediyorlar. Onu çok seven biri ise Ona dayanamıyor, bir gül atıyor. O da diyor ki ; beni atılan taşlar değil senin gülün yaraladı. "Dostun attığı gül yaralar beni". Düşman taşları yaralamaz beni, dostun attığı gül yaralar beni, diyor.

– Halk Ozanlığı içinde Onun ne gibi bir yeri vardır?

– Pir Sultan şiirleri, inançları uğruna canını feda etmiş çok büyük kâhraman, büyük bir insan. Şiirleri çok güzel. Büyük bir ozan. O şiirlerinde sade dini inançları değil, insan sevgisini, insan duygularını da çok güzel ifade etmiştir. O yüzden apayrı bir ozandır. O sadece Kızılbaş bir şair değil, tüm insanlığın da şairidir.

– Yunus Emre nasıl bir ozan?

– Yunus'ta öyle, büyük bir şair. Ama Yunus Emre dini konuları işlerken aynı şeyleri söylemiş. Pir Sultan inancından ödün vermeden aynı fikirleri, inancını savunmuş bir ozan. Bu uğurda canını vermiş. Sadece Pir Sultan değil mesala Onun kızı var, Senem. (Pertev Naili Boratav ezbere okuyor)

*"Pir Sultan'ın kıztım bende Banaz'da
Babamı astılar kanlı Sivas'ta
Dar ağacı ağlar Pir Sultan deyü..."*

– Köroğlu, Karacaoğlu hakkında neler söyleyeceksiniz?

– H. Boratav: Üniversite'den atıldığı yıllarda, Bu Köroğlu'nun kitabını yayımladığı için, Onun gibi "Bu

Ayhan Aydın

Köroğlu gibi asinin kitabını okumayın" diye söz ediyorlardı Köroğlu'da, Karacaoğlu'da büyük şairlerdir. Mesala Karacaoğlu'nun bir şiiri : "Bana kara diyen dilber / Kaşların kara değil mi? / Gözün sevdiğim gelin / Gözlerin kara değil mi? / Beni kara diye yerme / Mevlam yaratmış hor görme"

– Biz sizi de fazla yormak istemiyoruz. Bu büyük kültürün içinde, büyük hizmetler vererek, Avrupa'da yaşayan, Türkiye'yi oradan gözleyen birisiniz. Sizin gibi aynı şekilde diğer aydınlarımıza, yazarlarımıza, şairlerimize baskılar oldu, oluyor. Nazım Hikmetler, Server Tanıllılar, Yaşar Kemaller. Bu değerlerimizin ışığı sönmeyecek. Hep yanacak bizi aydınlatacak.

– Tabii. Aydınlar var. Onlar aydınlatacaklar, dünyayı Türkiye'yi.

– H. Boratav: Pertev Üniversite'de profesörken, Yaşar Kemal bize gelmişti. O zaman bir köylü çocuğu, ilgili, meraklı, yazıyor, çiziyor. Oturalım, konuşalım, bana yardım et dedi. Çok güzel konuştular ona yardım etti, Pertev, fikir verdi.

– Hepsinin çalışmalarını örnek alarak büyüdüler.

– H. Boratav: Bizler çok zorluk çektik. Çocukları zorluklarla okuttuk, büyüttük. Ee bizim de yaşımız geldi artık. Vazifemizi biz yaptık. Artık biz yaşlıyız. Ölme zamanı geldi. Bir gün "Allahasımarladık" deyip gideceğiz ve Fransa'da gömüleceğiz. Mezarımızı bile aldık. Çünkü oğlumuzun birisi orada. Ona yakın çok güzel bir mezarımız var. Beraber ölürsek, gelenleri bizi orada ziyaret ederler.

– Daha durun bakalım. Sizler bizim ışığınızın. Oradaki yaşamınızdan bahsedebilir misiniz? Şimdi neler yapıyorsunuz?

– H. Boratav: Pertev iki sene evveline kadar çalışıyordu. Pertev sabah odasına çekilir, eline kalemi defteri alır yazmaya başlardı. Sürekli sürekli çalışırdı. Bizim dostlarımız var. Bize geliyorlar. Biz onlara gidiyoruz. Yalnız kalmıyoruz. Oradaki Türkler bizi bırakmıyorlar. Sürekli telefonla bizi arıyorlar. Biz üç beş dakikada Paris'e varıyoruz. Türkiye'den gelenler oluyorlar bize. Fransuvaz var, O müthiş birisi. Çok çalışan birisi. Avrupa'da bir Alevi Enstitüsü kurulmak isteniyor. Fakat O buna karşı "Enstitü böyle kurulmaz" dedi. O Alevilik hakkında çok ciddi çalışmalar yapıyor. Müthiş saz çalıyor. Şimdi üniversitede doktora yapıyor. Pertev'le çok ilgileniyor. Bir Türk'le evli. İrené Mélikoff var. O bir Türk'e aşık oldu. Fakat o ölünce onun oğlunu alıp kendi kızıyla evlendirdi. O Alevilik'le ilgili çalışıyor, sürekli. Bazın bizim dostumuz. Ünlü profesör. Bizi çok seviyorlar, oradaki dostlarımız.

– Fransa'daki arşiviniz konusunda neler söyleyeceksiniz. Türkiye'ye getirilmesini istiyormusunuz, gerçekten?

– H. Boratav: Elbette gelecek. Evimizde daha 50-60 dosyamız daha var. Bunlar getirilmeli. Teknik ilerledi, artık. Bunların sistemini kuracak bilgi var. Kütüphanecilik ilerledi. Üniversiteye verdiğimiz 100 dosyada var. Fransa'dan onlarda getirilir.

Akyazılı Sultan'ın müridi Derviş Hasan Pehlivan: DEMİR BABA

Yazan: Boris İliev

Bulgarcadan çev: A. Hezarfen

Ali Baba'ya der aman
Himmetinden DELİORMAN
Ruhanîyet verir her an
Deniz Ali Baba Sultan.

(Denizlerli Haydar Baba)

Allah yukanda; göremiyor. Padişah da uzakta; işitemiyor. Bu, Deliorman'da boyunduruk altında olanlar kimden yardım bekleyecek? Denizlerin ve dağların ardında, çok uzaklarda, Hristiyanların koruyucusu Rusya olduğu işitiliyor. Fakat, Karapança Vadisi'ne toplarının sesi henüz ulaşmıyor. Demir Baba'nın sesi ise çağırıldığında, kayalıklarda yankılanıyordu. Onun sağ olduğu, hangi bir mağaranın derin bir yerine gizlendiği, yahut bir zindanda zincire vurulduğu sanılıyordu. Deliorman'daki insanlar: "O, bir gün mutlaka gelecek, halka baskı yapanları cezalandıracak, zalimleri kovalayarak, boyunduruk altında olanları kurtaracak, haksızlığa uğrayanların da hakkını alıp-mükafatlandırarak!" diyorlardı.

'Demir Baba' adında bir kişinin meydana çıkması, insanların da ona inanıp arkasından gitmesi gerekti. Bunu idrak eden, Muhammed'in damadı Hazret-i Ali'nin inancını yayan bir grup Kızılbaş dervişlerinin müridi (önder) i Akyazılı Baba idi. Bu Kızılbaşlar Anadolu, İran, Sarımsağı ve Bulgardağı'ndan hayvan sürüleriyle göçüp Dobruca ve Deliorman'a yerleşmiş, oldukça kalabalık yürük ocakları (zadruga)'ndan idiler.

Akyazılı Baba müritlerine (öğrenci); "Biz şarap içmeyi yasaklamayacağız, kadınlara ferece de giydirmeyeceğiz, mum yakmayı da yasaklamıyacağız. Burada islamiyeti zorla kabul ettirmişler. Buradaki Hristiyanlar Hazreti Ali'nin mezhebini gönüllü olarak kabul etsinler, burada taraftarlarımızı çoğaltmak için buranın yerli kadınlarıyla evlenip çocuk çocuk yetiştirsinsinler.

Buradaki insanlar bir Demir Baba bekliyor, O'nu, onlara biz vereceğiz. O, derviş bir baba ve buradaki yerlilerden, soylu aile kızı olan anadan doğacak. Bu müridi, Demir Baba'nın tüm şan ve şöhretini miras olarak alıp, bizim adımızı, şanımızı yüceltecek!" diyordu. Bunun için müridlerini Dobruca, Deliorman, Tozluk ve Polomie'ye yolladı. Kendisi de, Balçık kasabası yakınındaki Batova alçağında kalarak bugünkü Obroçiste (...) köyündeki Aziz Atanas manastırının üzerine tekke ve ocağını kurdu. Yolladığı dervişler Dobruca, Deliorman, Tozluk ve Polomie'ye giderek, her yeri dolaştı. Birçok insanla karşılaşarak onların dertlerini, isteklerini dinlediler. Dönüp geldiklerinde herbiri, görüş ve isteklerini Akyazılı Baba'ya anlattılar. Bu dervişlerin arasında Akyazılı Baba'nın çok değer verdiği 'Ali' adında bir derviş vardı. Güçlü, heybetli biriydi. Müridini Bulgardağı'ndan Batova'ya sırtında getirebilecek güçteydi.

Müridi, ona: "Ali, sen neredeydin-ne gördün? Anlat bakalım!" dedi. O da, "Ben Deliorman'da Kuvancılar (Pçelina) denen bir köyde, varlıklı Müslüman ailede konuk olarak kaldım. Orada dikkatimi çeken, kadınlar şalvarlı değil, fişan giyiyorlar. Bunu ev sahibine sordum, o da: "İslam dinine alıştık, fakat kadınlar bu çuval (torba) gibi şalvara alışmadılar. Biz buranın yerlisiyiz" yanıtını verince, Akyazılı Baba (Boba): "İşte böyle bir aileden, Demir Baba'yı temsil edecek biri doğmalı" diyerek, merakla: "Daha ne oldu? Öte tarafını da anlat!".

Demir Baba Türbesi

Derviş: "Akşam namazı kılmaya namazlağı (kilimçe) getirildiğinde hane sahibinin Zayde adındaki küçük kızı koşarak, 'O benimdir, kimseye vermem'diyerek, koltuğundan namazlağı çekip aldı?" dedi. Akyazılı Baba: "İşte bu küçük kız, Demir Baba'nın anası. Ali, sen de babası olacaksın!" dedi.

İş yoluna girdikten sonra Akyazılı Baba büyük düğün cemiyetine kalktı. Düğün çok tantanalı oldu. Edime'den İstanbul'a, Silistre'den Babadağı'na kadar anlatıla anlatıla dilden düşmedi.

Akyazılı Baba'nın Kuvancılar köyündeki yerlilerinden zengin Zayde Hanım ile evlenen Akyazılı Baba'nın müridi Ali Dede'nin bir oğulları dünyaya geldi. Adını Hasan koydular. Bakalım, büyüyünce, babasının müridine layık mürid olabilecek mi?

Hasan, Baba'nın öğretileriyle (irşat) çok az ilgileniyor, daha çok akranlarıyla gürüşüyor ve hepsini de yeniyordu. Bu nedenle ona, 'Hasan Pehlivan' denmeye başlandı. Ana tarafından ünlü soydan geldiği için Osmanlı ordusuna süvari sipahi yazıldı. Padişahın seferine katılarak Buda-Peşte'ye gitti. Askerlik hizmetini çok beğendi. Ruhani Babası'nın yanına dönüp, Kızılbaş dervişlerinin şanını yüceltmek için Demir Baba'nın halefi olmaya hazırlanmayı unuttu. Akyazılı Baba, vakit geçirmeden çağırılmasını ısrar etti. Anası Zayde Hanım mektup yazarak: "Ben seni doğurdum ünlü veli /Sen gene oldun bir deli /At, giyecek, hizmetçi yolluyorum sana /Hemen dön, kutsal görevinin başına!" diye yazdı.

Hasan pehlivan Buda-Peşte'den ayrılarak Deliorman'ın yolunu tuttu. Gelirken Bosna topraklarına uğradı. Orada Hristiyan kiliselerinden kovulan Bogomillerin ailece İslamiyeti kabul ettiklerini gördü. Oradan Ulah ve Boğdan topraklarına saptı. Babadağı'dan geçerek Batova'daki Akyazılı Baba'nın Ocağı'na ulaştı. Orada 'Hasan Baba Pehlivan' adıyla tekkeye hizmet ederek, otuz yaşından sonra Kur'an-ı kerim ayetlerinin tefsirini, tasavvufa ait bilgileri öğrendikten sonra, Demir Baba'nın şan ve şöhretini üzerine aldı ve Kızılbaşlığın şanını yükseltmek için Deliorman'a yollandı. Hasan Baba Pehlivan adına "DEMİR" (Jelezniya) adını ekledi.

Önce Silistre ilçesindeki Yordanovo (?) köyüne uğradı. Köy halkına: "Ben, Hasan Demir Baba

Pehlivan'ım. Köyünüze ocak yapmak istiyorum" dedi. Köylüler: "Demir Baba'nın ocağı Beşparmak Kaynağı yanındadır. Beklediğimiz aziz kişi sen değilsin. Savul, git buradan!" deyince, Ak-kadınlar (Dulovo) ilçesi, Kızıl-Burun (Ruyno) köyü altındaki kayalık (Bu kayalık tarih öncesi yerleşim yeri olduğu anlaşılmaktadır. Kayalık içine oyulmuş odacıklar, birbirine geçiş yolları ve ateş yakılan ocaklar vardır. 1947 yılında, köyde Rüstiye okulu öğretmeni iken öğrencilerimle ara sıra oraya giderek, kayaların nasıl yontulduğu, odacıkların duvarlarında belli belirsiz bazı çizimleri inceledik. Ç.N.) önünde durdu. Köylüler onu oradan da kovdular. Hasan Baba buna çok üzüldü ve onlara ilenerek: "Yeyiniz, fakat doymayınız. Samanlıklarınız hiç dolmasın! İnekleriniz alaca olsun, kızlarınız evde kocayıp kalsın!" dedi.

Bundan sonra Demir Baba'nın ilenci tuttu: Kızıl-Burun köyü kızları evde kocadı. Kuraklık ve dolu yüzünden tarlalardan ürün alamadıkları için samanlıklarına çok az saman konuyor, inekleri de alaca olduğundan, ta uzaktan belli oluyor, bu nedenle kimse onlardan damızlık edinmiyordu. (Yukarıda adı geçen köyde 1947 ve 1948 öğretim yıllarında kaldım. Köy, ekonomik bakımından biraz fakir olsa da, ahalisi çok kültürlü idi. İlçeleri olan Akkadınlar'da Rüstiye okulu yokken, bu köyde 1946 yılında rüstiye açılmıştı. Halkın hemen hepsi tarikat ehli (Bektaşî, Kadiri, Halveti ve Nakşibendi) idi. Bunlar içinde ünlü öğretmen şair, Bektaşî Babası Mustafa Efendi (Can), Mahmut Dede, Ahmet Hoca, Boyacı Hasan, kırıkçı-çıkıç Vahit, ustalar ustası Halim Usta vardı. Köyde ilence tutulan kız yoktu. Sığırlar için birşey diyemeyeceğim. Ç.N.)

Hasan Pehlivan Baba, Beşparmak Kaynağı yanına gitti. Yıkık Aziz Georgi manastırı üzerine ocağını yaptı. Yıllar geçti, çevresine müridler toplandı. Bunlar "Hasan Demir Baba meydana çıktı!" haberini her tarafa yaymaya başladı. Hayranları, kahramanlar kahramanı, yiğitler yiğidi Demir Baba'ya koştu. (Kızılbaş Dervişî Demir Hasan Pehlivan Baba Velâyet-nâmesi'nin 24. sayfasında, onun ünlü bir pehlivan ve tekkesinde pehlivan yetiştirdiği belirtilmektedir.)

Eskiden beri Deliorman'ın pehlivanlarıyla ünlü olması, Demir Baba'nın bunda etkisi olduğunu akla getirmektedir. Nasıl ki, Anadolu ve Rumeli'deki bazı tekkelerde spor eğitimi (Gülle, ok atma, ağır yük kaldırma, sırğa çıkma, güreş vb.) yapıldı. Demir Baba Tekkesi'nde 1944 yılına kadar 'Fındık Taşı' denilen 100 kg. a yakın yuvarlak bir taşı göbeğine kadar, hele hele omuzundan aşırı parkasına atmak her babayığidin harcı değildi. Bunu yapanlara gıpta edilerek bakılırdı. Kaldıramayanlar, bir yandan bir yana devirerek günahlarının birazından kurtulacaklarına inanırlardı.

Tekke ve zaviyelerde zikir/semah yapılırken yukarıda sözü geçen spor hareketlerine de önem verildiği anlaşılmaktadır. 1211/1796'da3.Selim'in beratı ile Filibe Pirinç Nezaretinden verilen günde yarım kile (25 kg.) pirinç bu tekkedeki derviş ve idman yapan pehlivanlar tarafından tüketiliyordu. Araştırmacılar tekkelerin bu yönünü de meydana çıkarsınlar.

Diyor ki..

Ara bul
Akıl, başta sultandır
İncinsen de incitme
Kadınlarınızı okutunuz
Kendinden söz etme
Asıl kör, nankördür
Kendi ayıbını görür ol
Büyükleme cahilden kork
Yalanla uyuşma, abartma
Alınmayacak şeyi söyleme
Yanıt vermede acele etme
Doğruluk dost kapısıdır
Sorulmadan cevap verme
Yapmadığını olmuş sanma
Ev içindeki düşmandan kork
Dost yüzlü düşmandan kork
Hatır yıkma, başa kakma
Alimler arıdır ve arıttır
Bir dilden iki söz söyleme
İyi yaratılışlı olmak, esenliktir
Gönlü, dev oyuncağı yapma
En büyük keramet, çalışmaktır
Nefs beden zelim hükümdarıdır
Bir insanı içten yaralamak, cellatlıktır
Kendini bilmemek, işe yaramazlıktır
Halkı Hakk'a ısmarlamak, gammazlıktır
Kötülerden sakın, temizlerle dostluk et
Kendi nefsinin buyurmalarından kaçın
Nefs değerlendirmesinde aymaz olma
Biz söze bakmayız, hâle, içe bakarız
Hakk'ın yüzü insan yüzünde görülür
Doğruyu söylemekten geri durma
Okunacak en büyük kitap insandır
Marifet, nefsi silmet değil, bilmektir
Marifet ehlinin ilk makamı edep'tir
Hakk'ı bilmek istersen, kendini bil
Mürşidlik, alıcılık değil, vericiliktir
Kendine güç geleni başkasına uygulama
Özü doğru olmayanın imanı da eksiktir
Çalışmadan geçinenler bizden değildir
Akla, ilme uymayan yolun sonu kapalıdır
Hamı pişiremezsen, bari pişmiş ham etme
Her adam suretinde görünen adam değildir
Kendini temizlemeyen, başkasını temizleyemez
Düşmanınızın dahi insan olduğunu unutmayın
Oturdüğün yeri pak et, yediğin lokmayı hak et
Kendini insanlık hizmetine adayanlara ne mutlu
Aç gözlüler ömürleri boyunca yoksul sayılırlar

İman makamına eren Abid
Zühd makamına eren Zahid
Keramet makamına eren Veli
Mucize makamına eren Nebi'dir

Şeriat'ta "Bu benim-bu senin"
Tarikat'ta "Hem benim-hem senin"
Hakikat'ta "Ne senin-ne benim"
Cümle varlık Hakk'ındır

Hararet nardadır, sac'da değildir
Keramet başdadır, tac'da değildir
Her ne arar isen kendinde ara
Küdü's'te, Mekke'de, Hac'da değildir

Her şeyin en büyüğü ilim ev hilim.
Çünkü ilimle Hakk'a yol bulunur.
Hilm'le de halka tahammül edilir.

Dosumuzla beraber yaralanır, kanarız
Her nefste aşk ile yaradan'ı anarız
Erenler Meydanına vahdet ile gir de gör
Kırk budaklı şamdanda, kırkımız bir yanarız...

Bu yol ateşten gömlek, demirden leblebidir:
Gelme gelme, dönme dönme;
Gelenin malı, dönenin canı

Erkek dişi sorulmaz muhabbetin dilende
Hakk'ın yarattığı her şey yerli yerinde
Bizim nazarımızda kadın/erkek farkı yok
Noksanlık eksiklik senin görüşlerinde

Düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu
Hakk'ın yolu, bilim, mantık kapısından geçer
İnsanın değeri taşıdığı vicdan ölçüsüyle ölçülür
Bilginlerin sohbeti, cahillerin ibadetinden yeğdir
Kıskançlık daima insanın eksikliğinden ileri gelir
Ölene dek edep elbisenizi üzerinizden çıkarmayınız
İnsanın kendini bilmesi, tanrıya kavuşması demektir
Bildiğinin daha üstününü öğren ve herkese öğret
Kudretin varken affet, devletin varken mütevazı ol
Bilgin kişinin zekâtı, bilgisini başkasına öğretmektir
Aklından yararlanmasını bilen için gizli birşey yoktur
İnsanın iyiliği olgunluğu, sözünün içinin güzelliğidir
Yolumuz, ilim irfan ve irfan sevgisi üzerine kuruludur
Gözü ileride, gönlü geride olan kimse, yola giremez
Yaratılmışlar içinde akli sayesinde insandan ulusu yoktur
Sevgi ve acıma insanlığın, şehvet ve hırs hayvanlığın vasfıdır
Beytül mamur var, kâbe var, lakin gönül kâbesi hepsinden yeğdir
Cümleler doğrudur sen doğru isen, bulunmaz doğruluk sen eğri isen
Benim tarikatımın esası edep'dir, (ele, dile, bele sahip olmaktır)
İnsanoğlu için en önemli ibadet; çalışmak doğruluk ve insan sevgisidir
Velileri tanımak zordur, çünkü onların hünerleri kendileri gibi gizlidir
Bana bu sırları hünerleri çok görmeyin, çünkü; ben Ali'nin sırrıyım